

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**ANA IŠORIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJS**

**GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĚVIŲ MOKYMO IR
KONSULTAVIMO (GIMK) SPECIALISTŲ PATIRTYS
RENGIANT IR KONSULTUOJANT ĮTĚVIUS/GLOBĖJUS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: *prof. dr. Vida Gudžinskienė*

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS	4
PAGRINDINIŲ SAŲOKŲ ŽODYNAS	9
1. GLOBA (RŪPYBA) IR ĮVAIKINIMAS LIETUVOJE – TEORINĖ ANALIZĖ	11
1.1. Vaikų globa (rūpyba) šeimoje, šeimynoje, globos centruose ir institucijose - apibrėžtis ir dinamika	11
1.2. Įvaikinimas kaip prioritetinga patalpinimo į šeimas forma.....	15
2. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĖVIŲ MOKYMO IR KONSULTAVIMO (GIMK) PROGRAMA KAIP PAMATAS GLOBAI (RŪPYBAI) IR ĮVAIKINIMUI	18
2.1. Globėjų, įtėvių rengimas ir konsultavimas pagal Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programą.....	18
2.2. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programos turinys .	21
2.3. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programos teisinis reglamentavimas.....	24
3. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĖVIŲ MOKYMO IR KONSULTAVIMO (GIMK) SPECIALISTŲ RENGIMAS, VEIKLA LIETUVOJE IR UŽSIENYJE	29
3.1. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų rengimas ir veikla Lietuvoje	29
3.2. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paruošimas ir specialistų veikla užsienyje.....	32
3.3. Dalinės teorinės dalies išvados.....	37
4. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĖVIŲ MOKYMO IR KONSULTAVIMO (GIMK) SPECIALISTŲ PATIRTIES RENGIANČIAI IR KONSULTUOJANT ĮTĖVIUS/GLOBĖJUS TYRIMAS	39
4.1. Tyrimo metodika	39
4.2. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirties rengiant ir konsultuojant įtėvius/globėjus tyrimo rezultatų analizė	44
4.2.1. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų įžvalgos apie GIMK programos reikšmę ir specifiką.....	44
4.2.2. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų profesinis parengimas.....	51
4.2.3. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų veiklos ypatumų atskleidimas	55
4.2.4. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų veiklos sunkumai ir jų įveika.....	59
4.2.5. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų naudingos darbui asmeninės savybės ir vertybės	66

4.2.6. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų kvalifikacijos tobulinimas	69
4.3. Dalinės empirinio tyrimo dalies išvados	71
IŠVADOS	74
REKOMENDACIJOS	76
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	77
SANTRAUKA.....	87
SUMMARY	88
PRIEDAI	90
1 priedas. Interviu klausimynas GIMK specialistams.....	91

IVADAS

Temos aktualumas. Vaiko teisių apsaugos sistemos reforma – labiausiai laukiamas teisės aktų rinkinys, įvedantis daug naujovių, kurios turėtų pagerinti vaiko globos kokybę. Pagrindinis reformos tikslas yra pagalba ir parama šeimoms esant krizinei situacijai. Visas priimtas įstatymų paketas turi užtikrinti, kad vaikams krizinėje situacijoje, netekusiems biologinių tėvų globos, būtų nustatyta globa šeimoje, šeimynose ar pas būdinčius globėjus ir kuo mažesnis jų kiekis patektų į institucinės globos įstaigas. Vaiko teisių apsaugos sistemos reforma numato, kad vaikų paėmimas iš biologinės šeimos turi būti kraštutinė priemonė, o prioritetas teikiamas probleminių šeimų paramai bei pagalbai, profilaktikos priemonių panaudojimui.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis vaikų skaičius (0 iki 17 metų amžiaus) nuolat mažėja: 2017 metais – 510,4 tūkst., 2018 metais – 503 tūkst., 2019 metais – 499,6 tūkst., 2018 metais vaikų sumažėjo apie 6,6 tūkst., t.y. 1,4 % palyginus su 2017 metais. 2019 metais sumažėjo 3,4 tūkst., t.y. 0,68 % palyginus su 2018 metais (Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos (toliau VVTAĮT) 2019 metų veiklos ataskaita, 2020). Šeimų, priskirtų socialinės rizikos grupei skaičius 2017 metų pabaigai – 9786 šeimos, kur augo 18415 vaikų, 2018 metais – 9235 šeimose augo 17430 vaikų (Lietuvos statistikos departamentas, 2019). Socialinės rizikos šeimų skaičius 2018 metais sumažėjo 551 šeima, palyginus su 2017 metais, t.y. 5,64 %, vaikų skaičius jose sumažėjo 985 vaikais, t. y. 0,95 %. 2018 metais birželio 19 d. įsakymu Nr. A1-296 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras panaikino socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą ir apskaitos tvarką. Vaikų, kuriems nustatyta globa (rūpyba) šeimoje skaičius augo 2017 metais – 5602 globos (rūpybos) atvejai ir sumažėjo 2018 metais – 5249 ir 2019 metais – 4888 globos (rūpybos) atvejai. 2018 metais globos (rūpybos) atvejų nustatymo skaičius palyginus su 2017 metais sumažėjo daugiau kaip 6 %, 2019 metais sumažėjo 6,87 % palyginus su 2018 metais. Globos (rūpybos) nustatymo atvejų skaičiaus mažėjimą lemia bendras vaikų skaičiaus mažėjimas. Šeimų, globojančių (rūpinančių) vaikus, skaičius 2017 metais siekė 4371, 2018 metais – 4085, 2019 metais – 3779 (VVTAĮT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020; Lietuvos statistikos departamentas, 2019). 2018 metais palyginus su 2017 metais šeimų sumažėjo 6,3 %, 2019 metais – 7,49 % palyginus su 2018 metais. 2017 metais 433 vaikams buvo nustatyta globa šeimynose, 2018 metais šis skaičius sumažėjo, globa buvo nustatyta 405 vaikams, 2019 metais – 354 vaikams (VVTAĮT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020). Šeimynose globojamų (rūpinamų) vaikų skaičius 2018 metais sudarė 7,71 % nuo visų globojamų (rūpinamų) vaikų skaičiaus, 2019 metais - 4,75 %.

2017 metais institucinė globa (kūdikių namai, globos namai vaikams ir jaunimas su negalia, valstybės apskričių vaikų globos namai, savivaldybių globos namai) buvo nustatyta 2872 vaikams, 2018 metais – 2419 vaikų, 2019 metais – 1954 vaikams (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020). Lyginant 2018 metų ir 2017 metų vaikų skaičių institucijose, pastebima, kad institucinės globos atvejų nustatymo skaičius turi tendenciją mažėti. 2017 metų pabaigoje palyginus su 2018 metų pabaiga, globos įstaigose gyvenančių vaikų skaičius sumažėjo 15,77 %. Lyginant 2019 metų ir 2018 metų vaikų skaičių institucijoje vaikų skaičius sumažėjo 19,22 %.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei 2005 metais patvirtinus Vaiko gerovės valstybės politikos strategiją ir Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos planą 2008 metais Lietuvoje pradėta taikyti nauja globėjų ir tėvių rengimo programa (Gedrimas, 2014). JAV sukurtos ir adaptuotos Lietuvoje RRIDE (Parent Resources for Information Development Education) sistemos pagrindu buvo sukurta Globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo programa (toliau tekste GIMK programa). Programoje sukauptos daugelio šalių globos (rūpybos) ir įvaikinimo patirtys, pagrindinius akcentus skiriant gebėjimams, kuriuos privalo turėti asmenys, besiruošiantys globoti ar įvaikinti (Bendrosios nuorodos tęstinės globėjų ir tėvių mokymo programos GIMK mokytojams, Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba).

Mokymai globėjams (rūpintojams) ir tėviams Lietuvoje vykdomi nuo 2008 metų. VVTAIT savo internetiniame puslapyje akcentuoja, kad pagrindiniai Globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo programos tikslai yra įvertinti savo pasiruošimą ir motyvaciją tapti globėjais ar tėviais. GIMK mokymus organizuoja Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, mokymus veda GIMK specialistai (toliau Tarnybos atestuoti asmenys).

VVTAIT 2019 metų veiklos plane išskiriamas būtinumas aukštos kvalifikacijos specialistų rengime, kurie sugebės suteikti globojančioms ar įvaikinusioms šeimoms visapusišką pagalbą, saugos ir gins vaiko interesus, skatins globėjus/tėvius nuolat tobulinti savo žinias psichologijos ir pedagogikos srityje (VVTAIT 2019 metų veiklos planas, 2019).

Remiantis Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis 2016 metais 58 įstaigos teikė paslaugas pagal GIMK programą, 2017 metais – 68 įstaigos, 2018 metais – 67 įstaigos ir 2019 metais – 67 įstaigos. (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020; VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019). Nuo 2014 metų iki 2017 metų atestuotų socialinių darbuotojų, teikiančių GIMK paslaugas, skaičius išaugo beveik 3 kartus (2014 metų pabaigoje paslaugas teikė 57 atestuoti socialiniai darbuotojai, 2015 metų pabaigoje – 79, 2016 metais – 170, 2017 metais – 185), 2018 metais

185 Tarnybos atestuoti asmenys, tačiau šis skaičius metų pabaigoje sumažėjo iki 155 atestuotų asmenų. 2019 metais 137 Tarnybos atestuoti asmenys teikė paslaugas pagal GIMK programą. 60-tyje Lietuvos miestų ir rajonų savivaldybių Tarnybos atestuoti asmenys organizavo būsimų globėjų (rūpintojų) ir įvaikintųjų mokymus, teikė informaciją bei konsultavimo paslaugas asmenims, siekiantiems įvaikinti arba globoti (rūpinti) vaiką, taip pat globėjams (rūpintojams) ir įtėviams. 2017 metais Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos atestuotų asmenų organizuotuose Pagrindinėse globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo programos (GIMK) mokymuose dalyvavo 1033 asmenys, siekiantys tapti vaiko globėjais (rūpintojais), 2018 metais šis skaičius sumažėjo iki 900 asmenų, t.y. 14 % (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019 m). 2019 metais GIMK specialistai organizavo 270 mokymų grupių pagal GIMK programą: 133 mokymo grupės pagal Pagrindinę GIMK programą, 69 mokymo grupės pagal Specializuotą GIMK programą, 5 mokymų grupės pagal Atriamiems giminaičiams skirtą GIMK programą ir 63 mokymo grupės pagal Tęstinę GIMK programą.

Norint užtikrinti teikiamų GIMK mokymų paslaugų kokybę, Tarnybos atestuoti asmenys turi nuolat atnaujinti savo žinias ir įgūdžius, tobulinti darbo metodus. Išanalizavus mokslinę literatūrą, paaiškėjo, kad trūksta informacijos apie pačių Tarnybos atestuotų asmenų darbo specifiką.

Temos iširtumas. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo programa pradėta taikyti Lietuvoje nuo 2008 metų. Atlikus literatūros analizę, galima teigti, kad vyrauja su vaikų globa ir įvaikinimu susiję tyrimai (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013, Zbarauskaitė, 2011). Jie iš esmės skirti identifikuoti problemas, su kuriomis susiduria globojami vaikai ir paaugliai institucinėse globos įstaigose (Analiza losów wychowanków placówek opiekunczo-wychowawczych z terenu województwa podlaskiego , 2013). Lietuvos ir užsienio mokslininkai, remdamiesi atliktais tyrimais, pabrėžia institucinės globos neefektyvumą ir neigiamą poveikį vaiko vystymuisi ir nagrinėja globos šeimoje svarbą deinstitucionalizacijos procese, potencialių globėjų ar įtėvių nuostatų kaitą (Raudeliūnaitė, Urbikaitė 2011; Giedrimas, 2014; Gudžinskienė, Navaitis, 2016; Rimkus, 2016; Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016). L. Gvaldaitė (2017) nagrinėja globėjų patirtis remiantis krikščioniškomis vertybėmis, K. Fedotova (2016) ir J. Zabalova (2013) analizuoja globos šeimoje genezę, globojamo vaiko identiteto formavimo sunkumus ir atskirimą nuo biologinės šeimos tyrė L. Petranovskaja (2018). Socialinių darbuotojų teikiamą pagalbą vaikus globojančioms šeimoms, socialinių darbuotojų, dirbančių su globėjų šeimomis, emocines reakcijas analizavo užsienio mokslininkai (Schwartz, 2011; Brown, Anderson, Rodgers, 2014; Vanderfaeillie, Van Holen, De Maeyer, Gypen, Belenger, 2016; Brown Gerrits, Anderson, Serbinski, 2016; Brown ,

Gerrits, Anderson, 2017, R. Gilligan, 2019). Globėjų ir įvaikintųjų šeimų sąveiką su vyriausybės institucijomis ir darbuotojais tyrė JAV mokslininkų kolektyvas (Geiger, Piel, Julien-Chinn, 2016). Portugalijos mokslininkai analizavo globėjų (rūpintojų) ar įvaikintųjų motyvus, pastūmėjusius priimti į savo šeimą svetimus vaikus (Diago, Branko, 2017). Vaikų, likusių be tėvų globos, adaptacijos sunkumus nagrinėjo A. Semanchin Jons, B. Ritter, M. Affroni (2016). Globėjams teikiamų paslaugų efektyvumą, globėjų paieškos sunkumus, strategijas bei rezultatus Europoje ištyrė C. Canali ir T. Vecchiato (2013). Potencialių įtėvių emocinės būsenos analizę, jų emocijos susitikimuose su įvaikinimo tarnybos atstovais tyrė Suomijos mokslininkas P. K. Erikson (2016). Globojamų/įvaikintų vaikų psichologines-pedagogines problemas, jų asmenybės socializacijos raišką ištyrė Lietuvos mokslininkės (Raudeliūnaitė, Urbikaitė, 2011). Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo programos mokytojų pastebėjimai, programos nauda, mokymo paslaugų gerinimo aspektai, globos kokybę įtakojantys veiksniai buvo aprašyti Valstybės vaikų teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos pranešime „Pakeliui į tėvystę: praktinė patirtis įgyvendinant globėjų ir įtėvių rengimo programą“ 2016 m. Daugiau Lietuvoje atliktų tyrimų, skirtų globėjų ir įtėvių mokymo ir konsultavimo mokytojų patirčiai įvertinti, rasti nepavyko, todėl galima teigti, kad stokojama tyrimų GIMK specialistų patirčiai atskleisti.

Probleminiai klausimai. Kaip vertina GIMK mokymus vedantys specialistai GIMK programą? Kokios GIMK programos stipriosios ir silpnosios vietos? Su kokiais sunkumais susiduria GIMK specialistai ruošiant globėjus/įtėvius? Kuo ypatingas GIMK specialistų darbas? Kaip jie vertina savo pasirengimą ir darbą? Kokios iškyta problemos? Kaip juos sprendžiamos? Koku būdu GIMK specialistai siekia, kad jų darbas būtų efektyvesnis?

Darbo objektas – GIMK specialistų veikla ruošiant globėjus/įtėvius.

Darbo tikslas – atskleisti GIMK specialistų, ruošiančių globėjus/įtėvius, veiklos specifiką.

Uždaviniai:

1. Pateikti vaikų globos (rūpybos) šeimoje, šeimynoje, globos centruose ir institucijose apibrėžtį, dinamiką ir įvaikinimo politikos įgyvendinimo apžvalgą.
2. Apibūdinti GIMK programos turinį, teisinį reglamentavimą ir globėjų (rūpintojų) ir įtėvių rengimo pagal GIMK programą poreikį ir reikšmę teoriniu aspektu.
3. Išanalizuoti GIMK specialistų paruošimą ir funkcijas Lietuvoje, atskleisti globėjus ir įtėvius ruošiančių specialistų veiklos ypatumus užsienyje.
4. Atskleisti GIMK specialistų darbo specifiką, parengimą dirbti pagal GIMK programą ir programos vertinimą, specialistų profesinio tobulėjimo būdus, asmeninių savybių ir

vertybių reikšmę darbe, kylančias problemas bei jų sprendimo galimybes, remiantis GIMK specialistų patirtimi.

Tyrimo metodai.

Teoriniai metodai - mokslinės literatūros, teisės aktų ir dokumentų apžvalga, lyginimas, apibendrinimas ir analizė.

Empiriniai metodai – GIMK specialistų patirčiai atskleisti pasirinktas kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimo būdas - pusiau struktūruotas interviu metodas. Tyriamieji – globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistai. Gautų duomenų analizei taikytas turinio (content) analizės metodas, kurio tikslas - atskleisti GIMK specialistų darbo ypatumus ir specifiką mokant ir konsultuojant globėjus ir tėvius, išaiškinti kylančius sunkumus ir jų įveikimo būdus, įvertinti GIMK specialistų pasirengimą dirbti pagal GIMK programą.

Darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš įvado, sąvokų žodyno, 4 dalių (Globa (rūpyba) ir įvaikinimas Lietuvoje – teorinė analizė; Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programa, kaip pamatas globai (rūpybai) ir įvaikinimui; Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų rengimas, veikla Lietuvoje ir užsienyje; Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirties rengiant ir konsultuojant tėvius/globėjus tyrimas), išvadų, rekomendacijų, santraukos (lietuvių, anglų kalba), literatūros sąrašo (100 šaltinių), priedų (interviu klausimynas GIMK specialistams). Magistro darbe pateikta 10 lentelių ir 6 paveikslai, darbo apimtis – 89 puslapiai.

PAGRINDINIŲ SAŲVOKŲ ŽODYNAS

„**Vaikas** – žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai“ (LR Vaiko teisių apsaugos įstatymas Nr. I-1234 pakeitimo įstatymas 2017 m. rugsėjo 28 d. Nr. XIII-643, p. 3).

„**Asmuo, norintis tapti globėju (rūpintoju), šeimynos steigėju, dalyviu ar budinčiu globotoju** - nuolat Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvenantis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pateikęs rašytinį prašymą dėl tapimo vaiko globėju (rūpintoju), budinčiu globotoju, šeimynos steigėju, dalyviu savivaldybės administracijai“ (Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimynos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijos, 2019, p. 1)

„**Likęs be tėvų globos vaikas** – vaikas: kurio abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų yra miręs; kurio abu tėvai nežinomi (rastas vaikas); kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų yra dingęs ir jų ieškoma; kurio abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų teismo paskelbtas mirusiu arba pripažintas nežinia kur esančiu; kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų teisės aktų nustatyta tvarka pripažintas neveiksniu; kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali juo rūpintis dėl savo ligos, suėmimo, bausmės atlikimo ar kitų svarbių priežasčių; kurio abu tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų juo nesirūpina, nesidomi, jo neprižiūri, netinkamai jį auklėja, naudoja fizinį ar psichinį smurtą ir dėl to kyla pavojus vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui ir kuris teisės aktų nustatyta tvarka paimtas iš šeimos (kol teismo tvarka vaiko tėvams bus apribota tėvų valdžia); kuris teisės aktų nustatyta tvarka yra atskirtas nuo abiejų tėvų arba turimo vienintelio iš tėvų; kurio abiem tėvams arba turimam vieninteliui iš tėvų teisės aktų nustatyta tvarka laikinai ar neterminuotai apribota tėvų valdžia“ (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2002, p. 1).

„**Vaiko globėjas (rūpintojas)** – nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenantis veiksnus fizinis asmuo arba šeimyna, socialinės globos įstaiga ar kitas viešasis juridinis asmuo, įstatymų nustatyta tvarka paskirti užtikrinti likusio be tėvų globos vaiko priežiūrą, auklėjimą, atstovavimą jam, jo teisėms ir teisėtiems interesams; užsienyje gyvenantis veiksnus fizinis asmuo, turintis savo gyvenamosios vietos valstybės kompetentingų institucijų išduotą sutikimą ir (ar) leidimą vykdyti vaiko nuolatinę globą (rūpybą)“ (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2012, p. 2).

„**Įvaikintojai** – Lietuvos Respublikos piliečiai ir užsieniečiai, taip pat ir sutuoktiniai, kurių vienas yra Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas – užsienietis, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje, ar asmenys be pilietybės, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje, pateikę prašymą dėl įvaikinimo deklaruotos gyvenamosios vietos savivaldybės Vaiko teisių

apsaugos skyriui (tarnybai)“ (Globėjų (rūpintojų) it tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos, 2011, p. 1)

„**Tarnybos atestuotas asmuo** – asmuo, turintis teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, organizuoti mokymus pagal Tarnybos direktoriaus patvirtintą GIMK programą, rengti išvadą dėl pasirengimo vaiko globai (rūpybai), įvaikinimui, budinčio globotojo, šeimos steigėjo, dalyvio veiklai (toliau – Išvada), atlikti pakartotinį asmenų pasirengimo vaiko globai (rūpybai), budinčio globotojo ar šeimos veiklai ar įvaikinti vaiką patikrinimą ir atnaujinti Išvadą, teikti tęstines ir kitas paslaugas pagal GIMK programą globėjams (rūpintojams), budintiems globotojams, šeimynų dalyviams, tėviams ir jų šeimos nariams, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojams, globos centrų darbuotojams“ (Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijos, 2019, p. 1).

„**GIMK programa** – Globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa, patvirtinta Tarnybos direktoriaus 2018-06-01 įsakymu Nr. BV-66, skirta Tarnybos atestuotiesiems asmenims organizuoti ir vesti mokymus, vykdyti individualius susitikimus, atlikti asmens vertinimą, teikti tęstines pagalbos ir konsultacines paslaugas asmenims, norintiems tapti vaiko globėjais (rūpintojais), šeimos steigėjais, dalyviais, budinčiais globotojais ar įvaikinti vaiką, bendruomeninių vaikų globos namų ir globos centrų darbuotojams ar norintiems jais tapti asmenims“ (Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijos, 2019, p. 1).

1. GLOBA (RŪPYBA) IR ĮVAIKINIMAS LIETUVOJE – TEORINĖ ANALIZĖ

Globa (rūpyba) ir įvaikinimas naudojami tuo atveju, kai biologiniai tėvai negali rūpintis ir auklėti savo vaiką ar vaikus. Globėju ar įtėviu turėtų būti tik garbingas žmogus, pasiryžęs užtikrinti vaikui stabilią ateitį ir suteikti galimybę turėti įprastą vaikystę ir gyvenimo startą. Priimdami į savo šeimas naujus narius, kuriems stokojo meilės ir šilumos, globėjai ir įtėviai priima ypatingą iššūkį. Šiame skyriuje bus pateikta globos ir įvaikinimo procesų apžvalga, analizuojant jų įgyvendinimą ir dinamiką.

1.1. Vaikų globa (rūpyba) šeimoje, šeimynoje, globos centruose ir institucijose - apibrėžtis ir dinamika

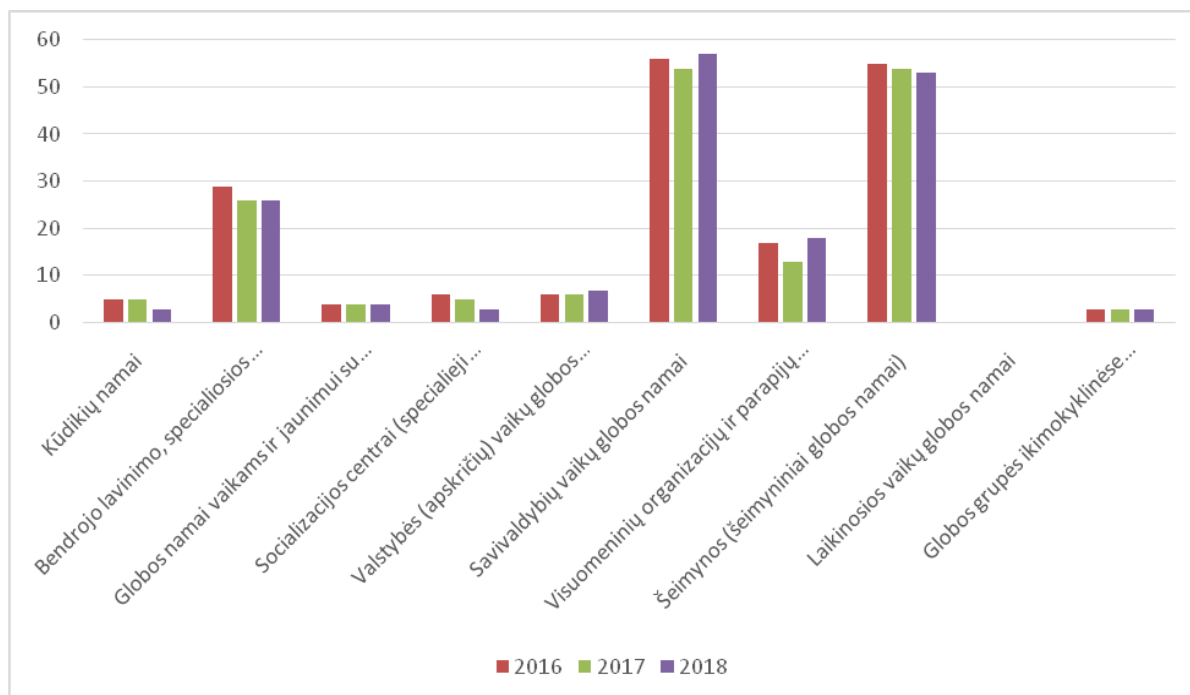
Remiantis Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.252 straipsniu vaiko globa yra dviejų rūšių: laikinoji ir nuolatinė. Vaiko laikinąją globa (rūpybą) reglamentuoja Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai. Nuostatai apibrėžia laikinai likusio be tėvų globos vaiko priežiūros auklėjimo ir ugdymo bei kitų jam tinkamai dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymo ir palaikymo laikinąjį patikėjimą fiziniams bei juridiniams asmenims (Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai, 2018). Galima teigti, kad laikinoji globa (rūpyba) tai laikas, reikalingas darbui su biologine šeima užtikrinti, grąžinti vaiką į šeimą, arba jei tai neįmanoma, siekti įvaikinimo ar nuolatinės globos (rūpybos) nustatymo, kuri padės tenkinti vaiko poreikius ir paruoš savarankiškam gyvenimui. Kaip pažymima VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaitoje, laikinosios globos terminas negali būti ilgesnis kaip dvylika mėnesių. Tačiau įvertinus VVTAIT specialistams, kad tėvai deda pastangas sugrąžinti vaikus, priima teikiamą kompleksinę pagalbą, pakeitė savo elgesį, išskirtiniais atvejais terminas gali būti pratęstas dar šešioms mėnesiams (VVTAIT 2018 m. veiklos ataskaita, 2019).

Nuolatinė vaiko globa (rūpyba) nustatoma tais atvejais, kai be tėvų globos likęs vaikas, esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą ir jo priežiūra, auklėjimas, teisių bei teisėtų interesų atstovavimas ir gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai, globos centrui ar vaikų globos (rūpybos) institucijai (LR Civilinis kodeksas, 2000). Remiantis Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 3.252 straipsniu yra keturių rūšių vaiko globos (rūpybos) formos:

- ✓ globa (rūpyba) šeimoje;
- ✓ globa (rūpyba) šeimynoje;
- ✓ globa (rūpyba) globos centre;
- ✓ globa (rūpyba) vaikų globos institucijoje.

Institucinė vaikų globos (rūpybos) sistema buvo nuolat kritikuojama kaip neatitinkanti vaiko interesus, nesugebanti patenkinti prigimtinių vaiko prieraišumo poreikių, sukurti socialinių ryšių bei užtikrinti vaiko asmenybės ugdymą (Gudžinskienė, Navaitis, 2016). Vykstant vaiko globos sistemos reorganizavimui, iškeltas tikslas – atsižvelgiant į vaiko interesus ir poreikius, sudaryti sąlygas vaikui augti biologinėje šeimoje, o netekusiam tėvų globos vaikui sukurti sąlygas augti šeimos aplinkoje arba aplinkoje, artimoje šeimai (Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2014). Lietuvos ir Europos mokslininkai teigia, kad tik šeimoje patenkinami prigimtiniai vaiko poreikiai (Knuiman, Rijk, Hoksbergen, Baar, 2013; Gudžinskienė, Navaitis, 2016, Gvaldaitė, Šimkonytė, 2016), nes institucijos gyvenamoji aplinka kelia iššūkį sėkmingai vaikų socialinei raidai ir patekus į sudėtingą situaciją, skatina moralines dilemas (Juškėnienė, Nasvytienė, 2016). Šiuo metu svarbiausiu prioritetu Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nurodo institucinės globos sistemos pertvarką, tačiau vis dar didelis kiekis vaikų yra apgyvendintas institucijose.

Pagal Lietuvos statistikos departamento pateiktą informaciją, galima palyginti kaip pasikeitė globos įstaigų skaičius per 2016-2017-2018 metus. Pateiktos diagramos duomenys parodo (1 pav.), kad globos institucijų skaičius per tris metus pasikeitė nežymiai, jų mažėjimas yra per lėtas.

1 pav. Globos įstaigų skaičius 2016-2018 metais

Šaltinis: Parengė autorė remiantis LR statistikos departamento duomenimis

Vaikų skaičius institucinėse globos įstaigose 2019 metais siekė 26,2 % visų globojamų šalies vaikų skaičiaus t.y. 1954 vaikai, 2018 metais siekė 30 % visų globojamų šalies vaikų skaičiaus, t.y. 2419 vaikai. 2017 metais institucinė globa buvo nustatyta 2872 vaikams, 2016 metais – 3186 vaikams (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020; VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019). Lyginant pateiktus duomenis, galima teigti, kad vaikų skaičius institucinės globos įstaigose mažėja, 2019 metais šis skaičius sumažėjo 19 %, 2018 metais šis skaičius sumažėjo 16 %, 2017 metais 10 %, tačiau vis dar išlieka pakankamai aukštas. Galima daryti išvadą, kad susiklosčiusi padėtis priklauso nuo nepakankamo skaičiaus tinkamai paruoštų globėjų (rūpintojų). Nors šiuo metu mūsų šalyje sparčiai rengiami būsimi globėjai, tačiau vis dar trūksta paslaugų su problemomis susiduriančioms globojančioms šeimoms, todėl vis dar daug vaikų globojami ne šeimose (Pakeliui į tėvystę: praktinė patirtis įgyvendinant Globėjų ir tėvių rengimo programą, 2016). Kita priežastis, dėl ko institucinės globos įstaigų skaičiaus mažėjimas yra nežymus, nepakankama piniginė valstybės parama globėjams. Vaiko globos išmokos dydis nesikeitė nuo 1999 metų, tik 2017 metais mokamas tikslinis globos (rūpybos) išmokos priedas. Esamas vaiko globos organizavimas neskatina vaiko globos šeimoje (Vaiko globa šeimoje ir pagalba globėjams, 2016). L. Gvaldaitė ir S. Šimkonytė (2016) teigia, kad perėjimas nuo institucinės globos prie globos šeimoje, šeimynoje ar bendruomeniniuose globos namuose reikalaujantis daug laiko ir išteklių procesas į kurį turi įsitraukti ne tik valdžios institucijos, bet ir globos įstaigos. 2019 metais globos centruose buvo globojamas 251 vaikas, tai apie 3,4 % visų globojamų (rūpinamų) vaikų, 2018 metais šis skaičius siekė 1 %. Galima teigti, kad globos (rūpybos) nustatymo skaičius centruose padidėjo institucinės globos pertvarkos dėka.

Z. Giedrimas, S. Ignatovičienė, R. Breidokienė, E. Ignatovič (2013) pabrėžia, kad vaiko globos Socialinės globos sistemos pertvarka numato, kad iki 2020 metų didelėse institucinės globos įstaigose vaikų nebebus. Pagrindine vaikų globos forma bus šeima, šeimyna, šeimos modelio nedideli globos namai. R. Gilligan (2019) analizavo Airijos vaikų globos sistemos pasiekimus ir problemas. Mokslininkas pateikia atskirų trijų analizių rezultatus, kur apžvelgia skirtumus tarp vaikų, patalpintų į valstybines globos institucijas ir globėjų šeimas. R. Gilligan (2019) įrodė, kad vaikai, augantys globėjų šeimose turi pastovesnę patirtį ir mažiau problemų, palyginus su vaikais, kurie augo institucijoje. R. Raudeliūnaitė ir J. Urbikaitė (2011), nagrinėdami globos šeimoje ypatumus, nustatė, kad vaiko globa šeimoje yra prioritetinga globos forma. Tik šeimoje vaikai gali tinkamai augti ir tobulėti, patenkinti prierašumo poreikį, stebėti šeimos modelį, ugdyti vertybes, pilietiškumą. Globos šeimoje forma yra skatinama, nes šeimoje su vaiku bendrauja tie patys asmenys, kuriami emociniai ryšiai ir išmokstami socialiniai vaidmenys. Minėtos mokslininkės tyrė

globėjų motyvus. Anot R. Raudeliūnaitės ir J. Urbikaitės (2011) pagrindiniai motyvai, kurie paskatina priimti vaikus į savo šeimą ir tapti globėjais yra išsipareigojimai šeimai ir pareiga padėti artimiems giminaičiams. Dauguma globėjų susiję giminystės ryšiais su globotiniais. Išanalizavus VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaitą ir Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) pateiktus 2018 metų duomenis, pastebėta, kad 2019 metais 63 % (2064 vaikai), 2018 metais 62 % (2192 vaikai), 2017 metais 67 %. (3771 vaikas) tėvų globos netekusiems vaikams globa buvo nustatyta senelių šeimose. Rečiau globėjais skiriamos tetų ir dėdžių bei brolių ar seserų šeimos. 2019 metais 724 vaikų globėjais tapo dėdės ir tetos ir 310 vaikų globojo broliai ir seserys. L. Ponnert (2016) ištirus globą artimų giminaičių šeimoje ir globėjų, kurie nesurišti giminystės ryšiais, išskiria tris diskursus: emocinę giminystės priežiūrą, neutralią negiminystės priežiūrą ir realią šeimą. Mokslininkė teigia, kad emocinis rūpestis atskleidė du subdiskursus: emocijos, kaip klijai, kurie suriša ir emocijos, užtemdančios vaiko perspektyvą. Savo darbe mokslininkė nagrinėja emocinio rūpesčio rezultatus ir padarinius vaikams.

Pagal socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) pateiktą 2018 metų duomenų analizę ir VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaitos duomenimis, nustatyta, kad 2015 metais šeimos globojo 5493 vaikus, 2016 metais šeimos globojo 5477 vaikus, 2017 metais šeimose buvo globojami 5602 vaikai, 2018 metais - 5248 vaikus, 2019 metais - 4888 vaikus. Todėl galima teigti, kad 2019 metais 65 % vaikų buvo globojami šeimoje, 2018 metais 64 % vaikų, 2017 metais 63 %, 2016 metais šis skaičius sudarė 60 % ir 2015 metais 59 %. Galima teigti, kad šeimose globojamų vaikų skaičius auga. Kalbant apie globėjus, nesusijusius su vaikais giminystės ryšiais, pastebima, kad 2019 metais 1616 šeimų globojo 3272 vaikus, 2018 metais 1620 šeimos globojo 3516 vaikų ir 2017 metais 1407 šeimos globojo 1831 vaiką, t.y. 2019 metais 67 % , 2018 metais 67 % ir 2017 metais 33 % visų šeimose globojamų vaikų skaičius (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020; Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) duomenų analizė, 2018).

Kalbant apie vaikų globą šeimynose, pažymėtina, kad mūsų šalyje 2019 metais veikė 55 šeimynos, 2018 metais - 53 šeimynos. Globojamų vaikų skaičius jose 2016 metais – 443 vaikai, 2017 metais – 438, 2018 metais – 394 vaikai, 2019 metais – 354 vaikai (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020; VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019). Reikia pastebėti, kad globojamų vaikų skaičius šeimynose išlieka pakankamai stabilus ir net turi tendenciją mažėti.

Svarbu pažymėti, kad 2019 metais šalyje veikė 67 globos centrai, 2018 metais – 66, 2017 metais – 68 globos centrai. Pagal VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaitą globos centrai sudarė 132 bendradarbiavimo sutartis su budinčiais globėjais, kurie buvo priėmę 115 vaikų.

Palyginus su 2018 metais vaikų globos skaičiumi, globos nustatymas budinčių globėjų šeimose siekė apie 1 % visų nustatytų globų skaičiaus (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019).

Apibendrinat galima daryti išvadą, kad vaikų globos skaičius šeimose ir šeimynose kasmet auga. Tai lėmė gerosios patirties sklaida, informacijos viešinimas ir besikeičiantys visuomenės požiūris į vaikų globą. Tačiau valstybinėse vaikų globos įstaigose vaikų globos skaičius mažėja lėtai. Nors šiuo metu mūsų šalyje sparčiai rengiami būsimi globėjai, tačiau vis dar trūksta paslaugų su problemomis susiduriančioms globojančioms šeimoms, todėl vis dar daug vaikų globojami ne šeimose.

1.2. Įvaikinimas kaip prioritetinga patalpavimo į šeimas forma

Likusio be tėvų globos vaiko įvaikinimas, kaip globa (rūpyba), yra skirti sudaryti tinkamas sąlygas vaiko vystymuisi, užtikrinti pagrindinių poreikių tenkinimą, teisių įgyvendinimą. Įvaikinimas – sudėtingas procesas, tačiau kaip parodo teorija ir praktika, tai artimiausia biologinei tėvystei vaiko globos forma, kai mažiausiai juntami biologinių tėvų nebuvimo padariniai (Braslauskienė, 2015). Ilgalaikių santykių formavimas tarp vaiko ir įtėvių, stabilumo užtikrinimas - svarbus veiksnys vaiko asmenybės formavimo procese. Užsienio ir Lietuvos mokslininkai skiria pakankamai daug dėmesio įvaikinimo problemų nagrinėjimui. Škotijos mokslininkai ištyrė įstatyminės bazės įtaką įvaikinimo procesui, atliko pirmų vaikų kontaktų su įvaikinimo tarnybomis analizę (Hanson, Henderson, Kurlus, 2018). Amerikos mokslininkų kolektyvas išanalizavo vaikų, likusių be tėvų globos, gerovės užtikrinimą istoriniame ir šiuolaikiniame kontekste, nagrinėjo įtėviams teikiamų paslaugų efektyvumą ir pasiekiamumą, specializuotų gydymo paslaugų prieinamumą, vaikų teisių apsaugos užtikrinimą (Pecora, Barth, Whittaker, Borja, 2018). Rusijos mokslininkai teigia, kad įvaikinimas yra prioritetinga vaikų, likusių be tėvų globos, visų galimų patalpavimo į šeimas forma (Musajev, 2011; Lapšova, 2011). Tik įvaikinimas išlieka teisiniu institutu, kuris leidžia sukurti tokius santykius tarp įtėvių ir įvaikinto vaiko, kurie yra labiausiai artimi tėvų ir vaikų santykiams. M. Musajevs (2011) pabrėžia, kad įvaikinimas, iš vienos pusės nutraukia visus teisinius santykius su biologiniais tėvais, iš kitos pusės, atsiranda teisiniai ryšiai su asmenimis, kurie juos pakeitė. Pagrindinis principas, kuris laikomas įvaikinimo instituto pagrindu – geriausias vaiko interesų užtikrinimas (Musajev, 2011; Lapšova, 2011). Anot Lietuvos mokslininkų N. Gončarovos ir I. Tamutienės (2016) efektyviam įvaikinimo proceso įgyvendinimui turi įtakos struktūrinės ir socialinės problemos, kurios komplikuoja įvaikinimo procesą.

Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2018 metų veiklos ataskaitoje pažymima, kad 2018 metų birželio 30 d. į socialinės rizikos šeimų apskaitą buvo įrašytos 9235 šeimos, kuriose augo 17430 vaikų (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019), t.y. 3,5 % visų Lietuvos vaikų. 2017 metais 9786 socialinės rizikos šeimose augo 18415 vaikų, 2016 metais 9757 socialinės rizikos šeimos augino 18756 vaikus. Lyginant 2016 ir 2017 metų duomenis, matyti kad socialinės rizikos šeimų skaičius išaugo 0,29 %, tuo tarpu vaikų skaičius jose sumažėjo 1,81 %. Pagrindinės priežastys, dėl kurių šeimos patekdavo į socialinės rizikos šeimų sąrašą buvo piktnaudžiavimas alkoholiu, vaikų nepriežiūra, smurtas šeimoje, socialinių įgūdžių stoka, narkotikų vartojimas, valstybės paramos naudojimas ne pagal paskirtį (Gudžinskienė, Navaitis, 2016). 2018 metais birželio 19 d. įsakymu Nr. A1-296 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras panaikino socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą ir apskaitos tvarką. Nuo 2018 metų liepos 1 d. iki 2018 metų gruodžio 31 d. VVTAIT gavo pranešimų dėl galimų 12399 vaikų teisių pažeidimų (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019), 2019 metais užregistruota 35105 galimi vaiko teisių pažeidimai (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020). Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 38 straipsnis reglamentuoja grėsmės vaikui lygių nustatymą (VVTAPI, 2017). Grėsmės vaikui lygiai yra du, jie išskiriami pagal požymius. Remiantis VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaitos duomenimis, nuo 2018 metų liepos mėnesio 11844 vaikams buvo vertintas grėsmės lygis ir 1900 vaikus reikėjo paimti iš šeimų ir užtikrinti saugumą. 2019 metais remiantis VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita 22514 vaikams buvo vertinamas grėsmės lygis ir 4133 vaikai buvo paimti iš tėvų. Anot V. Gudžinskienės ir G. Navaičio vaikų nepriežiūros, piktnaudžiavimo alkoholiu, smurto, socialinių įgūdžių stokos problemas galėtų išspręsti vaikų globa ir įvaikinimas (Gudžinskienė, Navaitis, 2016).

Lietuvos statistikos departamento duomenys rodo, kad galimų įvaikinti vaikų skaičius 2016 metais – 1557 vaikai, 2017 metais – 1437 vaikai, 2018 metais – 1243 vaikai, 2019 metais – 1125 vaikai (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020). Lyginant pateiktus duomenis matyti, kad galimų įvaikinti vaikų skaičius kasmet mažėja, 2017 metais sumažėjo 120 vaikų, t.y. 7,7 % palyginus su 2016 metais, 2018 metais 194 vaikais, t.y. 13,5 % palyginus su 2017 metais ir 2019 metais 118 vaikų, t.y. 9,4 % palyginus su 2018 metais. Galima daryti prielaidą, kad galimų įvaikinti vaikų skaičiaus mažėjimas susijęs su mažėjančiu gimstamumu ir bendru Lietuvos vaikų skaičiaus mažėjimu. Remiantis LR statistikos departamento duomenimis galima pastebėti, kaip keičiasi įvaikintų vaikų skaičius: 2019 metais Lietuvos Respublikos piliečiai ir užsieniečiai įvaikino 141 vaiką, 2018 metais – 159 vaikus, 2017 metais – 139 vaikus, 2016 metais – 157 vaikus (Lietuvos statistikos departamentas, VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita). Matyti, kad 2018 metais įvaikinimų

skaičius padidėjo 14,3 % palyginus su 2017 metais, o 2019 sumažėjo 11,3 %. Atkreiptinas dėmesys, kad Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2019 metų veiklos ataskaitoje pažymima, kad į norinčių įvaikinti LR piliečių sąrašą per 2019 metus įrašyta 104 šeimos, palyginus su 2018 metais tai 14 šeimų mažiau. Lietuvos statistikos departamentas skelbia, kad 153 LR piliečių šeimos 2018 metų pabaigoje pageidavo įvaikinti vaiką, 2017 metais – 138 šeimos, 2016 metais – 132 šeimos (Lietuvos statistikos departamentas). Pastebima, kad norinčių įvaikinti Lietuvos piliečių skaičius augo iki 2019 metų. Galima daryti prielaidą, kad norinčių įvaikinti šeimų skaičiaus mažėjimą 2019 metais lėmė bendras Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimas, o 2016-2018 metais išaugusiam norinčių įvaikinti šeimų skaičiaus padidėjimui turėjo įtakos didėjantis socialinių paslaugų prieinamumas ir kokybė. Norinčių įvaikinti užsieniečių porų skaičius per tris paskutinius metus pasikeitė ne žymiai: 2019 metais – 19 šeimų, 2018 metais – 22 šeimos, 2017 metais – 27 šeimos ir 2016 metais – 22 šeimos. Kaip pažymima VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaitoje, norinčių įvaikinti užsieniečių šeimų skaičiaus sumažėjimą 14 % įtakėjo spartus tarptautinio įvaikinimo procesas, kuriuo metu tais pačiais metais šeimos įrašomos ir išbraukiamos iš norinčių įvaikinti užsieniečių sąrašo (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019).

Apibendrinant, galima teigti, kad įvaikinimas yra prioritetinga patalpinimo į šeimas forma, kuri geriausiai užtikrina vaiko, likusio be tėvų globos, interesus. Galimų įvaikinti vaikų skaičius Lietuvoje mažėja. Iš vienos pusės tai susiję su bendru Lietuvos vaikų skaičiaus mažėjimu bei sumažėjusiu gimstamumu, iš kitos – padaugėjo LR piliečių, norinčių įvaikinti, skaičius. Galima daryti prielaidą, kad norinčių įvaikinti šeimų skaičiaus didėjimą lemia paslaugų įtėviams prieinamumas ir kokybė, įtėvių ir globėjų mokymai, teigiamo požiūrio į įvaikinimą bei globą visuomenėje formavimas.

2. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĖVIŲ MOKYMO IR KONSULTAVIMO (GIMK) PROGRAMA KAIP PAMATAS GLOBALI (RŪPYBAI) IR ĮVAIKINIMUI

Lietuvoje daug vaikų, likusių be tėvų globos, kuriems reikalinga nauja šeima ir mylintys tėvai. Daugelis šeimų, neturinčių savo biologinių vaikų, nusprendžia globoti arba įsivaikinti svetimą vaiką, atstoti jam biologinius tėvus. Tačiau, reikia prisiminti, kad toks svarbus žingsnis reikalauja specialaus pasiruošimo. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo programa skirta paruošti būsimus globėjus (rūpintojus) ir įtėvius priimti sprendimą paimti vaiką į savo šeimą ir prisiimti atsakomybę už tolesnį vaiko likimą. Todėl šiame skyriuje bus analizuojami GIMK programos tyrinys, teisinė bazė ir globėjų (rūpintojų) ir įtėvių rengimas pagal GIMK programą.

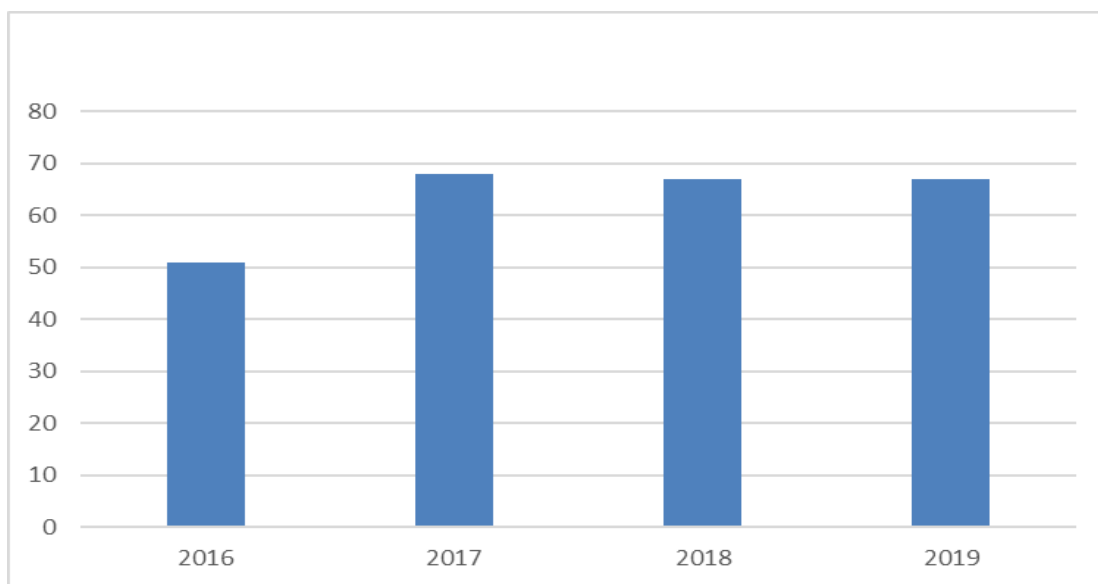
2.1. Globėjų, įtėvių rengimas ir konsultavimas pagal Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programą

Globėjų ir įtėvių atranka, pagalbos jiems teikimas Lietuvoje iki 2008 metų neturėjo sisteminio pagrindo. Įvairios savivaldybės pritaikydavo įvairią praktiką: vienos formaliai vertindavo pareiškėjus, kitos pasinaudodavo įvairiomis programomis (Giedrimas, 2014).

Nuo 2008 metų Lietuvoje pradėta taikyti vieninga globėjų ir įtėvių atrankos ir paruošimo sistema, parengta pagal PRIDE programą. PRIDE (Parent resources for information, development and education) programa kilusi iš JAV, dabartiniu metu programą naudoja daugelis Europos šalių, tarp jų ir Lietuva. 2012 metais programa PRIDE pakeitė pavadinimą į GIMK (Globėjų ir įtėvių mokymas ir konsultavimas) programą. JAV mokslininkų (Hebert, Kulkin, 2017) atlikti tyrimai globėjų ir įtėvių mokymų srityje atskleidžia, kad po mokymų padidėjo globėjų ir įtėvių galimybės padėti vaikui prisitaikyti namuose, suvaldyti sudėtingą elgesį. Mokymai globėjams bei įtėviams Amerikoje nėra standartizuoti, įstatymas reikalauja, kad potencialūs globėjai ir įtėviai būtų mokomi, tačiau pateikiamos tik bendros ugdymo turinio gairės (Hebert, Kulkin, 2017). Kanados mokslininkai J. J. Nash, R. J. Flynn (2016), atlikę globėjų ir įtėvių mokymo proceso pagal PRIDE programą rezultatų tyrimą, pažymi, kad mokymų dalyviai buvo patenkinti mokymais ir jų kokybe. Anot J. J. Nash ir R. J. Flynn, mokymo proceso egzaminas parodė vidutinio pradinio balo padidėjimą prieš mokymus ir po baigiamojo testo, vertinant programos dėstomų PRIDE kompetencijos žinias (Nash, Flynn, 2016).

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2019 metų veiklos ataskaitos duomenimis, 2016 metais – 51 įstaiga įgyvendino GIMK programą, 2017 metais – 68 įstaigos, 2018 metais – 67 įstaigos, 2019 metais – 67 įstaigos (2 pav.). Kaip matome iš

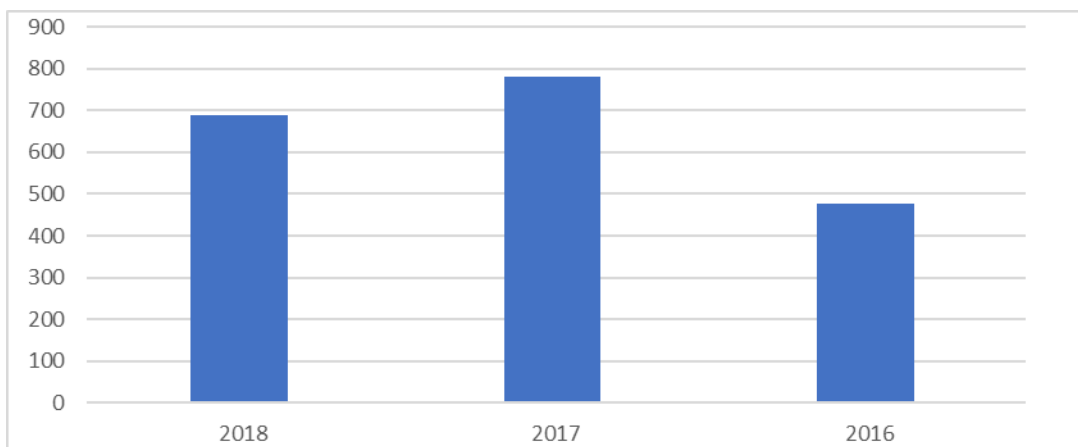
pateiktos informacijos, minėtų įstaigų skaičius per pastaruosius metus išaugo ir 2018–2019 metais išliko stabilus.

2 pav. GIMK programą įgyvendinančių įstaigų skaičius 2016–2019 metais.

Šaltinis: parengė autorė pagal VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaitą.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2018 metų ataskaitoje pateikti duomenys rodo, kad 2018 metais mokymus būsimiems globėjams (rūpintojams) lankė 689 šeimos, 2017 metais mokymus būsimiems globėjams (rūpintojams) lankė 781 šeima, 2016 metais lankusių mokymus skaičius siekė 478 šeimos (3 pav).

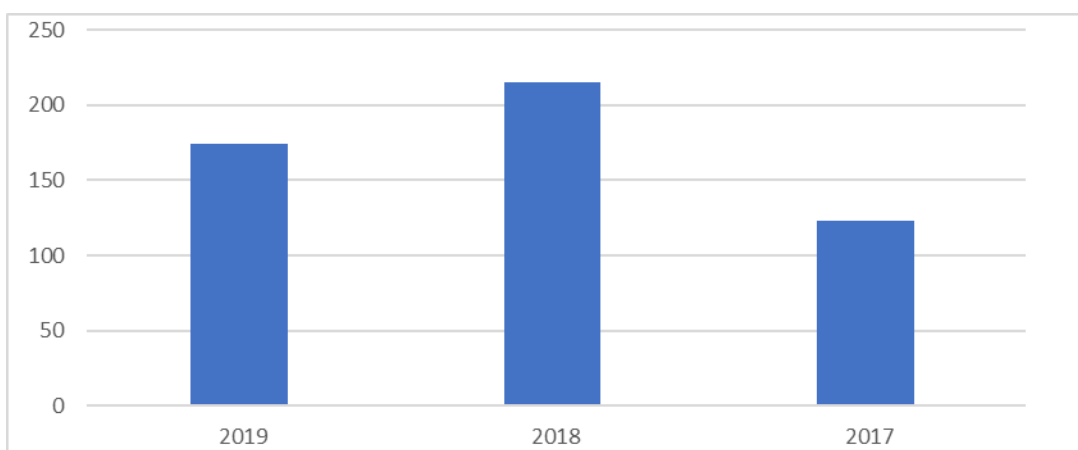

3 pav. Pagrindinius mokymus lankusių būsimų globėjų (rūpintojų) skaičius 2018-2016 metais.

Šaltinis: parengė autorė pagal VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaitą

Analizuojant duomenis, pastebime, kad 2018 metais norinčių tapti globėjais asmenų skaičius sumažėjo 14 % palyginus su 2017 metais, tačiau jei lyginti su 2016 metais, šis skaičius išaugo 31 %. Galima teigti, kad būsimų globėjų (rūpintojų) skaičiaus augimą 2017 metais lėmė išaugęs GIMK specialistų skaičius ir paslaugų prieinamumas. Tuo tarpu norinčių

įvaikinti vaikus skaičius 2019 metais sudarė – 174 šeimos, 2018 metais - 215 šeimų, 2017 metais - 123 šeimos (4 pav.).

4 pav. Norinčių įvaikinti šeimų skaičius 2019-2017 metais.

Šaltinis: parengė autorė pagal VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaitą

Nagrinėjant norinčių įvaikinti asmenų statistiką, pastebime, kad palyginus 2019 metus su 2018 metais įvaikintojų skaičius sumažėjo 19 %, o lyginant 2018 metus su 2017 metais padidėjo 42 %. Galima daryti prielaidą, kad 2019 metais norinčių įvaikinti šeimų skaičius sumažėjo dėl įvaikinimo proceso spartėjimo.

Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos 2018 metų veiklos ataskaitoje GIMK programą įgyvendinančių įstaigų pateikta informacija rodo, kad pasikeitė globėjų (rūpintojų) ir įtėvių požiūris, jie pradėjo atsakingiau vertinti savo galimybes tapti globėjais ar įtėviais, keitėsi mokymų pradžioje turėtos nuostatos dėl įvaikinimo ir globos (rūpybos), pasikeitė požiūris į bendravimą su vaiko biologine šeima, įvertintas ryšio palikimo svarbumas, atviro bendravimo su vaiku nauda (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019). Išklausus globėjų (rūpintojų) mokymus dalis mokymus lankusių dalyvių įvertino savo galimybes ir gebėjimą paimti į šeimą vaiką ir atsisakė arba atidėjo spendimą. Visi mokymų dalyviai pripažino globos (rūpybos) ir įvaikinimo proceso sudėtingumą, pabrėžė, vaikų poreikių tenkinimo svarbą, poreikių atpažinimą ir konfliktų sprendimo gebėjimą (Giedrimas, 2014).

Apibendrinant aukščiau pateiktus duomenis, galima daryti prielaidą, kad išaugusį globotojų (rūpintojų) skaičių lėmė išaugęs įstaigų, teikiančių GIMK mokymus skaičius ir parengtų darbuotojų, kurie gali vykdyti GIMK mokymus, skaičius. Tačiau, globėjų ir įtėvių mokymo ir konsultavimo paslaugos skirtingose savivaldybėse nėra tolygiai išplėtos ir ne visose vietos savivaldose yra atestuotų GIMK mokytojų (Gončiarova, Tamutienė, 2016).

Apibendrinant nustatyta, kad globėjų (rūpintojų) ir įtėvių rengimą ir konsultavimą pagal GIMK programą įgyvendina 67 įstaigos. Išanalizavus minėtų įstaigų metinėse veiklos ataskaitose pateiktus duomenis, darytina išvada, kad mokymai būsimiems globėjams (rūpintojams) ir įtėviams teikia daug naudos, padeda suvokti globos (rūpybos) ir įvaikinimo

skirtumus, geriau įvertinti savo galimybes ir gebėjimus, apsaugo nuo neteisingo sprendimo priėmimo ateityje.

2.2. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programos turinys

2008 metais pradėjus taikyti Lietuvoje vieningą globėjų ir tėvių vertinimo sistemą, paruošta PRIDE (Parent resources for information, development and education) sistemos pagrindu, vaiko interesus ginančioms ir įgyvendinančioms institucijoms buvo pasiūlyta struktūruota ir nuosekli sistema, padedanti atrinkti ir įvertinti globėjus (rūpintojus). Nuo 2012 metų programos pavadinimą pakeitė į GIMK (Globėjų ir tėvių mokymas ir konsultavimas) programą (Giedrimas, Ignativičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013). Nuo 2018 metų liepos 1 d. Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymu Nr. BV-66 taikomas naujas GIMK programos modelis (VVTAIT įsakymas, 2018).

Pagrindinis Globėjų ir tėvių mokymo programos tikslas – būsimų globėjų ir tėvių informavimas, konsultavimas, mokymas, pasirenkant grupinius užsiėmimus, individualų bendravimą, individualias konsultacijas bei pagalbą jau globojančioms ir įvaikinusioms šeimoms, siekiant globėjų gebėjimų ugdymo. Anot V. Gudžinskienės ir G. Navaičio (2016) didesnės ar mažesnės krizės lydi globėjus ir tėvius nuolat ir yra natūrali ir neišvengiama įvaikinimo proceso dalis. Z. Giedrimas (2014) teigia, kad potencialūs globėjai (rūpintojai) bei įvaikintojai prieš priimant sprendimą globoti ar įvaikinti vaiką turi įvertinti savo apsisprendimo tvirtumą. Anot Z. Giedrimo (2014), svarbiausias GIMK programos tikslas – apsaugoti vaiką nuo pakartotinės netekties. Rusų mokslininkė J. Jevstratova (2014) pažymi, kad viena iš pagrindinių vaiko globos (rūpybos) atsisakymo priežasčių yra globėjų (rūpintojų) pasirengimo stoka. Globėjai (rūpintojai) nesugeba suprasti sunkumų ir pokyčių, su kuriais susiduria, o būtinų psichologinių žinių stoka lemia psichologinių problemų rinkinį ir dažnai baigiasi šeimos sunaikinimu ir vaiko gražinimu į instituciją (Jevstratova, 2014).

J. Jevstratova (2014) tyrime atskleidžia, kad pozityvūs potencialių globėjų/įvaikintojų motyvacijos pokyčiai atsiranda mokymų dėka. Globėjai/tėviai mokomi orientuoti į būsimo globotinio poreikius, užuot sprendę savo sunkumus ir problemas. Būtent tai parodo mokymų efektyvumą (Jevstratova, 2014).

Todėl GIMK mokymuose vyrauja įsivertinimo procesas, nukreiptas į motyvaciją ir gebėjimų analizę. Programa padeda būsimiems globėjams ir tėviams ugdyti tinkamas nuostatas, suvokti apsisprendimo motyvus. GIMK programos mokymai prisideda prie to, kad

šeimoms tampa atviresnės, drąsiau ir atsakingiau ryžtasi žengti žingsnius, susijusius su vaikais, savo poreikiais ir tikslais (SADM 2016-2017 socialinis pranešimas, 2017).

Globos ir įvaikinimo procese ypač svarbų vaidmenį atlieka visuomenės švietimas šiais klausimais. Akivaizdu, kad ir visuomenė turi tam tikrų lūkesčių ir nuostatų globėjų ir įtėvių atžvilgiu. Todėl Z. Giedrimo teigimu (2014), svarbu ir būtina ugdyti pilietiškumą, bendražmogiškąsias vertybes, akcentuoti, kad tik vaikai suteikia gyvenimui prasmę. Dažniausiai šie vidiniai motyvai ir tampa lemiamais priimant sprendimą dėl vaiko globos ar įvaikinimo.

Globėjų ir įtėvių mokymo ir konsultavimo programoje galima išskirti dvi pagrindines dalis: pagrindinę ir tęstinę. Pagrindinė GIMK mokymo programos dalis skirta būsimiems globėjams bei įtėviams parengti, tęstinė mokymų dalis skirta globojančioms bei įvaikinusioms šeimoms (Giedrimas, 2014).

Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktorius 2018 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. BV-66 patvirtinta atnaujinta GIMK programa, kurioje išskirtos šešios pagrindinės dalys:

1. Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa.

✓ Įvadas į globėjų/įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų rengimo programą GIMK. Įvadas į pagrindinę GIMK programą skirtas supažindinti busimus globėjus (įtėvius), bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojus su GIMK programos tikslais, pagrindinėmis jos dalimis, siekiamais rezultatais, teisiniais globos bei įvaikinimo reikalavimais (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018).

✓ Atviras bendravimas. Pagrindinis antros dalies tikslas – pabrėžti busimiems globėjams ar įtėviams atviro bendravimo privalumus ir svarbą, padėti vaikui išgyventi biologinės šeimos netektį, padėti pagrindą atvirų bendravimo ryšių su globėjais ar įtėviais sukūrimui, nenuvertinant biologinės šeimos reikšmės vaiko gyvenime (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018).

✓ Sutrikusios vaiko raidos kompensavimas. Trečiame pagrindinės GIMK pogramos dalies skyriuje aptariami prierašumo suformavimo aspektai, formavimosi etapai, sužadavimo ir atsipalaidavimo ciklai (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018). Saugumo ir emocinių poreikių

patenkinimas yra pagrindinė priežastis kokybiškam prieraišumui susiformuoti (Analiza losów wychowanków placówek opiekuńczo - wychowawczych z terenu województwa podlaskiego, 2013).

✓ Vaiko elgesio problemų ir sutrikimų įveikimas. Šiame skyriuje atkreipiamas dėmesys į vaiko elgesio problemas, globėjai ar tėviai mokomi atpažinti jų atsiradimo priežastis. Pagrindinėmis problematiško elgesio priežastimis yra įvardijami vaikų patirtos netektys: išsiskyrimas su biologine šeima, vaikui svarbių emocinių ryšių netekimas. Pabrėžiamas drausminimo priemonių naudojimo efektyvumas, leidžiantis koreguoti netinkamą elgesį (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018).

✓ Išsekimas. Intervencija ir prevencija. Skyriuje nagrinėjamas streso poveikis mūsų gyvenimui, streso rūšys ir organizmo reakcija į stresinę būseną, pateikiami būdai ir metodai stresui sumažinti ir suvaldyti (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018).

✓ Pasiruošti pokyčiams. Šioje dalyje aptariama, kaip sprendimas globoti ar įvaikinti vaiką paveiks kasdieninį šeimos gyvenimą, įvertinami neišvengiami emociniai pokyčiai (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018).

II. *Specializuota asmenų, siekiančių teikti socialinės priežiūros paslaugas ir bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa.*

✓ Specializuota GIMK programos dalis skirta suteikti žinių busimiems socialiniams globėjams, budintiems globotojams, bendruomeninių vaikų globos namų (toliau BVGN) darbuotojams apie komandinį darbą, siekiant šeimos ir vaiko gerovės. Pabrėžiama globojamo vaiko susitikimų su biologine šeima svarba ir nauda, skiriamas dėmesys vaiko psichologinio atsparumo stiprinimui, elgesio supratimui ir poreikių tenkinimui.

✓ Aptariami globojamų vaikų mokymosi sunkumai ir motyvacija, pastovumo užtikrinimas planuojant globą, vaiko gražinimas į jo šeimą arba perkėlimas į tėvių ar globėjų šeimą (Specializuota asmenų, ketinančių teikti socialinės priežiūros paslaugas, ir bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018).

III. *Artimų giminaičių rengimo vaiko globai programa.* Aptariami vaiko raidos poreikiai, prieraišumo formavimas, pabrėžiama ryšių su biologine šeima palaikymo svarba (Artimų giminaičių rengimo vaiko globai programa. Dalyvio knyga, 2018).

IV. *Tęstinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa.* Tęstinės globėjų ir tėvių mokymo programos GIMK tikslas – suteikti pagalbą globojantiems ir įvaikinusioms šeimoms. Tęstinė GIMK programa skirta papildyti Pagrindinę GIMK mokymų programą. Šioje mokymų dalyje temos parenkamos pagal globėjų bei tėvių poreikius. Nagrinėjamos tokios temos, kaip savivertės suvokimas ir vertinimas, formavimas, elgesio suvokimas, pozityvaus elgesio skatinimas, atsakomybės skatinimas, reagavimas į iškilusius sunkumus, lytinio auklėjimo klausimai, pagalba vaikams, kurie, galimai patyrė seksualinę prievartą, vaiko ir biologinės šeimos ryšių palaikymas, įvaikinimo ir globos poveikis šeimai (Tęstinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK, Dalyvio knyga, 2018).

V. *Klausimynas.*

VI. *Papildoma priemonė apie vaikus su negalia.* Skyriuje pabrėžiama, kad globėjams ar tėviams svarbu turėti kuo daugiau informacijos dėl vaiko sveikatos būklės. Emociniam ryšiui ir vidiniam bendrumui susiformuoti svarbus globėjų ar tėvių teigiamas požiūris į neįgalų vaiką.

Visa GIMK programa paremta grupiniais mokymais, Pagrindinės ir Tęstinės programų kursų trukmė apie tris mėnesius: 7 temos pagrindinių ir 10 temų tęstinių mokymų po 3 valandas. Prieš išvados parengimą numatomi 2 individualūs susitikimai su būsimais globėjais/įtėviais.

Apibendrinant, pažymėtina, kad GIMK mokymų turinys skirtas suteikti naudingos informacijos potencialiems globėjams bei įvaikintojams. GIMK programoje išdėstyta medžiaga padeda dalyviams įvertinti motyvaciją, gebėjimus, sprendimo įvaikinti ar globoti vaiką priežastis, suteikia pedagogines – psichologines ir vaiko raidos poreikių žinias. Išaugęs būsimų globėjų/įvaikintojų skaičius byloja apie GIMK mokymų svarbą ir poreikį.

2.3. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programos teisinis reglamentavimas

Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuoja globėjų ir tėvių atrankos sistemą, parengimą bei mokymą. Juose įtvirtintas globėjų ir tėvių teisinis statusas, teisės ir pareigos,

atrankos kriterijai, patikrinimo tvarka, atestuotų asmenų rengimo tvarka, konsultavimo ir pagalbos globėjams ar įtėviams paslaugų teikimas.

Lietuvos Respublikos Seimas 2003 metais gegužės 20 d. nutarimu Nr.IX-1569 patvirtino „Vaiko gerovės valstybės koncepciją“, kurios pagrindinis tikslas įtvirtinti vertybes, lemiančias vaiko gerovės nuostatas ir numatyti įgyvendinimo koncepciją (Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003). Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje įtvirtintos Europos Sąjungos vaiko gerovę apibūdinančios sąvokos: vaiko aprūpinimas, dalyvavimas, gerovės politika, vaiko apsauga. Pateikti pagrindiniai vaiko gerovės valstybės principai, kurie įtakoja socialinę ir ekonominę valstybės politiką. Siekiant užtikrinti vaiko interesus, jo gerovė turi virsti prioritetu, visi priimami sprendimai ar veiksmai privalo tarnauti vaiko gerovei. Koncepcija garantuoja vaikui teisę augti sveikam, teisę į išsilavinimą, medicininės paslaugas, priežiūrą, saugią aplinką. Tam, kad vaiko teisės būtų užtikrintos turi būti teikiamas prioritetas vaiko poreikiams, didinama visuomenės atsakomybė už šeimą (Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija, 2003). Įgyvendinant Vaiko gerovės valstybės politiką, JT vaiko teisių apsaugos konvenciją (1989), iškyla nemažai sunkumų susijusių su įstatyminių aktų netobulumu, finansavimo sunkumais. Tačiau nepaisant iškilusių sunkumų, valstybė siekia sudaryti galimybę tėvams, globėjams, įtėviams gauti įvairias socialines paslaugas, nukreiptas padėti tinkamai rūpintis vaiku. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija pabrėžia, kad reikia išnaudoti visas įmanomas galimybes, kad vaikas liktų augti savo biologinėje šeimoje, ir tik kriziniu atveju būtų paimtas iš šeimos ir įkurdintas globėjų (rūpintojų) šeimose. Svarbu paminėti, kad koncepcijos 3.3.18. straipsnis pabrėžia, kad visos globos formos turi būti taip organizuotos, kad aplinka, kurioje auga vaikas, būtų kuo artimesnė natūraliai šeimai. Tik sudarius vaikui tokias sąlygas, galima tikėtis, kad jis bus paruoštas savarankiškai gyventi, taps pilnaverčiu visuomenės nariu, bus pasirengęs sukurti savo šeimą.

Kaip vaiko gerovę užtikrinantį teisės aktą reikia paminėti ir Vaiko gerovės politikos strategiją, kur numatyta vaiko teisė į gyvenimą šeimoje, apsauga nuo smurto, teisė į sveikatos apsaugą ir švietimą. Kaip ir vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos, taip ir Vaiko gerovės politikos strategijos pagrindinis tikslas yra stiprinti šeimą, užtikrinti tinkamą vaikų priežiūrą, sudaryti sąlygas tėvams tinkamai rūpintis vaikais. Tačiau reikia pažymėti, kad Vaiko gerovės politikos strategijoje buvo numatytas globos sistemos reorganizavimas, kurio prioritetu laikoma globa šeimoje. Taip pat paminėta, kad 2007 - 2012 metais buvo planuojama parengti ir įgyvendinti vieningą globėjų/įvaikintojų sistemą (Vaiko gerovės valstybės politikos strategija, 2005).

Vaiko globos organizavimo nuostatų II skyrius „Pasirengimas vaiko globai (rūpybai) ar pasirengimas vaiko priežiūrai“ reglamentuoja būsimų globėjų (rūpintojų) paiešką, patikrinimą, mokymų organizavimą, išvadų dėl tinkamumo būti globėju (rūpintoju) rengimą. Nuostatai numato, kad mokymai yra privalomi būsimiems globėjams (rūpintojams), šeimynų įkūrėjams, budintiems globėjams ir rekomenduojami artimiems giminaičiams.

Teisinis aktas, reglamentuojantis įvaikintojų paruošimą ir mokymą buvo priimtas 2009 m. liepos 24 d. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-467 „Dėl įvaikintojų pasirengimo įvaikinti patvirtinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Jame apibrėžta įvaikintojų sąvoka, pasirengimo įvaikinti vertinimas, asmenys, turintys teisę vesti GIMK mokymus. Minėto aprašo III skyriaus 13 punktas numato, kad įvaikintojų mokymai turi vykti pagal „globėjų ir įtėvių rengimo programą“ (Įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patvirtinimo tvarkos aprašas, 2004). Tarnybos atestuoti asmenys privalo organizuoti individualius ir grupinius mokymus su būsimaisiais įvaikintojais ir parengti pažymėjimus apie dalyvavimą mokymuose ir išvadas dėl pasirengimo būti įvaikintojais. Tarnybos atestuoti asmenys privalo išvadoje pateikti motyvus, skatinančius fizinį asmenį tapti globėju (rūpintoju) ar įvaikintoju, jo gebėjimą užtikrinti vaikui saugią aplinką, patenkinti vystymosi poreikius, kompensuoti raidos sutrikimus, gebėjimą užtikrinti emocinių ryšių palaikymą su biologine šeima ir artimais giminaičiais (Įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patvirtinimo tvarkos aprašas, 2004).

Dar vienas teisinis dokumentas priimtas Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktoriaus 2011 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. BV-16 „Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos“. Jos skirtos atestuotiesiems socialiniams darbuotojams, GIMK mokytojams. Pagrindinė Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų paskirtis – suvienodinti atestuotų asmenų, vykdančių GIMK mokymus, praktiką. Galima teigti, kad rekomendacijos iš esmės atkartoja Vaiko globos organizavimo nuostatų II skyrių ir Įvaikintojų pasirengimo įvaikinti patvirtinimo tvarkos aprašą, tačiau tuo pačiu ir nustato, į ką turėtų atsižvelgti įstaigų Tarnybos atestuoti asmenys, organizuodami mokymus pagal Bendrąją globėjų (rūpintojų) ir įtėvių rengimo programą (Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos, 2011). Dokumentas nurodo, koku būdu organizuojami mokymai pagal GIMK programą, apibrėžia mokymų trukmę ir susitikimų formatą, įvertina rengimą, papildomos informacijos apie būsimums globėjus (rūpintojus) ir įvaikintojus rinkimą, pakartotinį asmenų patikrinimą.

2013 metų birželio 5 d. įsigaliojo Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas Nr. BV-30 „Dėl asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos aprašo patvirtinimo“ nauja redakcija. Tvarkos aprašas reglamentuoja atestuotų asmenų, būsimų GIMK mokytojų, atestacijos organizavimą. Vadovaujantis minėto aprašo I skyriaus 4.1 punktu, GIMK mokytoju gali būti tik asmuo turintis socialinio darbo, socialinės pedagogikos, psichologijos, edukologijos aukštąjį išsilavinimą ir 1 metų darbo patirtį pagal įgytą specialybę. Pretendentai pirmą kartą atestuojami 1 metams, antrą kartą 3 metų laikotarpiui. Valstybinė vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba skelbia atestuotų asmenų sąrašą savo interneto svetainėje. Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos apraše nurodoma atestacijos komisijos sudėtis, posėdžių organizavimo tvarka, pareiškėjui privalomi pateikti dokumentai, pirminės ir pakartotinos atestacijos organizavimo terminai, atestacijos sustabdymo aplinkybės.

Prie GIMK mokymų įstatyminės bazės galima priskirti ir „Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašą“. Šis teisės aktas apibūdina globos centro funkcijas, veiklą, budinčio globotojo veiklą, pagalbos teikimą globotojams, budintiems globėjams, įtėviams, socialiniams globėjams. Globos centro veiklą vertina Socialinių paslaugų priežiūros departamentas, kuris prižiūri ir GIMK programos tinkamą vykdymą (Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas, 2018).

GIMK mokytojus ruošia Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuoti asmenys. Atestuotų asmenų, turinčių teisę ruošti GIMK mokytojus, atrankos tvarka aprašyta „Asmenų, siekiančių įgyti Tarnybos atestuotų asmenų rengėjų kvalifikaciją, atrankos tvarkos apraše“. Pagal minėto aprašo reikalavimus, asmuo siekiantis tapti Tarnybos atestuotu asmeniu turi atitikti II skyriaus 8 punkto reikalavimus: turėti socialinio darbo, psichologijos, edukologijos, socialinės pedagogikos išsilavinimą, turėti 5 metų patirtį vykdant GIMK programą, dalyvauti supervizijoje, kelti kvalifikaciją mokymuose, neteistas.

2018 metų birželio mėn. VVTAIT direktoriaus įsakymu Nr. BV-6 „Dėl globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programos patvirtinimo“ patvirtinta nauja GIMK programa.

Išanalizavus GIMK mokymų įstatyminę bazę, galima teigti, kad visi priimti teisės aktai skirti vaiko teisėms apginti, patenkinti pagrindinius vystymosi ir raidos poreikius, užtikrinti saugią vaikystę, teisę į mokymą bei sveikatos apsaugą. Globos šeimoje skatinimas, globėjų

(rūpintojų) ir tėvių, budinčių globotojų, socialinių globėjų, BVGN darbuotojų mokymai ir konsultacijos, kvalifikuotų GIMK mokytojų paruošimas, globos centrų darbo kokybės vertinimas tarnauja vienam tikslui – suteikti vaikui namus ir paruošti pamatą savarankiškam gyvenimui visuomenėje.

3. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĖVIŲ MOKYMO IR KONSULTAVIMO (GIMK) SPECIALISTŲ RENGIMAS, VEIKLA LIETUVOJE IR UŽSIENYJE

Globėjų (rūpintojų) mokymo ir konsultavimo specialistų rengimas Lietuvoje prasidėjo tik 2008 metais, tuo tarpu Europos šalyse globos ir įvaikinimo institutas, kaip ir specialistų darbui su globėjais (rūpintojais) ir įtėviais paruošimas formavosi ilgą laiko tarpą. Socialinės paramos formos, teikiamų paslaugų spektras ir rūšys, specialistų paruošimas, globėjų ir įtėvių rengimas stipriai skiriasi ne tik tarp šalių, bet ir kai kurių šalių regionuose. Tačiau visa globėjų (rūpintojų) mokymo ir konsultavimo specialistų veikla nukreipta vaikų, likusių be tėvų globos, problemai spręsti. Todėl šiame skyriuje bus analizuojami GIMK specialistų paruošimas ir veiklos apibūdinimas Lietuvoje, pateikti globėjus/įtėvius ruošiančių specialistų darbo ypatumai užsienyje.

3.1. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų rengimas ir veikla Lietuvoje

Atsakydami į klausimą apie GIMK specialistų paruošimą, funkcijas ir darbo specifiką, turime vadovautis „Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos paslaugų teikimo rekomendacijomis“ (2011). Jose apibrėžta, kad atestuotas socialinis darbuotojas – asmuo, kuris įgijo teisę vykdyti asmenų, ketinančių globoti (rūpinti) vaiką, patikrinimą. Pagrindinis teisinis dokumentas, kuris reglamentuoja GIMK specialistams keliamus kvalifikacinius reikalavimus yra „Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos aprašas“ (2013). Kaip nurodoma „Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos apraše“, GIMK mokytojai arba kitaip Tarnybos atestuoti asmenys (pavadinimas pasikeitė nuo 2018-07-01), kurie turi teisę vertinti būsimų globėjų (rūpintojų) ir įtėvių tinkamumą įvaikinti ar globoti vaiką. Pirmajame aprašo skyriuje pažymėta, kad įgyti teisę atlikti būsimų globėjų (rūpintojų) ir įtėvių patikrinimą pagal GIMK programą, tapti atestuotu darbuotoju gali pareiškėjas, jeigu atitinka aprašo reikalavimus: turi socialinio darbo, psichologijos, socialinės pedagogikos arba edukologijos srities išsilavinimą, 1 metų darbo patirtį pagal įgytą kvalifikaciją. VVTAIT organizuoja mokymus Tarnybos atestuotų asmenų rengėjų kvalifikacijai įgyti nemokamai. (Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos aprašas, 2013).

GIMK specialistas pirmą kartą atestuojamas vieneriems metams, pakartotinai atestuojamas trejiems metams (Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo

globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos aprašas, 2013). Atestaciją vykdo specialiai sudaryta komisija. Lyginant 2015-2019 metus atestacijos komisijos išduotų leidimų vieneriems metams ir trejiems metams vykdyti asmenų, pageidaujančių tapti globėjais (rūpintojais) ir įtėviais patikrinimą (1 lentelė) pastebime išaugusį atestuotų socialinių darbuotojų skaičių, ypač 2016 ir 2017 metais. GIMK mokytojų skaičius 2017 metais palyginus su 2015 metais padidėjo 3 kartus (VVTAIT 2019 metų veiklos ataskaita; VVTAIT 2018 veiklos ataskaita, 2019; Tarnybos atestuotų asmenų, įgijusių teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, sąrašas, 2018).

1 lentelė. 2015–2019 metais Atestacijos komisijos išduotų pirminių ir pakartotinių leidimų asmenims, vykdyti asmenų, ketinančių tapti globėjais (rūpintojais) ir įtėviais patikrinimą, skaičius

Metai	1 metams atestuotų asmenų skaičius	Pakartotinai 3 metams atestuotų asmenų skaičius	Tarnybos atestuotų asmenų skaičius
2019	43	8	137
2018	1	32	186
2017	38	147	185
2016	101	69	170
2015	23	56	79

Šaltinis: parengė autorė pagal VVTAIT 2018-2019 metų veiklos ataskaitas.

Pretendentų sąrašus pirminei atestacijai Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai siunčia savivaldybės arba įstaigos, kuriose asmenys, ketinantys vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, dirba (Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos aprašas, 2013). Tarnyba, gavusi pretendentų sąrašus, organizuoja privalomus mokymus pagal GIMK programą ir išduoda pažymėjimus.

GIMK mokytojų skaičiaus išsidėstymas pagal Lietuvos savivaldybės pateiktas remiantis Tarnybos atestuotų asmenų, įgijusių teisę vykdyti asmenų, pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, 2018 metų sąrašą (5 pav.). Atestuotų socialinių darbuotojų skaičius daugelyje Lietuvos savivaldybių yra panašus, tačiau išsiskiria Kauno ir Vilniaus miesto savivaldybės, kur GIMK mokytojų yra daugiausia ir Alytaus rajono savivaldybė neturinti parengtų atestuotų socialinių darbuotojų.

popūdžio 2016-2018 metų palyginimo analizę (2 lentelė) galima pastebėti, kad Pagrindinius mokymus lankusių asmenų skaičius 2017 metais išaugo 60 % palyginus su 2016 metais, o 2018 m. sumažėjo 12,87 %. Pagrindinius mokymus lankusių būsimų įvaikintojų skaičius 2017 metai sumažėjo palyginus su 2016 metais 8,47 %, o 2018 metais išaugo 56,35 %, parengtų teigiamų išvadų skaičius padidėjo 2017 metais 10 % palyginus su 2016 metais ir padidėjo 2018 metais 1,66 %. Tęstinių mokymų, seminarų, savitarpio paramos grupių dalyvių skaičius padidėjo 2017 metais 36 % palyginus su 2016 metais, šių paslaugų skaičius didėjo ir 2018 metais – 44,64 %. Informavimo, konsultavimo bei tarpininkavimo paslaugų skaičius 2017 metais padidėjo palyginus su 2016 metais 102 % ir 2018 metais padidėjo 26,49 % palyginus su 2017 metais.

2 lentelė. 2016-2018 m. GIMK programą įgyvendinančių įstaigų suteiktų paslaugų skaičius.

Metai	Pagrindiniai mokymai būsimiems globėjams (rūpintojams) asmenų skaičius	Pagrindiniai mokymai būsimiems įvaikintojams asmenų skaičius	Teigiamos išvados dėl globos (rūpybos) ar įvaikinimo	Tęstinių mokymų, seminarų dalyvių, savitarpio pagalbos grupių asmenų skaičius	Suteikta informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo paslaugų
2016	644	256	760	1662	13791
2017	1033	236	839	2267	27967
2018	900	369	853	3279	35377

Šaltinis: parengė autorė pagal VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaitą.

Apibendrinant GIMK specialistų rengimą ir veiklą Lietuvoje, galima teigti, kad tarnybos atestuotų asmenų, įgyvendinančių GIMK programą, paruošimą darbui ir darbinę veiklą galima vertinti teigiamai. GIMK specialistų rengimą organizuoja VVTAIT. Tarnybos atestuoti asmenys nuolat bendradarbiauja su VVTAIT ir savivaldybių specialistais, didelį dėmesį skiria visuomenės švietimui globos ir įvaikinimo klausimais, viešina GIMK paslaugas, teikia individualias konsultacijas globėjams bei tėviams įvairiais klausimais, tobulina kvalifikaciją.

3.2. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių paruošimas ir specialistų veikla užsienyje

Vaikų, netekusių tėvų globos, problemų sprendimas daugumoje šalių yra panašus: globa institucijoje, globa (rūpyba) šeimoje arba šeimynoje, įvaikinimas. Tiek Lietuvos tiek užsienio specialistai prioritetu laiko globą šeimoje ir įvaikinimą. Tai ilgas ir sudėtingas procesas, reikalaujantis kruopštaus pasiruošimo, bendradarbiavimo su VVTAIT socialiniais darbuotojais, Tarnybos atestuotais asmenimis, valdžios institucijomis.

Vaikų globos sistemos deinstitutionalizacijos procesas JAV ir Europoje prasidėjo 1960-1970 metais, 1990 metais šis procesas apėmė ir Rytų Europą (Jarskaja-Smirnova, Prisiažniuk, Verbilovič, 2015). Kaip pabrėžia V. Schmidt ir J. D. Bailey (2014), vykstant globos sistemos pertvarkai svarbu suprasti, kad istorinio prioriteto suvokimas yra dabartinės sistemos reformavimo raktas (Schmidt, Bailey, 2014). V. Schmidt ir J. D. Bailey akcentuoja, kad nepaisant dvidešimties metų pastangų, vaikų globos deinstitutionalizacijos procese institucionalizacijos rodiklis Rytų Europoje išlieka pakankamai aukštas (Schmidt, Bailey, 2014).

Globėjų mokymo sistema PRIDE veikia Skandinavijos šalyse, Vengrijoje, Slovakijoje, Lenkijoje tame tarpe ir Rusijoje. Išnagrinėjus Rusijos mokslininkų atliktus tyrimus globos bei įvaikinimo srityje, galima teigti kad, šiuo metu svarbiausia Rusijos socialinės politikos sritis yra be tėvų globos likusių vaikų perkėlimas į globėjų šeimas (Jevstratova, 2014). J. Bessčetnovos (2014) teigimu, kuo ilgesnį laiko tarpą vaikas išbūna be namų, tuo didesnis neigiamas poveikis jo fiziniam, psichologiniam ir emociniam vystymuisi ir ilgesnis jo reabilitacijos laikotarpis. Visos valstybės pastangos nukreiptos ne tik į vaikų likusių be tėvų globos valstybinėse įstaigose skaičiaus mažinimą ir perkėlimą į globėjų šeimas, bet ir į valstybės socialinės politikos sistemos reformavimą ir prevenciją. Išskelti uždaviniai sprendžiami tobulinant įstatyminę bazę, keliant vaikų globos įstaigų darbuotojų kvalifikaciją, vedant mokymus globėjams ir įtėviams (Jarskaja-Smirnova, Prisiažniuk, Verbilovič, 2015). Tačiau nepaisant visų pastangų vaikų, likusių be tėvų globos, skaičius Rusijos Federacijos globos įstaigose 2018 metais sudarė 58 % visų globojamų vaikų skaičiaus (Bazanova, Dolgošejeva, 2018). Rusijos mokslininkai atliko nemažai tyrimų šioje srityje. Globėjų šeimos, kaip instituto genezė, įvairiais Rusijos istoriniais etapais aprašė E. Zabalova (2013), mokslininkė išskyrė kelis periodus, apimančius globėjų instituto atsiradimą, vystymosi tendencijas ir dėsningumus, ir šiuolaikinio objekto analizę. A. Bazanova ir S. Dolgošejeva (2018) analizavo Buretijos Respublikos globėjų šeimos instituto genezė, kurios plėtra užtikrina materialinės, teisinės, organizacinės – psichologinės ir pedagoginės paramos globėjų šeimoms sistema. Mokslininkės priėjo išvadą, kad globėjų šeimos instituto funkcionavimas priklauso nuo kelių faktorių:

- ✓ Globos šeimoje sistemos tobulinimo, ypač informavimo ir švietimo srityje;
- ✓ Kadangi materialinė gerovė daro tiesioginę įtaką ne tik globėjų, bet ir bet kurios šeimos socialinei gerovei, socialinė apsauga ir parama turėtų išlikti valstybės šeimos politikos prioritetu;
- ✓ Kvalifikuotų specialistų pagalbos potencialiems globėjams (rūpintojams) (Bazanova, Dolgošejeva, 2018).

O. Poliakova (2017), I. Sagitova, S. Hasanova (2016), L. Kolmogorova (2015) akcentuoja pedagoginio-psichologinio konsultavimo naudą būsimų globėjų ir tėvių rengimo procese. Mokslininkės teigia, kad psichologinis – pedagoginis konsultavimas padeda formuoti socialines – pedagogines kompetencijas. Pagrindinis konsultavimo tikslas – atskleisti kandidatų į globėjus ir tėvius potencialias galimybes ir padėti jiems priimti sąmoningą sprendimą (Poliakova, 2017, Sagitova, Chasanova, 2016). Ž. Gorkaja ir J. Savickaja (2017) ištyrė globėjų socialines kompetencijas. Mokslininkės atskleidė pagrindines globėjų kompetencijas, užtikrinančias sėkmingą globojamų vaikų socializaciją ir adaptaciją: atsakingumas, vaidmens kompetencija, vadybinė kompetencija, socialinė ir konfliktinė kompetencijos (Gorkaja, Savickaja, 2017)

Magistriniame darbe išsiaiškinta, kad nuo 2012 metų Rusijos Federacijoje globėjų (rūpintojų) bei tėvių mokymas tapo privalomas. Realizuojant vaikų globos sistemos deinstitucionalizacijos principą, Rusijos Federacijos vyriausybė 2012 metais priėmė teisės aktą, pagal kurį visi piliečiai, norintys globoti ar įvaikinti vaikus privalo pateikti globos ir rūpybos organams atestuotos komisijos išvadą apie tinkamumą būti globėjais ar tėviais.

Kaip pažymi J. Jevstratova (2014) privalomas globėjų mokymas buvo įvestas dėl didelio globėjų grąžintų vaikų skaičiaus ir iškilus būtinybei mokyti globėjus vaikų auklėjimo pagrindų pilietinėje visuomenėje (Jevstratova, 2014). Mokslininkė pabrėžia, kad būsimų globėjų ir tėvių nepasirengimas globoti ar įvaikinti siejamas su nepakankama arba nesąmoninga motyvacija. Psichologinis darbas motyvacijos srityje, anot J. Jevstratovos, yra pagrindinis etapas potencialių globėjų ir tėvių paruošimo procese.

Globos ir rūpybos organai bei psichologinės pagalbos centrai įsteigė būsimiems globėjams bei tėviams Globėjų mokyklas (Школа приемных родителей). Šiandien tokios Globėjų mokyklos įsteigtos visuose Rusijos Federacijos subjektuose. Žinios, kurias būsimi globėjai ir tėviais gauna juose, sąlyginai galima suskirstyti į tris skyrius: medicininės, teisinės, psichologinės – pedagoginės. Mokymų turinys šalies regionuose gali skirtis, tačiau privalomos temos yra: šeimos teisės pagrindai, vaikų psichologinė ir fiziologinė raida, paauglystės periodas, tėvų vaidmenų ypatumai, nepilnamečių sveikatos apsauga, žiaurus elgesio su vaiku pasekmės, vaiko adaptacija globėjų šeimoje (Lawinfo24, 2019). Globėjų, tėvių šeimų paruošimo procesas apima kaip grupinius užsiėmimus, taip ir individualius susitikimus su šeimomis, kuriuos vykdo psichologai ir socialiniai darbuotojai. Kitas svarbus globėjų/tėvių paruošimo momentas – socialinių darbuotojų vizitai į namus. Jie vyksta artėjant mokymams į pabaigą, kai susiformavo motyvacija, tam tikra samprata apie būsimą vaiko auklėjimo metodus, pasitikėjimas specialistais. Vizitų metu specialistai atkreipia dėmesį į gyvenimo sąlygas, santykių šeimoje pobūdį, kandidatų auklėjimo išteklius. Potencialių

globėjų, tėvių paruošimas yra svarbus ir sudėtingas procesas, turintis tam tikrų sunkumų. Kaip akcentuoja K. Fedotova (2016), sunkumai gali būti įvairūs, pradedant psichologiniu kandidatų nepasiruošimu ir nenoru bendradarbiauti su specialistais, baigiant laiko ir kvalifikuotų specialistų išteklių stoka (Fedotova, 2016). Anot K. Fedotovos, pagrindinė problema ruošiant globėjus ar tėvius yra specialistų darbo efektyvumo kriterijų pasirinkimas ir kandidatų pasiruošimo rodiklių nustatymas. Kaip ir J. Jevstratova (2014), K. Fedotova (2016) savo tyrime akcentuoja, kad pagrindinis rodiklis tapti globėjais ir tėviais yra motyvacija.

Globėjų mokykloje mokymus veda socialiniai darbuotojai, socialiniai pedagogai, teisininkai, psichologai, medicinos darbuotojai, turintys bazinį aukštąjį išsilavinimą ir pasižymintys suaugusiųjų mokymo įgūdžiais. Be to, visi specialistai privalo ne rečiau kaip vieną kartą per dvejus metus kelti kvalifikaciją (Poliakova, Orlova, 2016). O. Poliakovos (2017) teigimu, kvalifikuotos specialisto pagalbos esmė yra teorijos, praktikos ir metodologijos derinys (Poliakova, 2017). Specialistas – konsultantas turi būti kompetentingas ir teorijoje, ir jos metodikoje, gebėti pritaikyti jas tiek tyrimams, tiek praktiniais tikslais kliento naudai.

Globėjų mokymas globėjų mokykloje duoda teigiamus rezultatus. Specialistų pastangų dėka potencialūs globėjai ir tėviai įvertina savo galimybes, gebėjimus susidoroti su sunkumais, kurie gali atsirasti jų šeimoje atsiradus vaikams.

Atliekant lyginamąją globos sistemų Rusijos ir Lietuvos analizę galima pastebėti nemažai bendrų bruožų: globėjų – tėvių paruošimas, vertinimas, pagalba ir konsultavimas, socialinė parama, rizikos šeimų socialinės prevencijos problemos sprendimas. Pagrindinės priežastys, dėl kurių vaikai netenka tėvų globos, Rusijos Federacijoje kaip ir Lietuvoje yra alkoholizmas, narkomanija, socialinių įgūdžių stoka, nedarbas. Darbą su vaikais kompleksiskai vykdo globos, švietimo ir socialinės įstaigos, kurių pastangos ne visada yra suderintos.

Kaip teigia O. Savenko (2015), šiandien niekas neabejoja, kad pagrindinis valdžios perspektyvumo kriterijus yra požiūris į vaikus, pagarba jų teisėms, laisvėms ir teisėtiems interesams (Savenko, 2015). Mokslininkė pažymi, kad šiuolaikinėje visuomenėje vaikas laikomas savarankišku teisės subjektu, o ne kaip priklausomas tėvų teisės objektas, kaip asmuo, kuriam suteiktos teisės ir kuriam pagal poreikį reikalingas palaikymas ir apsauga. O. Savenko savo straipsnyje nagrinėja užsienio šalių (Japonijos, JAV, Vokietijos, Rusijos ir kt.) vaikų likusių be tėvų globos problemų sprendimo būdus.

Magistro darbo rašymo metu domėtasi vaikų, likusių be tėvų globos, patalpinimu į globėjų šeimas Prancūzijoje ir lydinčių socialinių darbuotojų funkcijomis. Prancūzijoje iki

XVII amžiaus apleistais vaikais rūpinosi pakaitomis bažnyčia, didikai, miesto bendruomenės. Dėl to likę be tėvų globos vaikai dažnai atsidurdavo sunkioje situacijoje. Pirmieji valstybiniai auklėjimo namai buvo atidaryti Paryžiuje 1640 metais. Vėliau Paryžiaus našlaičių prieglauda pradėjo praktikuoti vaikų patalpinimą į valstiečių šeimas už nedidelį atlygį. Šiuolaikinė Prancūzijos socialinė politika beglobių vaikų atžvilgiu nukreipta į socialinės paramos įgyvendinimą vietos lygmeniu, kad atsiduręs sunkioje situacijoje, vaikas galėtų pasinaudoti profesionaliomis paslaugomis, likdamas pažįstamoje jam aplinkoje (Gaisina, 2013). Kaip ir kitose šalyse, Prancūzijoje yra valstybinės vaikų globos įstaigos, kur vaikas patalpinamas iškart po paėmimo iš biologinės šeimos. Tačiau vaikas ten gali būti neilgai, kol jam bus parinktas globėjas, o vaikai iki 3 metų iš karto perkeliama į globėjų šeimas (Gaisina, 2013). Prancūzijoje yra daugiau nei 47 tūkst. globėjų šeimų. Pagal galiojančius teisės aktus globėjų šeimoje gali gyventi ne daugiau kaip trys vaikai, nes didesnis vaikų skaičius sumažina šeimos reabilitacines galimybes (Работа службы сопровождения приемных семей во Франции). Kalbant apie globėjų mokymą, G. Gaisina (2013) teigia, kad Prancūzijoje tokia globėjų paruošimo forma neegzistuoja. Prancūzijos specialistai mano kad, sėkmingam vaiko auklėjimui globėjų ir įtėvių žmogiškosios savybės daug svarbesnės nei teorinės žinios. Jų nuomone, svarbu kad globėjai ar įtėviai sukurtų stabilumo ir saugumo atmosferą šeimoje, pagrįstą prieraišumu ir meile. Profesinis mokymas globėjams ar įtėviams turi būti pradėtas tik patalpinus vaiką į šeimą bei remiantis konkrečiais praktikos pavyzdžiais (Работа службы сопровождения приемных семей во Франции). Iškilus pedagoginiams ar psichologiniams sunkumams globėjų bei įvaikintųjų šeimos gauna kvalifikuotą pagalbą iš Paramos šeimai tarnybos (Granšė fondas). Tai specialistai, kurie lydi pas psichologus, gydytojus, dalyvauja susitikimuose su biologiniais tėvais ir globėjais. Paramos šeimai tarnyba yra naturalaus „lydėjimo“ remėja, tai reiškia kad, specialistai nesudaro konkrečių situacijų, kad susitikti su vaiku. Jų užduotis – lydėti vaiką, dalyvauti kartu su juo visuose etapuose, dalintis jausmais ir emocijomis. Esant tokiai situacijai, vaikui suteikiama galimybė pasidalinti savo jausmais ir išgyvenimais dėl biologinių tėvų ir globėjų su lydinčiu asmeniu. G. Gaisina (2013) pastebi svarbų momentą Prancūzijos Paramos šeimai tarnybos veikloje, tai lydinčių socialinių darbuotojų gebėjimas mokėti išklausti vaiką, būti geru pašnekovu ir stebėtoju. Santykiai, kurie susiformuoja palydėjimo metu, leidžia būti su vaiku „toje pačioje valtyje“, specialistai nelieka lauke ir nėra tik stebėtojai, visada yra vaiko pusėje ir leidžia jam susiformuoti kaip asmenybei (Работа службы сопровождения приемных семей во Франции). G. Gaisina (2013) pažymi, kad Prancūzijos globėjų ar įtėvių šeimų lydėjimo idėja parodo, kad socialinis darbuotojas yra tik liudytojas, kuris turi būti su šeima ir tada, kai viskas klostosi gerai, nes jei situacija šeimoje pablogės, lydintis socialinis darbuotojas supras, kas atsitiko ir galės padėti

šeimai. Mokslininkė pabrėžia, kad Prancūzijos vaikų globos sistema yra nukreipta į vaiko socialinę bei psichologinę rehabilitaciją, tikslu sumažinti jo socialinę atskirtį.

Apibendrinant globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paruošimą užsienyje galime pastebėti, kad tiek Rusijos Federacijoje specialistų, vykdančių globėjų/įtėvių mokymus, tiek Prancūzijoje Paramos tarnybos šeimai lydinčių socialinių darbuotojų veikla nukreipta į vaiko socialinės atskirties mažinimą, psichologinės būsenos gerinimą, vaiko reabilitacijos sąlygų sudarymą, siekiant užtikrinti emocinį, fizinį, protinį vystymą.

3.3. Dalinės teorinės dalies išvados

Vaiko teisių apsaugos sistemoje vykstantis deinstitutionalizacijos procesas privalo užtikrinti, kad vaikams, patekusiems į krizinę situaciją ar netekusiems biologinių tėvų, būtų nustatyta globa šeimoje, šeimynoje ar pas budinčius globotojus. Vaikų globos skaičius šeimose ir šeimynose kasmet auga. Tai lėmė gerosios patirties sklaida, informacijos viešinimas ir besikeičiantis visuomenės požiūris į vaikų globą. Šiuo metu mūsų šalyje sparčiai rengiami būsimi globėjai, bet vaikų skaičius institucinėse globos įstaigose mažėja lėtai ir vis dar išlieka pakankamai aukštas. Tam turi įtakos menka pinigine parama globėjams (rūpintojams). Įvaikinimas – artimiausia biologinės tėvystės forma, užtikrina, kad mažiausiai juntami biologinių tėvų nebuvimo padariniai ir geriausiai užtikrinami vaiko interesai. Iš vienos pusės įvaikinimas, nutraukia visus teisinius santykius su biologiniais tėvais, iš kitos pusės, atsiranda teisiniai ryšiai su asmenimis, kurie juos pakeitė. Įvaikinimų skaičius Lietuvoje didėja. Norinčių įvaikinti šeimų skaičiaus didėjimą lemia paslaugų įtėviams prieinamumas ir kokybė, įtėvių ir globėjų mokymai, teigiamo požiūrio į įvaikinimą bei globą visuomenėje formavimas. Tačiau nepaisant visuomenės dedamų pastangų užtikrinti vaikų, likusių be tėvų priežiūros, įvaikinimą, globą (rūpybą) šeimoje, šeimynoje, pas budinčius globotojus, vis dar pakankamai aukštas skaičius vaikų lieka globos institucijose.

Nuo 2008 m. Lietuvoje veikia vieninga globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paruošimo sistema, parengta pagal PRIDE programą. 2012 metais programa PRIDE pakeitė pavadinimą į GIMK (Globėjų ir įtėvių mokymas ir konsultavimas) programą. Nuo 2018 m. liepos 1 d. taikomas naujas GIMK programos modelis. Pagrindinis Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo programos tikslas – suteikti galimybę potencialiems globėjams ir įtėviams įsivertinti savo pasirengimą globai ar įvaikinimui. Mokymų dėka globėjai (rūpintojai) ir įtėviai susiformuoja nuostatas, kurios į pirmą vietą iškelia vaiko interesus. GIMK programoje pateikiama informacija, kuri padeda įvertinti motyvaciją, gebėjimus, sprendimo įvaikinti ar globoti vaiką priežastis, suteikiamos pedagoginės – psichologinės ir vaiko raidos poreikių

žinios. Išlaugęs būsimų globėjų (rūpintojų) skaičius parodo GIMK mokymų poreikį ir svarbą. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo programa susideda iš šešių dalių. Visa GIMK programa paremta grupiniais mokymais. GIMK mokymai yra privalomi busimiesiems globėjams (rūpintojams), tėviams, šeimynų įkūrėjams, budintiems globėjams ir rekomenduojami artimiems giminaičiams. Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuoja globėjų (rūpintojų) ir tėvių atrankos sistemą, parengimą bei mokymą. Juose įtvirtintas globėjų ir tėvių teisinis statusas, teisės ir pareigos, atrankos kriterijai, patikrinimo tvarka, Tarnybos atestuotų asmenų rengimo tvarka, konsultavimo ir pagalbos globėjams ar tėviams paslaugų teikimas. Visi GIMK mokymus reglamentuojantys teisės aktai skirti vaiko teisėms apginti, patenkinti pagrindinius vystymosi ir raidos poreikius, užtikrinti saugią vaikystę, teisę į mokymą bei sveikatos apsaugą ir paruošti pamatą savarankiškam gyvenimui visuomenėje.

Mokymus potencialiems globėjams ir tėviams organizuoja Tarnybos atestuoti asmenys, turintys teisę vertinti būsimų globėjų ir tėvių tinkamumą įvaikinti ar globoti vaiką. Tarnybos atestuotų asmenų paruošimą Lietuvoje reglamentuoja „Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos aprašas“. Pagal minėtą aprašą GIMK specialistas turi turėti socialinio darbo, psichologijos, socialinės pedagogikos arba edukologijos srities išsilavinimą, 1 metų darbo patirtį pagal įgytą kvalifikaciją, neteistas. Tarnybos atestuoti asmenys, įgyvendindami GIMK programą, privalo išmanyti LR įstatymus, teisės aktus, vyriausybės nutarimus, reglamentuojančius vaiko teisių apsaugą. GIMK specialistų funkcijos neapsiriboja globėjų (rūpintojų) ir tėvių parengimu. GIMK mokytojai nuolat bendrauja su VVTAIT ir savivaldybės specialistais, viešina GIMK paslaugas, teikia individualias konsultacijas globėjams ir tėviams. Tarnybos atestuoti asmenys privalo užtikrinti likusiems be tėvų globos vaikams saugią aplinką globėjų (rūpintojų) ir tėvių arba budinčių globotojų šeimose.

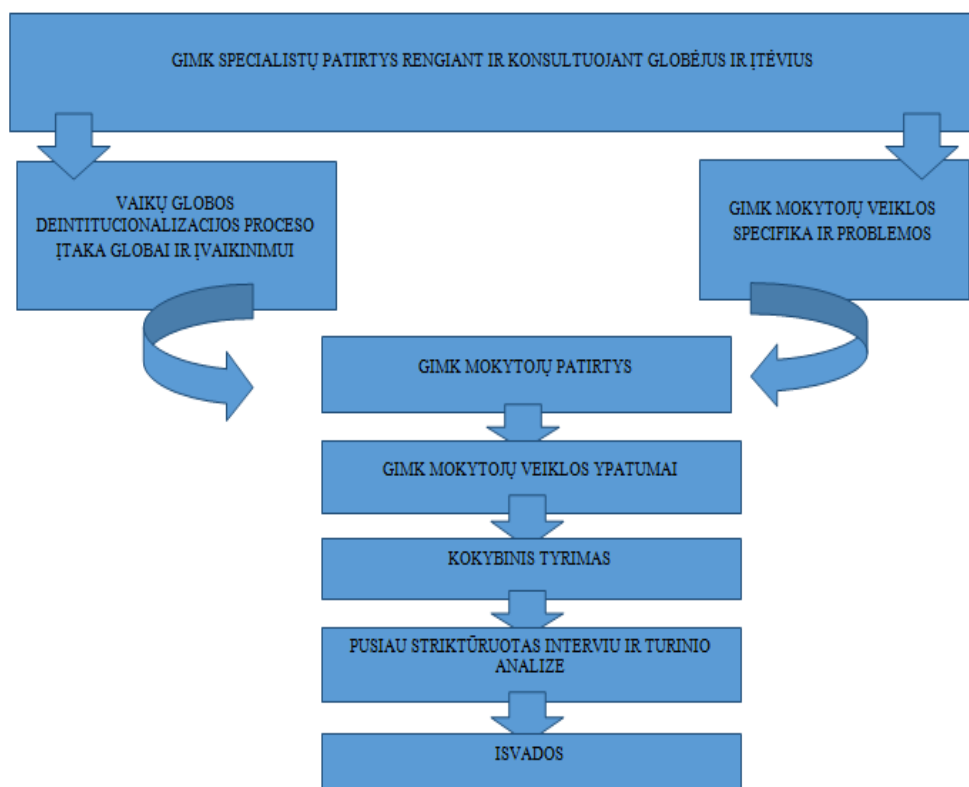
Užsienyje (Prancūzija ir Rusijos Federacija) vaikų, likusių be tėvų priežiūros, problema yra taip pat opi ir visos visuomenės teikiamos paslaugos orientuotos į vaikų, likusių be tėvų globos, gerovės užtikrinimą. Rusijos Federacijoje veikia Globėjų mokyklos, kuriose organizuojami mokymai busimiesiems globėjams ir tėviams. Mokymų struktūra ir organizavimo tvarka praktiškai nesiskiria nuo GIMK mokymų, išskyrus tai, kad mokymus veda teisininkai, socialiniai darbuotojai, gydytojai ir psichologai. Prancūzijoje tokia globėjų ir tėvių paruošimo forma nebeegzistuoja, nes daroma prielaida, kad svarbu ne teorinės žinios, o saugi ir stabili atmosfera šeimoje, pagrįsta meile ir prieraišumu.

4. GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĖVIŲ MOKYMO IR KONSULTAVIMO (GIMK) SPECIALISTŲ PATIRTIES RENGIANČIŲ IR KONSULTUOJANČIŲ ĮTĖVIUS/GLOBĖJUS TYRIMAS

Šiame magistrinio darbo skyriuje pateikti globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirties rengiant ir konsultuojant globėjus ir įtėvius tyrimo metodika, tyrimo organizavimas ir tyrimo rezultatų analizė.

4.1. Tyrimo metodika

R. Tidikis (2003) tyrimo metodiką apibūdina kaip įvairių būdų visumą kuriam nors darbui planingai atlikti, kuriuos sieja tarpusavio ryšis ir seka. A. Valackienė ir S. Mikėnė (2008) teigia, kad metodika tai sistema, kuri apima faktų nustatymą, sisteminimą ir analizę. Mokslininkai pabrėžia, kad bet kokiam tyrimui svarbu tyrimo procedūros rengimas arba tyrimo schema (6 pav.).

6 pav. Mokslinio tyrimo schema

Šaltinis: parengė autorė

Jei pasirinkus kiekybinį tyrimą, tyrėjas iškelia hipotezę, kuri vėliau patikrinama įvairiomis priemonėmis, tai kokybinio tyrimo metodo pasirinkimas grįstas socialine tyrėjo patirtimi ir išankstinėmis žiniomis apie tyrimo objektą, tikrovėje vykstančių procesų pažinimu (Tidikis, 2003). Vėliau išaiškinti procesai teoriškai analizuojami. Teisingai parinkta tyrimo metodika lemia tyrimo veiksmingumą (Tidikis, 2003, Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Duomenų iš realaus gyvenimo ir žmonių veiklos kaupimui ir rinkimui praktikoje dažniausiai naudojami empiriniai tyrimai.

Empirinis tyrimas, anot K. Kardelio (2005), tai įvairios formos informacijos gavimas, esant kontaktui tarp tyrėjo ir tyrimo objekto. Surinkti duomenys turi patvirtinti arba paneigti tyrėjo prielaidas. Tačiau, kaip pabrėžia K. Kardelis (2005), surinkti empiriniai duomenys tampa prasmingi tik tada, kai yra palyginami su kitais duomenimis arba teorija.

Remiantis pateikta mokslinio tyrimo schema analizuojant GIMK mokytojų patirtį rengiant globėjus tėvius bus atsakyta į šiuos probleminius klausimus: *Kaip globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo specialistai vertina GIMK programą? Kaip vertina savo pasiruošimą dirbti pagal GIMK programą? Su kokiais sunkumais susiduria GIMK specialistai ruošiant globėjus/tėvius? Kaip sprendžia iškilusias problemas? Kuo ypatingas šis darbas? Kokiu būdu GIMK mokytojai siekia, kad jų darbas būtų efektyvesnis?*

Siekiant atskleisti GIMK mokytojų patirtį mokant bei konsultuojant globėjus ir tėvius buvo pasirinktas **kokybinis tyrimas**. Anot K. Kardelio (2005), kokybiniai tyrimai dažnai apibūdinami kaip natūralistiniai, nes jų tikslas suprasti asmenį ir jo elgesį, aplinkos poveikį jam. Tyrėjas stengiasi atskleisti kas atsitiko tam tikroje aplinkoje, koku būdu palaikomi socialiniai ryšiai, kokią reikšmę jie turi tyrimo dalyviams (Kardelis, 2005; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės teigimu (2016) „kokybiniai tyrimai padeda atskleisti tyrimo objekto visybę jo įprastame kontekste“ (2016, pusl.14).

Kaip duomenų rinkimo metodas, šiam tyrimui atlikti, buvo pasirinktas **iš dalies struktūruotas interviu** metodas. Anot I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016) tai dažniausiai taikomas kokybinio interviu klausimyno tipas, nes pokalbio temos ir pagrindiniai klausimai numatyti iš anksto. Tačiau tyrėjui paliekamas lankstumas, galimybė reaguoti tyrimo eigos metu, pateikti papildomus klausimus. Visa informacija gaunama susitikimo su informantu metu, kai vyksta individualus pokalbis. Toks apklausos būdas atskleidžia gilesnį ryšį individo ir jo veikiančios aplinkos ir yra daug patikimesnis nei kiti apklausos būdai. Tyrėjas neapsiriboja tik verbalinės informacijos rinkimu, bet pastebi ir emocinę informanto būseną. Kaip pabrėžia I. Gaižauskaitė ir N. Valavičienė (2016), tyrėjas ir informantas reaguoja vienas į kitą, tokiu būdu galima „iš vidaus“ suprasti reiškinių, atskleisti tyrimo patirtį, ištirti nuomonę ir požiūrį dėl esamos situacijos, arba atrasti naują tyrimo sritį.

Magistriniame darbe buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas, atsižvelgiant į šio metodo privalumus (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016), nes tyrimui svarbūs informantų motyvai, interpretacijos, patirtys bei įžvalgos.

Tyrimo duomenys susiję su specifine patirtimi, kurią padės atskleisti individualus pokalbis. Tyrimo tema yra nauja, mažai tyrinėta ir interviu metodas padės perprasti esmę ir atskleisti niuansus.

Tyrimo tikslui pasiekti **interviu klausimynas** (1 priedas) buvo sudarytas iš septynių dalių. Pirmoji klausimyno dalis (5 klausimai), skirta išaiškinti GIMK programos naudingumą, silpnąsias ir stipriąsias puses, reikšmę ir specifiką (Hebert, Kulkin, 2017; Giedrimas, 2014; Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013), antroji dalis (3 klausimai), skirta išanalizuoti GIMK mokytojų profesinio parengimo kokybę, rengimo aspektus, parengimo proceso privalumus ir trūkumus (VVVAĮT 2019 metų veiklos ataskaita, 2020; VVTAĮT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019; Asmenų, siekiančių įgyti Tarnybos atestuotų asmenų rengėjų kvalifikaciją, atrankos tvarkos aprašas, 2018; Jarskaja-Smirnova, Prisiažniuk, Verbilovič, 2015). Trečiojoje klausimyno dalyje (3 klausimai), siekiama išaiškinti GIMK mokytojų darbo specifiką ir ypatumus (Gorkaja, Savickaja, 2017; Poliakova, 2017; Sagitova, Chasanova, 2016). Ketvirtoje dalyje (3 klausimai) nagrinėjamos GIMK mokytojų veiklos problemos ir jų sprendimo būdai (Fedotova, 2016; Brown, Gerrits, Anderson, 2017). Penkta klausimyno dalis (3 klausimai) skirta išaiškinti motyvus, vertybes ir savybes, kurie yra būtini ir svarbūs GIMK mokytojams jų darbe (Jevstratova, 2014). Šeštoje dalyje (3 klausimai) analizuojamos kvalifikacijos tobulino galimybės (Poliakova, Orlova, 2016). Septinta klausimyno dalis skirta informacijai apie tyrimo dalyvius surinkti (6 klausimai).

Tyrimo etika

I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016) teigimu, visas tyrimo procesas grindžiamas etika, tik kiekvienam tyrimo etapui būdingi skirtingi etikos uždaviniai. Magistriniame darbe atsižvelgta į svarbiausius tyrimo etikos principus:

- ✓ žmogaus pasirinkimo laisvę dalyvauti tyrime arba atsisakyti,
- ✓ anonimiškumo išsaugojimas,
- ✓ konfidencialumas,
- ✓ privatumas,

Tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimo esmę, tikslą, duomenų rinkimo metodą, duomenų analizę, gautų duomenų apsaugą. Tyrimo dalyviai buvo informuoti apie etikos principų laikymąsi ir interviu atlikti tik gavus dalyvių laisvanorišką sutikimą. Kvietimai dalyvauti tyrime buvo išsiųsti elektroniniu paštu asmeniškai kiekvienam tyrimo dalyviui

siekiant užtikrinti konfidencialumą ir anonimiškumą. Gavus informantų sutikimą, buvo sutarta dėl interviu datos ir laiko. Kad informantas nebūtų identifikuotas, kiekvienam iš jų buvo priskirtas kodas: R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7. Tyrimo eigoje gauti duomenys buvo transkribuojami.

Informacija, gauta interviu metu nebuvo viešinama. Vykdamas interviu, klausimai buvo suformuoti iš anksto, tačiau paaiškėjus naujai informacijai, tyrėjas turėjo teisę užduoti papildomų klausimų.

Tyrimo ribotumas

Tyrimo ribotumui turėjo įtakos tyrėjo ir informantų tarpusavio ryšio užmezgimo ir santykių formavimo sunkumai, taip pat kai kurių tyrimo dalyvių bendravimo ypatumai. Dėl tyrėjo patirties stokos, klausimai buvo tikslinami.

Tyrimo eiga

Tyrimas buvo pradėtas 2019 m. spalio mėnesį ir baigtas 2020 m. sausio mėnesį. Kvietimai dalyvauti tyrime buvo išsiųsti asmeniškai tarnybos atestuotiesiems asmenims pagal VTAIT parengtą „Informaciją apie įstaigose, teikiančiose globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugas, organizuojamus mokymus“ sąrašą. Iš visų gavusių kvietimus tyrimo dalyvių trys sutiko duoti interviu asmeniškai darbo vietoje, prieš tai gavus jų vadovų žodinį sutikimą. Keturi tyrimo dalyviai davė interviu telefonu po darbo. Interviu įrašyti į mobiliojo telefono diktofoną, vėliau padaryta įrašų transkripcija, intervių įrašai saugomi magistrinio darbo autorės kompiuteryje. Kiekvienam tyrimo dalyviui buvo priskirtas kodas: R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7. Informantų kalba nebuvo taisyta. Tyrime nesutiko dalyvauti nei vienas vyras, todėl apkaustos buvo tik moterys.

Gautų duomenų analizei buvo pasirinktas turinio (content) analizės metodas (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016), kurį sudarė penki etapai:

- ✓ pasirengimas duomenų analizei: įrašų numeracija ir išsaugojimas,
- ✓ duomenų skaidymas į fragmentus: duomenys skaitomi, pažymimi pasikartojantys teiginiai,
- ✓ duomenys apjungiami, išskiriant kategorijas, subkategorijas ir patvirtinančius teiginius,
- ✓ interpretacija: randamos sąsajos ir apibendrinimai, palyginami atsakymai,
- ✓ išvados.

Tyrimo imtis ir tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyviai buvo atrinkti pagal kriterinį atrankos būdą. Anot A. Valackienės ir A. Mikėnės (2008) kriterinė atrankos strategija pasirenkama tuomet, kai asmenys atrenkami apgalvotai, su tikslu gauti norimą informaciją, kuri kitais būdais neprieinama. Kadangi Tarnybos atestuoti asmenys yra vieninteliai informacijos šaltiniai, kurie gali atskleisti patirtį mokant ir konsultuojant globėjus ir tėvus, tai kriterinei atrankai buvo taikomi šie reikalavimai:

✓ tarnybos atestuoti asmenys **turintys teisę vertinti potencialių globėjų (rūpintojų) ir tėvių pasirengimą globoti (rūpinti) ar įvaikinti vaiką, kurių darbo patirtis šioje srityje daugiau nei treji metai;**

✓ tarnybos atestuoti asmenys, **kurie yra pravedę ne mažiau penkių GIMK mokymų kursų;**

✓ tarnybos atestuoti asmenys, **turintys aukštąjį socialinio darbuotojo, socialinio pedagogo, psichologo, pedagogo išsilavinimą.**

Anot I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016) interviu kiekis priklauso nuo kiekvieno atlikto interviu surinktų duomenų kiekio ir kokybės remiantis prisotinimo principu. Autorės pabrėžia, kad pagrįstumas ir prasmingumas tyrimo rezultatų tiesiogiai priklauso nuo apklaustų tyrimo dalyvių suteiktos informacijos turtingumo bei tyrėjo analitinių gebėjimų ją apdoroti. Tyrimo dalyvių apibūdinimas pateiktas 3 lentelėje.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristika

Tyrimo dalyvio kodas	Amžius	Lytis	Išsilavinimas	Specialybė	Darbo patirtis pagal GIMK programą	Pravęstų GIMK mokymų kursų skaičius
R1	29	Moteris	Aukštasis, bakalauras	Socialinė pedagogė	3 metai	5
R2	30	Moteris	Aukštasis, bakalauras	Socialinė pedagogė	3 metai	5
R3	60	Moteris	Aukštasis, bakalauras	Biologijos ir dailės mokytoja	4 metai	7
R4	32	Moteris	Aukštasis, bakalauras	Socialinė pedagogė	3 metai	6
R5	41	Moteris	Aukštasis, bakalauras	Socialinė darbuotoja	11 metų	20
R6	31	Moteris	Aukštasis, bakalauras	Socialinė darbuotoja	5 metai	10
R7	58	Moteris	Aukštasis, magistras	Psichologė	6 metai	6

4.2. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirties rengiant ir konsultuojant tėvius/globėjus tyrimo rezultatų analizė

Šiame darbo poskyriuje pateikiami GIMK specialistų įžvalgos apie GIMK programos reikšmę ir specifiką, jų profesinio parengimo įvertinimas, veiklos ypatumus, iškilusių problemų sprendimo galimybes, įvertinamos asmeninės savybės ir vertybės, bei kvalifikacijos kelimo būdai.

4.2.1. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų įžvalgos apie GIMK programos reikšmę ir specifiką

Vaiko priežiūra ir auklėjimas tai atsakingas procesas, kuris turi būti paremtas žiniomis. Globėjai ir tėviai priima atsakomybę už likusio be tėvų globos vaiko gyvenimą, ateitį ir atsakomybės svoris padvigubėja. Globa ir įvaikinimas, kaip institutas, egzistuoja seniai ir tai geriausias sprendimas pasirūpinti likusiais be tėvų globos vaikais. Bet tik per pastaruosius du dešimtmečius potencialūs globėjai ir tėviai parenkami sąmoningai. Kandidatai privalo išklausti GIMK mokymus ir gauti išvadą. Gauti mokymo procese įgūdžiai tampa pagrindu atlikti tinkamai globėjų ir tėvių funkcijas. J. Jevstratovos (2014) teigimu, mokymo procese padidėja globėjų ar tėvių motyvacija, vaiko poreikių ir globėjams keliamų užduočių suvokimas. GIMK specialistų patirčiai ištirti buvo siekiama išsiaiškinti kaip globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo specialistės vertina GIMK programą. Gavus atsakymus, buvo išskirtos trys kokybinės kategorijos: GIMK mokymų reikšmė ir naudingumas, GIMK programos stipriosios vietos, GIMK programos silpnosios vietos (4 lentelė).

4 lentelė. GIMK specialistų Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo programos vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
GIMK mokymų reikšmė ir naudingumas	Informacijos apie globos ir įvaikinimo procesą gavimas	<...>... labiau suprasti koks procesas yra globa ir įvaikinimas <...> R3, <...> žinių turėjimas ,tai tik tai palengvina globos procesą <...> R5, <...> kad globėjai ir tėviai gautų žinių, kurios bus reikalingos ateityje auginant vaiką<...>R2
	Vaiko vystymosi poreikių, emocijų suvokimas	<...> žinių apie tėvų globos netekusių vaikų poreikius, raidos ypatumus, sužinoti daugiau, kaip juos galima ugdyti, auklėti <...> R1, <...> apie vaiko elgesio problemas ir sutrikimus, apie vaiko sveikatos raidos sutrikimus, traumas, krizes<...>R2, <...>, duoda žinių apie vaiko raidos poreikius, prierašumą, netektis, auklėjimo būdus <...>R3
	Globėjų motyvacijos įvertinimas	<...> kad būsimiems pareiškėjams padėti apsispręsti ar jie nori globoti vaiką ar įvaikinti <...>R1, <...>todėl šitie mokymai ir yra tarsi pasimatavimas prieš globos ar įvaikinimo pradžių <...> R4, <...> mokymų metu būsimieji tėviai gali „pasimatuoti,, globą ar

		<i>įvaikinimą tam, kad suprastų ar šis kelias yra jiems <...> R6</i>
	Globėjų ir tėvių potencialių problemų identifikavimo galimybė	<i><...> kad globojamas vaikas yra kažkoks baubas, kuris nusiaubus visus namus <...> R4, <...> stigmatizuotas požiūris į globą <...> R7, <...> domina įvairių, galimų problemų susijusių su vaiko elgesiu sprendimo būdai <...> R2</i>
GIMK programos stiprios vietos	Teorinės medžiagos nuoseklumas	<i><...> medžiaga yra labai aiški, suprantama<...> patinka medžiaga tuo, kad jiniai yra aiški ir suprantama visiems<...>R1, <...> yra viskas labai konkrečiai ir gerai išdėstyta programa<...> viskas taip konkrečiai ir logiškai, manau, kad nu..... labai turiningai išdėstyta, tai nežinau, silpnų vietų kaip ir nematau <...> R2, <...> programa yra sudaryta labai nuosekliai, temos yra labai svarbios <...> R3</i>
	Praktinių užsiėmimų nauda	<i><...> tos tokios praktinės užduotys yra labai dažnai jautrios ir labai patinka pareiškėjams<...>R1, <...> labai patinka pratybos, kuriuose reikia vaidinti, įsijausti į kitą žmogų ir panašiai <...>R2, <...> stipru yra tai, kad žmogus, atlikdamas užduotis, viską perleidžia per save <...> R3, <...> stiprioji programos dalis yra tai, kad yra daug praktinių užduočių, kurias pats žmogus atlieka <...>R7</i>
	Suteikia galimybę refleksijai	<i><...> mokymasis per savo išgyvenimą ir patyrimą manau ir yra GIMK programos stiprioji pusė <...>R4, <...> skatinam įsijausti į visų globos atvejų veikiančių dalyvių vaidmenis, įsijausti, ką vaikas gali jausti, ką tėvai gali jausti, kaip <...> jauti iš vaiko pozicijos <...> akcentas GIMK programos R5, <...> medžiaga skirta globėjams padėti suprasti kaip jaučiasi vaikas, jo jausmai, išgyvenimai, praradimai ir netektis e.. viskas iš vaiko pozicijos <...> R6</i>
GIMK programos silpnosios vietos	Teorinės medžiagos perteklius	<i><...> per daug tos teorijos, sunkios <...> būna tokių temų, labai tokių moksliskai parašytų<...> R2, <...> didelis iššūkis sudominti globėjus ir pateikti tai, kaip priimtina naujovė <...> R4, <...> daug kažkokio teorinio dėstymo <...> R5</i>
	Medžiagos nepritaikymas dėstymui	<i><...> medžiaga yra visiškai nepritaikyta vesti grupėje, ne visi, bet kai kurie užsiėmimai tikrai yra nepritaikyti vesti grupėje,<...>R4, <...> kai yra nepritaikyta medžiaga vesti, tai reiškia kiekvienas specialistas veda tą programą taip, kaip jisai įsivaizduoja<...> R5, <...> globojamų vaikų traumos ir krizės sunkiai pritaikyta dėstyti <...> R6</i>
	Praktinių užsiėmimų trūkumas	<i><...> naujoje programoje sumažėjo pačių užsiėmimų ir praktinių<...> ir praktinių per mažai <...> R3, <...> atnaujinus programą 18 -tų metų rugpjūtį sumažėjo praktinių užduočių <...> R4, <...> atnaujintą programą, mano nuomone yra kad, yra labai mažai praktinių užsiėmimų, praktinių <...> R5</i>

Tyrimo dalyvės neabejoja Globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo programos nauda. Tinkamai paruošti būsimi globėjai ir tėviai yra sėkmingos globos ir įvaikinimo garantas. Anot interviu dalyvių GIMK programa padeda potencialiems globėjams ir įvaikintojams susidoroti su iššūkiais, kylančiais dėl svetimo vaiko priėmimo į šeimą su visų jo sunkios patirties bagažu (Pakula, Wawer, 2013). Informantės įvardija informacijos ir žinių apie globos ir įvaikinimo procesą gavimą, kaip pagrindinį GIMK programos pranašumą: „<...> GIMK mokymai globėjams ir tėviams leidžia e... labiau suprasti koks procesas yra globa ir įvaikinimas <...> R3, <...> nes tai nėra tas pats kas auginti savo vaiką ir man atrodo žinių

turėjimas tai tik tai palengvina globos procesą, kad būtų sėkmingesne ir vaiko adaptacija šeimoje, pasikeitimų valdymas <...> R5, <...> tam, kad globėjai ir tėviai gautų žinių, kurios bus reikalingos ateityje auginant vaiką <...> R2“. Tyrimo dalyvių atsakymai patvirtina Kanados mokslininkų išvadą, kad PRIDE programa padidina globėjų ir tėvių kompetencijas ir žinias (Nash, Flynn, 2016).

Kitas ne mažiau svarbus ir reikšmingas GIMK programos aspektas, tai mokymų suteikiama galimybė suvokti vaiko vystymosi poreikius, auklėjimo ypatumus, perprasti jo emocinę būseną: „<...> suteikti jiems žinių apie tėvų globos netekusių vaikų poreikius, raidos ypatumus, sužinoti daugiau, kaip juos galima ugdyti, auklėti <...> R1, <...> per GIMK mokymus šnekama svarbiomis temomis, pvz. apie vaiko elgesio problemas ir sutrikimus, apie vaiko sveikatos raidos sutrikimus, traumas, krizes <...> R2, <...> kad yra įvairių būdų, kaip galima dirbti su vaiku, kalbėti su vaiku, praplečia žmonių akiratį, žmonės sužino daug naujų dalykų, duoda žinių apie vaiko raidos poreikius, prieraišumą, netektys, auklėjimo būdus <...> R3, <...> šeima ar globėjai nebuvo pajėgūs patenkinti vaiko poreikių, jie tiesiog neatpažindavo, piktindavo juos vaiko elgesys, nes gi niekaip nesuprato, kaip toks elgesys susiformuoja, sakydavo, vaikas čia pas mus gyveno, vaikas nedėkingas, nenori lankyti mokyklos ir va taip toliau <...> R7“.

Globėjai ir tėviai susiduria su įvairiais sunkumais kai vaikas patenka į jų šeimą. Tai nutinka dėl to, kad jie nėra pasirengę pokyčiams ir abipusės adaptacijos periodui. Socialinės adaptacijos ir vaiko psichikos reabilitacijos problema naujoje šeimoje, kai reikia atkurti ar iš naujo suformuoti įgūdžius, turi psichologinį-pedagoginį pobūdį (Sagitova, Hasanova, 2016).

Informantės paminėjo GIMK mokymų reikšmę galutinio sprendimo dėl vaiko globos ar įvaikinimo priėmimo etape. Mokymai padeda būsimiems globėjams ir tėviams įvertinti savo pasiruošimą globai/įvaikinimui, pasimatuoti ir įsijausti į tėvų vaidmenį: „<...> tiesiog, kad būsimiems pareiškėjams padėti apsispręsti ar jie nori globoti vaiką ar įvaikinti <...> R1, <...> jog mes niekada neperkame rūbo jo nepasimatavę ar ne, niekada neperkame suknelės, kostiumo, o jei jis mums netinka, mes jį visada galime gražinti, pakeisti, pasirinkti kažką kitą, deja, vaikas tai nėra rūbas, jo negalime gražinti, jo negalime pakeisti, todėl šitie mokymai ir yra tarsi pasimatavimas prieš globos ar įvaikinimo pradžią <...> R4, <...> mokymų metu būsimieji tėviai gali „pasimatuoti“ globą ar įvaikinimą tam, kad suprastų ar šis kelias yra jiems <...> R6“.

J. Jevstratova (2014) tyrimo metu pastebėjo, kad būsimų globėjų ir tėvių teigiami pasikeitimai motyvacinėje sferoje atsirado dėl jų dalyvavimo mokymuose. Kandidatų į globėjus ir tėvius motyvai orientuojasi į vaiko poreikius, o ne savo problemų ir sunkumų sprendimą.

Kitas GIMK mokymų aktualumo aspektas, pasak tyrimo dalyvių, yra galimybė suvokti realias problemas ir sunkumus, su kuriais galimai teks susidurti ateityje. Vieną iš pagrindinių potencialių globėjų ir tėvių problemų informantės įvardija informacijos apie globos procesą stoką: „<...> tačiau jie nežino, kur gauti informacijos, net gi ten... bus tvarkomas statusas <...> pagrindinė problema - informacijos stoka <...> R2, <...> trūksta informacijos apie patį procesą <...> globėjai nesupranta, kodėl globos ar įvaikinimo procesas ilgai trunka <...> R3, <...> kad ilgai trunkantis poravimo procesas, kurio metu šeimos ilgai laukia pasiūlymo įvaikinti ar globoti, ilgai tęsiasi dokumentų surinkimas <...> R6“. Remiantis Lietuvos gyventojų požiūriu į įvaikinimą ar globą (2016) duomenimis, 49 % apklaustųjų teigia, kad dėl įvaikinimo nesikreipiama dažniau dėl ilgai trunkančio įvaikinimo proceso. Informacija apie globos procesą gyventojai gauna iš žiniasklaidos ir viešoje erdvėje dažniausiai vyrauja neigiami faktai apie globą ar įvaikinimą (Lietuvos gyventojų požiūriu į globą ir įvaikinimą tyrimas, 2016). Tyrimo dalyvės pastebi neigiamo visuomenės informavimo įtaką globai ir įvaikinimui: „<...> baimė stigmatizacijos, kuri šiai dienai visuomenėje yra labai gili, kad globojamas vaikas yra kažkoks baubas, kuris nusiaubs visus namus <...> R4, <...> stigmatizuotas požiūris į globą. Tai jai globojamas vaikas, tai ir ūtelių gali turėti, tai jis kažkoks ypatingas, kitoks <...> R7, <...> jie kažkaip turi nusipiešę kažkokį tai keistą globos vaiko paveikslą, kuris, na kaip ir reiškia priimtas į šeimą turi būti visą gyvenimą man dėkingas <...> R7“. Tarnybos atestuotų asmenų teiginiai patvirtina 2016 m. Lietuvos gyventojų požiūriu į globą ir įvaikinimą tyrimo išvadą, kad mūsų visuomenėje vyrauja nuostata, kad vaikai iš globos namų, dėl jų elgesio ar sveikatos problemų, yra blogi ir net pavojingi. Pastebėta, kad visuomenės informavimo priemonės turėtų skirti daugiau dėmesio sėkmingoms globos ir įvaikinimo pavyzdžiams, suteikti daugiau informacijos apie globos ir įvaikinimo procesą, griauti mitus ir stereotipus. V. Rimkus (2016) pažymi, kad visuomenės švietimas turi didelę reikšmę skatinant globą.

Informantės pastebi, kad potencialiems globėjams ir tėviams kelia baimę vaikų sveikatos sutrikimai ir elgesio problemos: „<...> ko labiausiai bijo galbūt globėjai ir tėviai, tai vaiko sveikatos sutrikimų, genetinių sutrikimų, kad galbūt paveldės tėvų alkoholizmą ar ... ar kitas priklausomybės <...> R1, <...> domina įvairių, galimų problemų susijusių su vaiko elgesiu sprendimo būdai <...> R2, <...> vaiko elgesys, jei kalbėti iš šitos pusės, tai probleminio vaiko elgesys. Nes vaikui, kai vaikas patyria vaikystėje šeimos praradimą, tai pats didžiausias praradimas, vaikas nebeturi pagrindo ant ko statyti savo gyvenimą ir aišku mes tada turim tai ką turim <...> R7“. JAV mokslininkų J. M. Price, S. Roesch, N. E Walsh, J. Landsverk (2015) teigimu, mokymai padeda sumažinti probleminio elgesio stresą globėjų šeimose ir paruošia šeimas meditaciniam periodui. Žinių gavimas apie vaiko probleminio

elgesio priežastis, tyrimo dalyvių teigimu, praverčia globėjams ir įtėviams ateityje. Kaip iššūkį globėjams ir įtėviams GIMK specialistės įvardijo laiko planavimą. Dalyvavimas mokymuose iš būsimų globėjų/įtėvių reikalauja energijos ir pasiaukojimo. Informantės įsitikinusios, kad paaukojus laiką dabar, potencialūs globėjai ir įtėviai ateityje, galimai, išvengs neteisingų sprendimų: „<...> dokumentus atnešti, suplanuoti laiką <...> kad problema suplanuoti laiką, skirti tris valandas mokymams, nes aš kai mokymus vedu, sakau žmonėms, suprantam būna nuo 10 susitikimų, tai 30 valandų per savaitę skirti <...> kaip pasimatavimas, ar aš tikrai turėsiu savo savaitėje laiko vaikui, jai aš galiu skirti tris valandas, gal tada yra toks mąstymas, kad galėsiu ir vaikui skirti tris valandas laiko, kai vaikas bus namuose. O jeigu aš negaliu į mokymus ateiti, suplanuoti savo laiką, gal tada verta persvarstyti ar aš tikrai, čia mano kelias būti globėju ar įtėviu, jeigu aš dabar neturiu laiko<...> R5“. GIMK specialistės, kalbėdamos apie kandidatų į globėjus ir įtėvių problemas, paminėjo ir nuogastavimus dėl tolimesnio vaiko bendravimo su biologine šeima: „<...>Potencialius globėjus ir įtėvius labiausiai domina tolesnis vaiko ir biologinės šeimos bendravimas <...> R2“. V. Rimkus (2015) pabrėžia, kad bendravimas su vaiko biologine šeima yra būtinas. GIMK mokymai skatina globėjų teigiamą požiūrį į vaiko biologinę šeimą ir bendradarbiavimą su biologiniais tėvais. Tyrimo dalyvės sutinka, kad GIMK mokymai būtini kandidatams į globėjus ir įtėvius. Mokymai padeda formuoti jų auklėjimo kompetencijas bei tėvystės įgūdžius (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013).

Siekiant išsiaiškinti, kaip tyrimo dalyvės, GIMK mokymus vedančios specialistės, vertina GIMK programą buvo užduotas klausimas apie programos privalumus. Informantės kaip stipriąją GIMK programos pusę įvardijo struktūruotą teorinės medžiagos išdėstymą: „<...> medžiaga yra labai aiški, suprantama <...> man patinka medžiaga tuo, kad jinai yra aiški ir suprantama visiems <...> R1, <...> yra viskas labai konkrečiai ir gerai išdėstyta programa, sutrumpėjo, dabar yra septynios temos, o buvo dešimt, tačiau viskas taip konkrečiai ir logiškai, manau kad nu.... labai turiningai išdėstyta, tai nežinau, silpnų vietų kaip ir nematau <...> R2, <...> programa yra sudaryta labai nuosekliai, temos yra labai svarbios, jų galėtų būti net ir daugiau, nes žmonėms tai yra įdomu <...> R3“. Išanalizavus Pagrindinę globėjų (rūpintojų) mokymo ir konsultavimo programos dalį (Dalyvio knyga, 2018) galima teigti, kad GIMK mokytojui pateikiama paruošta, struktūruota medžiaga dėstymui, numatyti praktiniai užsiėmimai ir vaizdinė medžiaga.

Informantės paminėjo praktinių užduočių naudą būsimiems globėjams ir įtėviams: „<...> dar per praktines užduotis e.. būsimas įtėvis ir globėjas gali įsijausti į situaciją tokią, kad jie jau kaip ir ateitį į savo vaidmenį, dėl to, tos tokios praktinės užduotys yra labai dažnai jautrios ir labai patinka pareiškėjams <...> R1, <...> dalyviams visada įsimina užduotys į

kurias jie būna aktyviai įtrauki. Labai patinka pratybos, kuriose reikia vaidinti, įsijausti į kitą žmogų ir panašiai<...> R2, <...> stipru yra tai, kad žmogus, atlikdamas užduotis, viską perleidžia per save <...> R3, <...> stiprioji programos dalis yra tai, kad yra daug praktinių užduočių, kurias pats žmogus atlieka. Tai, pavyzdžiui, pats žmogus rašo laišką mamai, tai yra vaiko mamai. Tai vat manau, kad tuos praktinės užduotys yra stiprioji programos <...> R7“. Praktinių užduočių atlikimas yra stipriai susietas su teorine dalimi. Užduočių atlikimas leidžia būsimiems globėjams ir tėviams pasidalinti savo emocijomis ir suprasti vaiko elgesio motyvus. Visi praktiniai užsiėmimai nukreipti į motyvacijos ir gebėjimų analizės ugdymą bei savęs įsivertinimo procesą (Jevstratova, 2014). Pozityvūs potencialių globėjų ir tėvių nuostatų pokyčiai atsiranda tik GIMK mokymų dėka (Giedrimas, 2014).

Kaip GIMK programos privalumą GIMK specialistės pastebėjo galimybę mokymų dalyviams dalintis savo patirtimi, išgyvenimais, aktyviai dalyvauti diskusijose: „<...> stipriosios pusės yra tai, kad programa yra skirta per patirtį, per savo išgyvenimą, kad joje mes nesimokome sausų dalykų, o kalbame su žmonėmis apie tai, kaip jisai jaučiasi, ką jis išgyvena <...> mokymasis per savo išgyvenimą ir patyrimą manau ir yra GIMK programos stiprioji pusė <...> R4, <...> skatinam įsijausti į visų globos atvejų veikiančių dalyvių vaidmenis, įsijausti, ką vaikas gali jausti, ką tėvai gali jausti, kaip specialistui gali atrodyti, tai ir yra, gal didžioji dalis, jauti iš vaiko pozicijos, kad kartais mums, kaip suaugusiam, gali atrodyti vienaip, o jei pasižiūri iš vaiko perspektyvos, situacija visai kitaip atrodo, tai vis tiek yra akcentas GIMK programos <...> R5, <...> medžiaga skirta globėjams padėti suprasti kaip jaučiasi vaikas, jo jausmai, išgyvenimai, praradimai ir netektys e.. viskas iš vaiko pozicijos <...> R6“.

GIMK mokymus vedančios specialistės pabrėžė Pagrindinių globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programos GIMK temos “Vaikų elgesio problemos ir sutrikimai. Jų įveika“ reikšmę: „<...> ketvirtoji tema, kur yra gedėjimai, netektys, tai yra labai svarbi tema, manau iš tiesų, kad yra labai daug žmonių neįveikusių šitų dalykų <...> vaikystėje ar paauglystėje patirtos traumos keliauja su žmogumi visą gyvenimą <...> R7“.

Galimybė pasidalinti savo patirtimi ir refleksija kandidatai į globėjus ir tėvius vertina kaip paramą. R. Raudeliūnaitė ir J. Urbikaitė (2011) nurodo, kad potencialiems globėjams ir tėviams stinga pedagoginių - psichologinių žinių apie vaikų auklėjimą, vaikų probleminio elgesio įveikimą. Anot Z. Giedrimo (2014), kitų grupės narių patirtys globos ir įvaikinimo klausimais yra naudingas informacijos šaltinis.

Tyrimo dalyvės pastebėjo ne tik GIMK programos privalumus, bet ir įvardijo kai kuriuos trūkumus. Tiek patyrę, tiek ir turintys mažesnę darbo patirtį, GIMK mokymų srityje vedančius mokymus globėjams (rūpintojams) ir tėviams GIMK specialistės pastebi

perteklinės informacijos ir teorijos gausą atnaujintoje programoje: „<...> *prie trūkumų galėčiau priskirti tas kvėpavimo pratimus, valdymo pratimus, manau, kad ten per daug tokios perteklinės informacijos <...> per daug tos teorijos, sunkios <...> būna tokių temų, labai tokių moksliskai parašytų, sunkių, man pačiai išaiškint žmonėms gali būti sunku, o ką žmogus pats skaito paskui dalyvio knygoje, tai jam irgi sunku <...> R2*“. Informantės pastebėjo kad, kai kurios atnaujintos programos temos yra sunkiai suvokiamos net patyrusiems mokytojams, nekalbant apie globėjus ir tėvius, jų dėstymas tampa iššūkiu ir reikalauja papildomo pasiruošimo: „<...> *atsirado viena nauja dalis, kurioje GIMK mokymų metu mokome žmones atsipaiduoti, kalbame apie meditaciją. Jeigu, jeigu specialistas neturi tam tikrų įgūdžių yra pakankamai didelis iššūkis sudominti globėjus ir pateikti tai, kaip priimtina naujovę <...> R4, <...> daug kažkokio teorinio dėstymo <...> R5, <...> keletas naujos programos temų nėra aktualios ir reikalingos, yra perteklinės informacijos, psichologinės informacijos <...> išsekimas, prevencija ir intervencija, daug sunkiai suvokiamos, perteklinės, psichologinės informacijos. Globojamų vaikų traumos ir krizės sunkiai pritaikyta dėstyti, reikia pačiai pirmiausia suvokti, suprasti, o vėliau tik aiškinti <...> R6*“. Nuo 2018 m. liepos 1 d. Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymu Nr. BV-66 taikomas naujas GIMK programos modelis (VVTAIT įsakymas, 2018). Tyrimo dalyvių teigimu, atnaujintoje GIMK programoje atsirado daug perteklinės, sunkiai suprantamos informacijos. Pagrindinės GIMK programos „Išsekimas. Prevencija ir intervencija“ dalis skirta suteikti žinių globėjams ir tėviams apie stresą, jo poveikį mūsų organizmui, įveikimo būdus, kalbama apie kvėpavimo technikos poveikį stresui sumažinti ir meditaciją (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018). Palyginus su senąja GIMK mokymų programa Pagrindinių mokymų dalyje sumažėjo temų nuo dešimties iki septynių (Dalyvio knyga, 2018): „<...> *senoje programoje buvo daugiau, plačiau visko, o naujoje kažkaip neišsiplečiama <...> R3*“. Tyrimo dalyvės taip pat atkreipia dėmesį, kad sumažėjus GIMK programos temų skaičiui, kartu sumažėjo ir praktinių užsiėmimų, kurių naudą GIMK mokymus vedančios specialistės pripažino prieš tai: „< ...> *naujoje programoje sumažėjo pačių užsiėmimų ir praktinių <...> ir praktinių per mažai, teorija yra teorija <...> R3, <...> atnaujinus programą 18 -tų metų rugpjūtį sumažėjo praktinių užduočių <...> R4, <...> atnaujinta programa, mano nuomone yra kad, yra labai mažai praktinių užsiėmimų, praktinių užduočių <...> R5*“. Praktiniai užsiėmimai globėjams ir tėviams skirti pasitikrinti, įsijausti, išbandyti savo gebėjimus dar kartą įsitikinti savo sprendimo tvirtumu (Giedrimas, Ignatovičienė, Breidokienė, Ignatovič, 2013).

Taip pat tyrimo dalyvės turėjo pastebėjimų dėl teorinės mokymų medžiagos pritaikymo vesti grupėje ir grupės dalyvių skaičiaus: „<...> medžiaga yra visiškai nepritaikyta vesti grupėje, ne visi, bet kai kurie užsiėmimai tikrai yra nepritaikyti vesti grupėje <...> kai yra nepritaikyta medžiaga vesti, tai reiškia kiekvienas specialistas veda tą programą taip, kaip jisai įsivaizduoja ir mano nuomone, kad iš viso nėra vieningos dabar programos, o yra kiek yra specialistų, tai tiek yra ir GIMK programos mokymų<...> R5“. GIMK mokytojos nuogaustauja, kad esant tokiai situacijai kiekvienas specialistas mokymų medžiagą pritaiko pagal save ir savo poreikį. Tuomet atsiranda rizika iškreipti GIMK programos turinį.

GIMK specialistės turėjo pastabų dėl globėjų skaičiaus grupėje: „<...> tu negali mokyti 3-4 žmonių, tėvių arba globėjų. Grupė turi būti aštuoni ar devyni globėjai ar tėviai. Kai būna 4-5 žmonės jie tada laukia, kada susirinks grupė arba jie gali važiuoti į kitą savivaldybę <...> R7“. Vaiko globos nuostatuose nurodoma, kad mokymai potencialiems globėjams ar tėviams privalo įvykti ne vėliau kaip per 14 kalendorinių dienų, pateikus Tarnybos atestuotiesiems asmenims teigiamą sprendimą dėl tinkamumo būti globėju ar tėviu (Vaiko globos organizavimo nuostatai, 2012).

Kaip GIMK programos trūkumą GIMK mokymus vedančios specialistės paminėjo nepakankamą biologinių vaikų paruošimą būsimiems pokyčiams: „<...> turėtų būti daugiau dėmesio skiriama biologinių vaikų paruošimui<...> R6“. Pagrindinės GIMK mokymų programos VII skyriuje „Pasirengimas pokyčiams“ aptariami pasirengimai pokyčiams ir globėjų ir tėvių artimųjų galimos reakcijos į juos. Tačiau GIMK specialistės nuogaustavo, kad tam yra skirta nepakankamai dėmesio. Z. Giedrimas, S. Inatovičienė, R. Breidokienė, E. Ignatovič (2013) pabrėžia, kad priklausomai nuo vaikų amžiaus šeimoje, pokalbiai su biologiniais vaikais apie sprendimą globoti ar įvaikinti turi būti atviri ir pasikartojantys.

Tyrimo dalyvės palankiai vertina GIMK mokymų svarbą globėjams ir tėviams. Nepaisant tyrimo dalyvių išsakytų nuogaustavimų dėl atnaujintos GIMK programos trūkumų ir nepritaikymo dėstymui, informantės sutinka, kad GIMK programos turinys atitinka tikslą – parengti būsimus globėjus ir tėvius. Tyrimo dalyvės tikisi, kad ateityje GIMK programa bus pakoreguota ir pritaikyta jų poreikiams.

4.2.2. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų profesinis parengimas

Siekiant išsiškinti GIMK specialistų parengimą dirbti pagal Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo programą, tyrimo dalyvių buvo klausama: Ką svarbaus jiems davė GIMK mokymai? Kaip GIMK mokytojai vertina savo profesinį paruošimą ir kokie pakeitimai

būtų naudingi GIMK specialistų rengime? Gavus tyrimo dalyvių atsakymus, analizės metu buvo išskirta viena kategorija: GIMK specialistų profesinis parengimas darbui pagal GIMK programą (5 lentelė).

5 lentelė. GIMK specialistų profesinio parengimo vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginys
GIMK specialistų profesinis parengimas darbui pagal GIMK programą	GIMK specialistų tinkamas teorinis ir praktinis paruošimas	<i><...> teorinė dalis tikrai buvo labai naudinga, o praktinė tai, sakau, labiau gal paruošė gyvenimui ir tam praktiniam darbui <...> R1, <...> užduotis darėme, tai yra mokytojai man dėstė taip, kaip aš dabar dėstau savo globėjams būsimiems ir įtėviams <...> R2, <...> išbandėme visus pratimus, GIMK programą praėjome nuo pradžios iki pabaigos ir labai stipriai ir, ir su namų darbais <...> R4, <...> temų dėstymas. Mane rengė dar pagal seną programą <...> R3</i>
	GIMK specialistų paruošimo privalumai	<i><...> naudingi? Trečioji dalis apie vaiko raidos sutrikimų kompensavimą naudinga dėl prietaisų mechanizmo kompensavimo svarbos akcentavimo, ketvirtoji dalis puikiai paaiškina tėvų globos netekusių vaikų elgesio sutrikimus<...> atskleidžia traumų poveikį globojamiems vaikams. Mano manymu, naudingiausi pratimai GIMK programoje yra Monika ir Andrius, Raišteliai bei Perkelėjas. Jie visi padeda įsijausti į globojamų vaikų išgyvenimus, o GIMK mokytojams parodo kiek pareiškėjai yra empatiški<...>R1, <...> ugdymo procese, tiek auginant savo biologinius vaikus, tiek globojamus, mus visus laukia iššūkiai. Mano nuomone, GIMK programa mane išmoko kaip su tais iššūkiiais susidoroti <...> reikalingas supratimas, vaiko pripažinimas kaip asmenybės, elgesio problemų supratimas, auklėjimo būdų išmanymas<...>R3</i>
	Praktikos ir patirties apmąstymas	<i><...> turėjau puikią galimybę visą tai išgyventi nuo globėjo ir įtėvio pusės, įsijausti į jų vaidmenį <...>R2, <...> išlukštenu taip, kaip priklausau, išgyvenome viską per save <...> R4, <...> vertinu tai, kad GIMK mokymuose gali dalintis patirtimi <...> R3, <...> vertinu galimybę dalintis turima patirtimi auginat globojamus vaikus <...>R</i>
	GIMK specialistų paruošimo tobulinimas	<i><...> programą sutvarkyti pačią, o paskui rengimas susitvarkys savaime. Aš manau, kad dabar yra pačios programos trūkumas <...> R5, <...> vienintelis pastebėjimas, tai kokybiškesnės senos GIMK mokymų programos naudojimas <...> R6, <...> mokytojų rengime turi būti kažkokia tai atranka <...> R7</i>

Tyrimo dalyvės savo teorinį ir praktinį pasiruošimą įvertino gerai: „<...>viskas gerai, kaip ir pasakiau teorinė, kaip ir praktinė, tiek video medžiaga, kitos priemonės yra labai geros <...> R1, <...> jokių pastebėjimų neturiu, man patiko mokymai <...> R2, <...> išbandėme visus pratimus, GIMK programą praėjome nuo pradžios iki pabaigos ir labai stipriai ir, ir su namų darbais <...> R4“. GIMK mokytojus ruošia Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atestuoti asmenys. Atestuotų asmenų, turinčių teisę ruošti GIMK mokytojus, atrankos tvarka aprašyta „Asmenų, siekiančių įgyti Tarnybos atestuotų asmenų rengėjų kvalifikaciją, atrankos tvarkos apraše“. Pagal minėto aprašo reikalavimus, asmuo siekiantis tapti Tarnybos atestuotu asmeniu turi atitikti II skyriaus 8 punkto reikalavimus: turėti socialinio darbo, psichologijos, edukologijos, socialinės pedagogikos išsilavinimą, turėti 5 metų patirtį vykdant GIMK programą, dalyvauti supervizijoje, kelti kvalifikaciją mokymuose, neteistas. GIMK mokytojai

aukštai įvertino juos paruošusių specialistų kompetencijas, profesinius įgūdžius, patirtį bei asmeninės savybes.

Informantės išvelgė GIMK mokytojų paruošime praktinių pratimų naudą bei tai išskyrė kaip GIMK programos mokymų privalumą: „<...> *naudingiausi pratimai GIMK programoje yra Monika ir Andrius, Raišteliai bei Perkelėjas. Jie visi padeda įsijausti į globojamų vaikų išgyvenimus <...> R1, <...> norėjau akcentuoti, nu kas man labiausiai iš tikrųjų patiko, tie praktiniai užduotys <...> R5, <...> turėjau tokią galimybę praeiti kiekvieną pamoką, praeitį, pragyventi, kaip pas mane tie globėjai, tas pačias užduotis darėme, tai yra mokytojai man dėstė taip, kaip aš dabar dėstau savo globėjams būsimiems ir tėviams <...> R2“.* Atestuoti asmenys, turintys teisę ruošti GIMK specialistus, savo darbe taiko aktyvius mokymosi metodus, kurie skirti ne tik perteikti žinias, bet ir įgyti gebėjimus analizuoti ir stebėti. Praktinės užduotys lavina analitinius GIMK mokytojų įgūdžius ir gebėjimą įvertinti potencialius globėjus ir tėvius.

GIMK mokymus vedančios specialistės pažymėjo, kad žinios apie vaiko raidos sutrikimų ir prierašumo mechanizmo kompensavimą, elgesio sutrikimus, traumų poveikį padeda suprasti globojamų vaikų išgyvenimus ir naudingos auginant ne tik globojamus, bet ir savo biologinius vaikus: „<...> *trečioji dalis apie vaiko raidos sutrikimų kompensavimą naudinga dėl prierašumo mechanizmo kompensavimo svarbos akcentavimo, ketvirtoji dalis puikiai paaiškina tėvų globos netekusių vaikų elgesio sutrikimus <...> atskleidžia traumų poveikį globojamiems vaikams <...> GIMK mokytojams parodo, kiek pareiškėjai yra empatiški <...> R1, <...> ugdymo procese, tiek auginant savo biologinius vaikus, tiek globojamus, mus visus laukia iššūkiai. Mano nuomonė, GIMK programa mane išmoko, kaip su tais iššūkiais susidoroti <...> reikalingas supratimas, vaiko pripažinimas kaip asmenybės, elgesio problemų supratimas, auklėjimo būdų išmanymas <...> R3“.* Pagrindinės GIMK programos „Vaiko raidos sutrikimų kompensavimas“ dalis skirta išaiškinti globėjams (rūpintojams) ir tėviams apie vaiko prierašumo mechanizmo formavimo svarbą. Kokybiškų prierašumo santykių formavimas tarp vaiko ir suaugusiojo yra esminis vaiko poreikis. Pagrindinės GIMK programos dalyje „Vaikų elgesio problemos ir sutrikimai. Jų įveika“ globėjų (rūpintojų) ir tėvių dėmesys akcentuojamas į gebėjimą tinkamai auklėti vaikus, laiku pastebėti ir įveikti elgesio problemas, tinkamai parinkti drausminimo metodus (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga, 2018).

Kalbėdami apie GIMK mokytojų tinkamą profesiją parengimą, informantės išskyrė GIMK specialistų parengimo procese galimybę dalintis patirtimi ir reflektuoti: „<...> *turėjau puikią galimybę visą tai išgyventi nuo globėjo ir tėvio pusės, įsijausti į jų vaidmenį <...> R2,*

<...> labiausiai vertinu tai, kad GIMK mokymuose galimybę dalintis patirtimi <...> R3, <...> tu pereini per save, peržvelgi gyvenimišką, tą vaikystės patirtį, tai tada toks autentiškas patyrimas, tas mane labiausiai žavėjo <...> R5, <...> vertinu galimybę dalintis turima patirtimi auginat globojamus vaikus <...> R6“. Refleksija padeda GIMK specialistams įsisąmoninti ir analizuoti savo mąstymo turinį, pažvelgti į savo vidų, kaip moralės objektą. Tai pagrindinis profesinės praktikos elementas, kuris neatsiejamas nuo mokymosi visą gyvenimą idėjos. Praktines žinias žmogus įsisavina tik reflektuodamas (Spivakovskij, 2012).

Atsakydami į klausimą apie GIMK specialistų parengimo gerinimo galimybes, tyrimo dalyvių nuomonės išsiskyrė. Vienos tyrimo dalyvės teigė, kad parengimas buvo geras ir nieko keisti bei tobulinti netikslinga: „*<...> viskas gerai, kaip ir pasakiau teorinė kaip ir praktinė, tiek video medžiaga, kitos priemonės yra labai geros <...> R1, <...> kažkaip kol kas jokių pastebėjimų neturiu, man patiko mokymai, tokių labai akivaizdžių..., ne neturiu, nieko <...> R2, <...> kad viskas yra gerai, nežinau ką, teorinis pasiruošimas yra geras <...> R3“.* Kitos GIMK specialistės teigė, kad būtų tikslinga grįžti prie senos GIMK programos, kuri buvo iki 2018 m. liepos 1d: „*<...> pirmiausia reikia programą sutvarkyti pačią, o paskui rengimas susitvarkys savaimė <...> R5. Vienintelis pastebėjimas, tai kokybiškesnės senos GIMK mokymų programos naudojimas <...> R6“.* Atnaujintoje GIMK programoje skiriamas dėmesys bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų profesiniam parengimui ir budinčių globotojų parengimui (VVTAIT 2018 m. veiklos ataskaita, 2019), ko senoje GIMK programoje nebuvo. Informantės išsakė pastabas dėl programos teorinės dalies kai kurių temų nepritaikymo dėstymui dėl jų sudėtingumo. Informantės atkreipė dėmesį į būsimų GIMK specialistų atrankos kriterijų tobulinimą: „*<...> dėl pačių asmenų atrankos <...> kad ta atranka tų mokytojų būtų kitokia. Tai nežinau, koks čia turėtų būti sprendimas, kadangi savivaldybėse, aš kaip tik važinėju po visą Lietuvą, per įvairias savivaldybes ir susiduriu su tuo kad, pavyzdžiui, atsiųstas yra Vaiko teisių koks nors žmogus, pav. jis rajone yra reikšmingas, žinomas, jis nevisiškai tinka, bet jį pritraukia kaip nors, kad jisai tiktų, jam negalima neigiamos išvados parašyti. Lengviau, kai žmogus nežinomas, o ten gal tarybos narys rajone, tai dar ten koks nors brolis direktoriaus ir turi būti vat taip ir ne kitaip. Tai pačių mokytojų rengime turi būti kažkokia tai atranka, kad jie būtų iš kitų vietovių, kad būtų atsparūs tokiems spaudimams <...> R7“.* Pagal „Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patvirtinimą, atestacijos tvarkos aprašą“ (2016) pareiškėjų sąrašą VVTAIT siunčia įstaiga, kurioje asmuo dirba arba miesto/rajono savivaldybė. Tyrimo dalyvės pastebėjo, kad GIMK specialistų rengimas vyksta tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, tuo tarpu mažesnių miestų atstovams tai sukelia tam tikrus nepatogumus: „*<...> kad pati esu iš kito Lietuvos krašto, iš šiaurės Lietuvos <...> nes*

ankščiau rengdavo tik Vilniuje ir Kaune, tai dabar jau jie rengia ir Klaipėdoje <...>, kad būtų per daugiau regionų<...> R4“.

Apibendrinant, galima teigti kad, Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistai savo profesinį parengimą vertina gerai. Teorinis ir praktinis GIMK mokytojų paruošimas, jų vertinimu, suteikia vertingų žinių apie globojamų vaikų emocinę būseną ir išgyvenimus, o galimybė reflektuoti leidžia apjungti praktiką ir patirtį. Tačiau informantės išsakė ir pageidavimus dėl GIMK specialistų paruošimo tobulinimo, ypač atnaujintos GIMK programos redagavimo ir jos teorinės dalies pritaikymo dėstymui. Taip pat, tyrimo dalyvių vertinimu, būtina įvesti griežtesnius GIMK specialistų atrankos kriterijus.

4.2.3. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų veiklos ypatumų atskleidimas

Siekiant atskleisti globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo specialistų veiklos ypatumus, tyrimo dalyvių buvo klausama apie darbinės veiklos aspektus. Gavus tyrime dalyvavusių GIMK mokytojų atsakymus buvo išskirtos dvi kokybinės kategorijos: GIMK specialistų motyvacija dirbti ir GIMK specialistų veiklos specifika (6 lentelė).

6 lentelė. GIMK specialistų motyvacija veiklai ir veiklos specifika

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
GIMK specialistų motyvacija dirbti	Sėkminga globa (rūpyba) ar įvaikinimas	<...> gali ee... pakeisti vaiko likimą į gerąją pusę <...> R1, <...> supratimas tuo, kad tu prisidėjai kažkiek tai prie žmonių likimų ir tolesnio gal laimingesnio jų gyvenimo <...> R2, <...> paskambina šeima, kuri buvo paruošta ir dėkoja už tai, kad buvo paruošti ir dėkoja, kad jau turi vaikelį <...> R3, <...> turbūt, kai globa pasiseka, sėkmingi globos ir įvaikinimo atvejai <...> R6, <...> sėkminga globa <...> R7
	Veiklos įvairovė	<...> veikla, kurioje niekada nebus taip pat, tu nuolatos tobulėji <...> R4, <...> šitas darbas nėra monotoniškas, kiekvieną kartą reikalauja atnaujinti savo žinias, tobulėti<...>R5
GIMK specialistų veiklos specifika	Globėjų problemų ir sunkumų vertinimas mokymų ir konsultavimo metu	<...> pagrindinius mokymus dažniausiai lanko žmonės tiesiog nori pasitikrinti savo jėgas <...> o testiniai mokymai, juos lanko žmonės, kurie jau globoja ar yra įvaikinę vaikus <...> R1, <...> ruošiant globėjus/itėvius pradžioje tai jiems labai daug klausimų kyla įvairių <...> o jau kai globoja, tai jie turi konkrečius klausimus, kurie yra susiję ir tie klausimai yra apčiuopiami, konkretūs ir ieško atsakymų <...> R3, <...> daug baimių turi, tai vat globoje jau būnant, jau atsiranda kitų, o tu pradinių nėra <...> R7
	Gebėjimas „skaityti tarp eilučių“	<...> GIMK mokytojas turi labai gerai pažinti žmogų, tai yra pamatyti žmogų, įlįsti į jo vidų <...> R2, <...> tu labai gerai pažįsti šeimą ir šeima jau pažįsta tave <...> R4
	Empatija grindžiamas ryšys	<...> tiesiog empatija. Kiekvieno žmogaus įsiklausymas, nuomonės išklausymas, taip pat nuoširdumas <...> R1, <...>turbūt mūsų ramus tonas, žinojimas, tai kad mes mokame ir išklausyti ir bendraudami mokytojai tarpusavi parodo tą kultūrą, kaip reikia bendrauti <...> R3,

		<i><...> visada einame į tą nuoširdų santykį <...> R4</i>
	Draugiškų santykių užmezgimas	<i><...> stengiamės laisvai bendrauti su būsimais globėjais ir įtėviais, taip pat nesmerkti <...> R1, <...> draugiškas būrelis, galima sakyti, nes ir kėdes taip pastatome, kad būtų laisvė <...> mes linkę draugiškai šnekėti <...> R2, <...> nuoširdus bendravimas su grupe <...> R6</i>
	Kūrybiški darbo metodai	<i><...> irgi su kolege bandome ir, nežinau, kad tie užsiėmimai būtų kūrybiški, kūrybingi <...> R1, <...> padeda <...> kūrybiškumas, mokymus pajavirinant įdomiomis veiklomis <...> R6</i>
	Gyvenimiškos patirties naudojimas	<i><...> labai drąsiai dalinamas savo ir savo šeimų patarimais <...> R4, <...> labai daug savo gyvenimiškos patirties naudoju <...> R5, <...> dar padeda turima specifinė darbo patirtis ir „gyvi liudijimai“ <...> R6</i>

Tyrimo dalyvės, vertindamos motyvaciją dirbti šį darbą, sėkmingą globą ar įvaikinimą įvardijo kaip pagrindinį motyvą, nes vaiko apsaugojimas nuo pakartotinos netekties yra pagrindinis GIMK programos tikslas: „<...> po kiekvienų mokymų visada lieka toks malonus jausmas viduje, kad tu padarei kažką reikšmingo. O kai po kai kurio laiko sutinki laimingus pareiškėjus su globojamais vaikais ar įvaikiais, ateina pasididžiavimas, kad tu prisidėjai prie šios šeimos gerovės <...> R1, <...> kai baigėsi mokymai, jai žmonės gauna vaikelį, yra labai laimingi, tai man tai didžiausias, kaip ir nuopelnas gal, matyti laimingus veidus ir vaiko ir tėvų, kaip keičiasi vaikai matyti, tas rezultatas <...> R2, <...> ryšys, kuris užsimezga mokymų metu su globėjais ir įtėviais yra iš tikrųjų labai stiprus <...> R3, <...> gal grįžtamąjį ryšį iš šeimų, kurie jau yra globėjai arba yra įvaikinę <...> R5, <...> kai globa pasiseka, sėkmingi globos ir įvaikinimo atvejai. Laimingi vaikai patekę į juos pamylusias šeimas <...> R6“.

GIMK specialistės aiškiai suvokia savo vaidmenį globos ar įvaikinimo procese ir siekia sukurti pasitikėjimu grįstus santykius. Potencialūs globėjai ar įvaikintojai dažnai ateina į GIMK mokymus skeptiškai nusiteikę. Tačiau, profesionalaus GIMK specialistų darbo dėka, jie pakeičia savo išankstines nuostatas (Giedrimas, 2014). GIMK mokytojos džiaugiasi galėdamos pakeisti vaikų likimus, atrasti jiems šeimas ir mylinčius tėvus: „Pasitenkinimo labiausiai duoda gal tai, kad tu gali e... pakeisti vaiko likimą į gerąją pusę <...> prisidedi prie to fakto, kad jie gali ugdyti vaiką, <...> tu gali prisidėti prie jo gyvenimo gerinimo, kokybės gerinimo <...> R1, <...> dėkoja, kad jau turi vaikelį ir kai tik tai vaikas atsiranda jų šeimoje, tai iškart skambina ir pasakoja, kaip jie džiaugiasi ir nori dalintis tuo džiaugsmu su mokytojais, kurie juos parengė <...> R3. Atgalinio ryšio iš šeimų gavimas <...> ryšio palaikymas, konsultavimas, susitikimai, apsilankymai šeimų namuose, net ir pasibaigus mokymams. Siunčiamos nuotraukos, video apie tai, kaip vyksta adaptacijai procesai, su kokiomis problemomis susiduria <...> R6. Sėkminga globa, kada globėjas randa sprendimus, kaip išspręsti tuos sunkumus į kuriuos pateko <...> R7“.

2017 m. „Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieška, rengimas, atranka ir pagalbos jiems paslaugų teikimas“ ataskaitoje

akcentuojama, kad GIMK paslaugų viešinimas formuoja pozityvų visuomenės požiūrį į tėvų globos netekusį vaiką. Ataskaitoje pabrėžiama, kad GIMK programa įgyvendinančios institucijos per įvairius susitikimus, vykstančius bendruomenėse, pristato savo veiklą. Tyrimo dalyvės sutinka, kad gerosios patirties apie globą ir įvaikinimą sklaida, straipsnių publikacija žiniasklaidoje, trumpų filmų kūrimas, informaciniai ir edukaciniai renginiai bendruomenėse išsklaido mitus apie globojamus vaikus ir prisideda prie globos ir įvaikinimo idėjos populiarinimo.

Kitas veiksnys, įtakojantis GIMK specialistų motyvaciją dirbti pasirinktą darbą yra veiklos nemonotoniškumas ir įvairovė. GIMK mokytojos džiaugiasi, kad jų darbas reikalauja nuolatinio tobulėjimo, žinių atnaujinimo, bendravimo įgūdžių lavinimo: „<...> veikla, kurioje niekada nebus taip pat, tu nuolatos tobulėji, tu negali būti tik pabaigęs GIMK programą ir dirbti, turi nuolatos tobulėti, gilinti savo žinias, dalintis patirtimi, ją gauti tai pat iš globėjų, niekada nėra vienodų grupių, niekada nėra vienodų žmonių, tai tiesiog darbas, kur esi kiekvieną dieną priverstas mąstyti, galvoti, ką daryti, kaip padaryti, tu niekad nesėdėsi vienoje vietoje <...> R4, <...> šitas darbas nėra monotoniškas, kiekvieną kartą reikalauja atnaujinti savo žinias, tobulėti <...> tai tikrai būna smagu, kai dalyviai dar netapę globėjais ar tėvais sako, nu vat, Jus man pakeitėt požiūrį <...> R5“. VVTAIT nuolat organizuoja mokymus GIMK specialistams, kurių tikslas supažindinti su sistemos pertvarka, suteikti žinių ir kompetencijų. 2019 m. VVTAIT veiklos ataskaitoje pažymima, kad 2018 m. tarnyba organizavo seminarą „Vaiko teisių sistemos pertvarka“, mokymus atestuotiesiems asmenims apie vaikus su negalia, darbo su artimais giminaičiais ypatumus, konferenciją dėl globos centrų veiklos (VVTAIT 2018 m. veiklos ataskaita, 2019).

Kalbėdami apie GIMK specialistų veiklos ypatumus, tyrimo dalyvės paminėjo globėjų nuostatų kaitą Pagrindinių mokymų metu ir Tęstinių mokymų metu: „Nes prieš ateinant į mokymus ir žmonės įsivaizduoja, kad gaus idealų vaiką. O taip nėra. O jau konsultuojant tenka aptarti jau konkrečias problemas, atvejus, elgesio sutrikimus, bandyti padėti, nukreipti pas psichologą <...> R6. Labai daug baimių turi, tai vat globoje jau būnant, jau atsiranda kitų, o tu pradinių nėra <...>, kai vaikas jau gyvena šeimoje, tai labai dažnai šitas klausimas dingsta ir tiesiog jo nėra <...> R7, <...> kol dar neturi vaiko namuose, tai įsivaizduoja, kad nu man tai jau tikrai neatsitiks jokių problemų, nu aš tai čia nesusidursiu su sunkumais, apie kuriuos mes mokymų metu kalbame, tai va, tai čia toksai skirtumas gal. Sakyčiau, iki mokymų ir po mokymų, tai kai turi vaiku, būna konkretūs klausimai ir tie sunkumai su kuriais susiduria <...> tai tikrai būna smagu, kai dalyviai dar netapę globėjais ar tėvais sako:“ nu vat, Jus man pakeitėt požiūrį“ <...> R5“. Z. Giedrimas (2014) teigia, kad Pagrindinių mokymų metu būsiami globėjai ir tėviai pakeičia savo nuostatas dėl GIMK programos mokymų

paskirties. Minėtas autorius tyrimo išvadoje teigia, kad potencialių globėjų ar įtėvių nuostatos keičiasi dėl įvairių aplinkybių, bet viena iš jų yra žinių gavimas (Giedrimas, 2014). Tikėtina, kad būsiami globėjai ar įtėviai tinkamai vykdys savo pareigas, o iškilus sunkumams ieškos pagalbos pas specialistus Tęstiniuose GIMK programos mokymuose.

Kalbėdami apie GIMK mokytojo veiklos ypatumus, informantės išsakė nuomonę, kad GIMK specialistas turėtų gerai pažinti šeimą: „<...> *GIMK mokytojas turi labai gerai pažinti žmogų, tai yra pamatyti žmogų <...> mažai būna susitikimų tu ir mes turime labai gerai pažinti žmogų, čia yra sunkaus atsakingas darbas. Tas pats galioja ir kai jau dirbi su globėjais, ne visi nori tau na.... atsiskleisti, reikia kartais skaityti tarp eilučių, nes gali sakyti kad viskas gerai, puiku, nuostabu, tačiau tu vis tiek turi kažkaip vidum pajusti kur yra problema, tai pamatyti ir tam pačiam gal žmogui netgi atskleisti, nes jis pats gal ir nežino, kur yra jo problema, kurioje vietoje. Rasti takelį prie to žmogaus <...> R2, <...> tu labai gerai pažįsti šeimą ir šeima jau pažįsta tave. Jie yra atviresni ir, ir tai yra didžiulis plusas <...> R4“.* Tyrimo dalyvės sutinka, kad tinkamos atmosferos kūrimas mokymų metu palengvina bendravimą ir tarpusavio ryšio nustatymą. Informantės pastebi, kad geriems santykiams su globėjais sukurti padeda atvirumas ir empatija: „<...> *tiesiog empatija. Kiekvieno žmogaus įsiklausimas, nuomonės išklausymas, taip pat nuoširdumas <...> R1, <...> mokame ir išklausyti <...> ir ta atmosfera geriant arbatą, visada pasikalbam <...> R2, <...> visada einame į tą nuoširdų santykį <...> R4, <...> nuoširdus santykis <...> tam tikras bendravimas, būvimas ne ekspertu, o būvimas vienu iš jų, aš leidžiu visada pasvarstyti, niekada nesakau žmogui, kad va čia tai tu kalbi nesąmones <...> R7“.* J. M. Geiger, M. H. Piel ir F. J. Julien-Chinn (2016) savo tyrimu patvirtina, kad globėjai ir įtėviai labai vertina GIMK specialistų palaikymą ir emociinę paramą. Atviras nuoširdus bendravimas pagerina santykius ir užkerta kelią nesusitarimams. Globėjų/įtėvių ir GIMK specialistų tarpusavio kontakto nustatymui, pasitikėjimui išlaikyti, nesutarimams pašalinti turi įtakos specialistų bendravimo būdas (Brown, Gerrits, Anderson, 2017) ir net apranga: „<...> *stengiamės laisvai bendrauti su būsimaiais globėjais ir įtėviais, taip pat nesmerkti <...> R1, <...> draugiškas būrelis, galima sakyti, nes ir kėdes taip pastatome, kad būtų laisvė, pvz. kava ir arbata, sausainukai, šnekam labai laisvai, leidžiam pasisakyti kaip nori, buitine šneka <...> R2, <...> vedamos mokymus <...> niekada į juos neateiname pasipuošusios, visada ateiname paprastai, paprasta apranga, neiššaukiančiai, neprisidėjusios daug žiedų, auskarų <...> visada mokymus vedame tik prie apvalaus stalo ir atsisėdusios <...> R4“.*

Kitas svarbus aspektas, yra kūrybinių metodų taikymas mokymų metu. Informantės paminėjo, kad kūrybinių metodų taikymas padeda padidinti darbo efektyvumą ir turi įtakos pasitikėjimui grupėje sukurti: „<...> *su kolege bandome <...> kad tie užsiėmimai būtų*

kūrybiški, kūrybingi. Bandome prisitaikyti prie grupės poreikių, žmonių supratimo gebėjimų <...> R1, <...> kūrybiškumas, mokymus pajvairinant įdomiomis veiklomis, pav. ryte, kai susirenka grupė, turime tokias kortas, ne žaidimų, o su paveikslėliais ir siūlome grupės dalyviams išsirinkti po viena, kuri atspindėtų jų nuotaika šiuo momentu ir kiekvienas iš grupės vėliau paaiškina, kodėl išsirinko būtent tą kortą <...> R6“. Kūrybinių metodų taikymas leidžia GIMK specialistams padidinti savo darbo efektyvumą. Demonstruodami lankstumą, originalumą, nesteriotipinį mąstymą, Tarnybos atestuoti asmenys tokiu būdu siekia pokyčių. Pasitikėjimas savo jėgomis, jautrumas, atvirumas, originalios idėjos palaiko motyvaciją dirbti ir siekti tikslų. Kaip teigia L. Šestakova ir D. Safonov (2019) kūrybinių metodų taikymo mokymo procese patirtis parodo jų efektyvumą aktyvuojant klausytojus mokymų metu, skatinant jų analitinius gebėjimus ir padedant kokybiškai įsisavinti gautas žinias.

Kalbant apie GIMK specialisto darbo ypatumus, GIMK mokymus vedančios specialistės pažymėjo, kad dalinimasis asmenine patirtimi yra svarbus veiksnys kontakto su grupe užmezgimui: „<...> labai drąsiai dalinamės savo ir savo šeimos patirimais. R4, <...> labai daug savo gyvenimiškos patirties naudoju <...> R5, <...> padeda turima specifinė darbo patirtis ir „gyvi liudijimai“ pvz. jau globojančius vaikus šeimų liudijimai <...> R6“.

Apibendrinat, galima nustatyti, kad Tarnybos atestuotus asmenys motyvuoja dirbti sėkmingi globos ir įvaikinimo pavyzdžiai, darbo nemonotoniškumas ir veiklos įvairovė. GIMK specialisto darbas reikalauja specifinių žinių, kurias reikia nuolat atnaujinti. Kūrybiškų metodų taikymas, empatija ir gyvenimiškos patirties naudojimas yra GIMK mokymus vedančių specialistų sėkmingo darbo pagrindas.

4.2.4. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų veiklos sunkumai ir jų įveika

Tarnybos atestuotų asmenų, GIMK specialistų, kasdieninis darbas apima įvairias darbinės situacijas, sąlygas, tai nuolatinė sąveika tarp žmonių. Siekiant nustatyti, su kokiais sunkumais susiduria GIMK specialistai savo darbe, išanalizavus tyrimo dalyvių interviu rezultatus, buvo išskirtos trys kategorijos: sunkumai su globėjais ir tėviais, sunkumai susiję su GIMK programos medžiagos dėstymu, GIMK specialistų darbo įvertinimas (7 lentelė).

7 lentelė. GIMK specialistų iššūkių ir problemų klasifikavimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Sunkumai su globėjais ir tėviais	Globėjų ir tėvių nuostatų keitimas	<...> ateina su cituoju „su tariamais rožiniais akiniais, ir dažniausiai jie nori sveiko, visiškai sveiko vaiko <...> R1, <...> žmonės dažnai su stereotipais tam tikrais ateina, galima sakyti su rožiniais akiniais <...> R2, <...> šeimos turi daug didesnius lūkesčius galbūt, mūsų atžvilgiu,

		<i>GIMK mokytojų atžvilgiu <...> R3</i>
	<i>Pakeitimai įstatyminėje bazėje</i>	<i><...> dėl tu pokyčių visų, kurie vyksta. Tvarkos keičiasi, įstatyminė bazė keičiasi <...> R5, <...> sunkumai, tai susirinkti dokumentus, na kai žmonės laiku nepabaigia tvarkyti <...> R7</i>
	<i>Informacijos viešinimas</i>	<i><...> sunkumas, tai gal mūsų visuomenė mažai žino apie globos ir įvaikinimo procesą, manau, kad reikėtų labiau viešinti <...> R2, <...> yra nepakankamas globos ir įvaikinimo klausimų viešinimas <...> R6, <...> nepakankamas globos ir įvaikinimo klausimų viešinimas, kad tai tikrai yra geras, kilnus dalykas <...> R1</i>
<i>Sunkumai susiję su GIMK programos medžiagos dėstymu</i>	<i>Seksualinę prievartą patyrę vaikai</i>	<i><...> Sunkiausia, aišku, kalbėti apie vaikus, kurie yra patyrę seksualinę prievartą <...> R1, <...> sunku šnekėti apie vaikų seksualinę prievartą <...> R2, <...> apie seksualinę prievartą <...> tai didelis iššūkis apie tai kalbėti <...> R3</i>
	<i>Vaikų traumos ir krizės</i>	<i><...> asmeniškai gal kai yra šnekama apie netektis. Nes tai yra pakankamai skaudi tema <...> R2, <...> manau, kad ir globojamų vaikų traumos ir krizės, manau, kad nepritaikytos visiškai vesti <...> R5</i>
	<i>Išsekimas, prevencija ir intervencija</i>	<i><...> apie atsipalaidavimą, streso įveikimą, kur naudojame meditaciją <...> R4, <...> tai penkta dalis išsekimas, prevencija ir intervencija, manau <...>R5</i>
<i>GIMK specialistų darbo įvertinimas</i>	<i>Atlyginimas už atsakingą darbą</i>	<i><...> mokami atlyginimai už tokį darbą yra nepakankami <...> R6, <...>žiūrint iš specialisto pozicijos, kai tavo darbas nėra įvertinamas darbo atlygių, kasmetinių atostogų laikotarpiu <...> R4</i>

Būsimų globėjų ir tėvių nuostatų keitimą tyrimo dalyvės įvardija kaip pagrindinį iššūkį GIMK specialistų darbe. Potencialūs globėjai ir tėviai turi nepagristų lūkesčių būsimo vaiko atžvilgiu bei neįvertina savo apsisprendimo tvirtumo: „<...> žmonės į Pagrindinius mokymus ateina su cituoju „su tariamais rožiniais akiniais“ ir dažniausiai jie nori sveiko, visiškai sveiko vaiko, nuo nulio iki vienerių metų, dažniausiai mergaitės, šviesiaplaukė, gražuolė, kad tėvai nebūtų alkoholikais, kad be jokių, na... priklausomybių ir kažkaip pakeisti jų nuomonę, kad tokių vaikų yra labai mažai <...> R1, <...> žmonės dažnai su stereotipais tam tikrais ateina, galima sakyti su rožiniais akiniais, <...> galvoja, kad vaikų globos namai yra pilni vaikų, sveikų gražių ir tik laukiančių, kai geras dėdė ar teta ateis ir juos pasiims ar ne? Ir dažnai net gi neįsivaizduoja, kad tokių vaikų sveikų ir pagal jų kriterijus šiaip tai ir nėra. R2, <...> kai kurios šeimos turi daug didesnius lūkesčius galbūt, mūsų atžvilgiu, GIMK mokytojų atžvilgiu <...> R3“. Z. Giedrimas (2014) pažymi, kad globėjų ir tėvių nuostatos pasikeičia GIMK mokymų dėka. GIMK specialistų atviras bendravimas su kandidatais į globėjus ir tėvius, profesionalumas, kompetencija leidžia sukurti artimą ryšį ir palengvina tarpusavio komunikaciją. Informacijos apie globą ir įvaikinimą stoka tampa prielaida negatyvioms nuostatoms susiformuoti. V. Rimkus (2016) teigia, kad didžiausią dėmesį privalome skirti visuomenės švietimui ir pagalbai artimajam.

Tyrimo dalyvės pabrėžė, kad įstatyminės bazės pakeitimai, specialistų kaita Vaiko teisių apsaugos sistemoje apsunkina tarpinstitucinį bendradarbiavimą: „<...> iškyla sunkumas dėl tų pokyčių visų, kurie vyksta. Tvarkos keičiasi, įstatyminė bazė keičiasi <...> specialistų kaita yra labai didelė sistemoje, ypač vaiko teisių <...> bendradarbiavimas tarp institucijų yra vienas iš didelių kliuvinių <...> R6, <...> sunkumai, tai susirinkti dokumentus, įstatymai keičiasi, na kai žmonės laiku nepabaigia tvarkyti, kartais žmonės būna mažiau išsilavinę ir stringa dokumentu surinkimas <...> R1“. Vykstant Vaiko teisių apsaugos sistemos pertvarkai, nuolat tobulinami ir teisės aktai globos ir įvaikinimo srityje. Nuo 2018 m. liepos 1 d. pasikeitė Vaiko teisių pagrindų įstatymas ir vaiko globos klausimų sprendimas atiteko VVTAIT, savivaldybės administracijoms ir Globos centrams. Globos centrų atsiradimas sąlygojo funkcijų pasidalinimą, o tai įnešė sumaištį į vaiko teisių apsaugos sferą ir pradžioje apsunkino bendradarbiavimą tarp institucijų. Globos centrai užsiima budinčių globotojų paieška, globėjų (rūpintojų) paieška, rengimu ir vertinimu, organizuoja tęstinius mokymus globėjams ir įtėviams, vykdo globos (rūpybos) priežiūrą (VVTAIT 2018 m. veiklos ataskaita, 2019).

Kitas iššūkis GIMK specialistų darbe yra informacijos apie globą ir įvaikinimą nepakankamas viešinimas: „<...> sunkumas, tai gal mūsų visuomenė mažai žino apie globos ir įvaikinimo procesą, manau, kad reikėtų labiau viešinti. R2 <...> stereotipas, kad vaikas iš globos namų, tai nieko gero, tai jau tikrai gero žmogaus iš jo neužauginsi. Manau, kad yra nepakankamas globos ir įvaikinimo klausimų viešinimas, kad tai tikrai yra geras, kilnus dalykas, turime atkreipti visuomenės dėmesį ir išmokyti kitaip mąstyti <...> R6, <...> GIMK programa reikia kuo daugiau viešinti žiniasklaidoje, kad būsime globėjai ir įtėviai irgi viešintys, kad tą visuomenės nuomonė į globą ir įvaikinimą keistųsi <...> reikia, kad vis daugiau žmonių suprastų, kad globa ir įvaikinimas nėra nieko blogo. Kad tai yra labai geras dalykas ta prasme, kad tu gali padėti vaikams, na.... nereikia smerkti globėjų ir įtėvių, nes jie yra nuostabūs vien tuo, kad priima tą vaiką <...> R1“. Remiantis 2016 m. Lietuvos gyventojų požiūrio į institucinės globos pertvarką ir Lietuvos gyventojų požiūrio į įvaikinimą, globą ir rūpinimąsi tyrimų duomenimis, 43% apklaustųjų mano, kad nepakanka informacijos viešoje erdvėje apie globą ir įvaikinimą. VVTAIT 2018 m. veiklos ataskaitoje nurodoma, kad 2018 m. parengti 58 pranešimai spaudai apie globą ir įvaikinimą, nuolat organizuojami įvairūs renginiai, skirti GIMK paslaugų viešinimui, išplatinta socialinė reklama, skrajutės, plakatai, tačiau tyrimo dalyvių nuomone, to nepakanka. Palankaus požiūrio į globą ir įvaikinimą formavimas yra sunkus ir ilgai trunkantis procesas.

Nors GIMK mokymus vedančios specialistės pakankamai aukštai vertina savo parengimą dirbti pagal GIMK programą, tačiau pasisakė ir apie GIMK programos temų

dėstyti sunkumus. Tyrimo dalyvės pažymėjo, kad joms yra sunkiausiai dėstyti temą apie vaikus, kurie yra patyrę seksualinę prievartą. Informantės teigia, kad supranta problemos sudėtingumą, tačiau kalbėti šia tema jiems yra nejauku: „*Sunkiausia kalbėti apie vaikus, kurie yra patyrę seksualinę prievartą, smurtą. Tai ir taip yra jautri tema <...> kažką dėstyti kitiems žmonėms, kurie nėra pasiruošę tokioms traumoms, na..., kad jų būsimi vaikai gali turėti tokių traumų yra labai sudėtinga. Iš tikrųjų apie tokį smurtą patyrusius vaikus kalbėti sudėtingiausia. R1, <...> sunku šnekėti apie vaikų seksualinę prievartą, nes man tai yra protu nesuvokiamas dalykas. Man net gi sunku apie tai galvoti <...> šnekėti apie tai su žmonėmis ir dar paaiškinti tai, pakankamai sunki yra tema, tikrai, skaudi <...> R2, <...> kai reikia kalbėti apie <...> seksualinę prievartą, tai yra labai <...> didelis iššūkis <...> R3“.* Bendruomeninių globos namų darbuotojams, globėjams, GIMK specialistams tenka susidurti su vaikais, patyrusiais seksualinę prievartą. Tokias atvejais svarbu vadovautis ne savo jausmais, o mokymų metu gautomis žiniomis (Z. Giedrimas, S. Ignatovičienė, R. Breidokienė, E. Ignatovič, 2013). Tėstinių globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programoje (Dalyvio knyga, 2018) „Pagalba vaikams galimai patyrusiems seksualinę prievartą“ skyriuje, pažymima, kad GIMK specialistams, dirbantiems su seksualine prievarta patyrusiais vaikais ir jų globėjais svarbu dalintis darbo patirtimi su specialistų komandos nariais. Tai leidžia praplėsti GIMK mokytojų žinias apie seksualinės prievartos poveikį ir pagalbos šeimoms galimybes.

Tyrimo dalyvės išskyrė kelias temas, kurias jiems sudėtinga dėstyti, o ypač apie globojamų vaikų traumas ir krizes, netektis, bendravimo su biologine šeima palaikymą: „*<...> asmeniškai gal kai yra šnekama apie netektis <...> apie biologinę vaiko šeimą, jos dalyvavimą vaiko auklėjime irgi pakankamai sunku yra šnekėti <...> R2, <...> globojamų vaikų traumas ir krizės, manau, kad nepritaikytos visiškai vesti <...> R5“.* Įvadinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programos (Dalyvio knyga, 2018) ketvirtoje dalyje „Vaikų elgesio problemos ir sutrikimai. Jų įveika.“ pažymima, kad globėjų ar įtėvių gebėjimas tinkamai auklėti vaikus priklauso nuo to, kaip jie įveiks vaiko elgesio problemas ir kokius drausminimo būdus taikys. Elgesio problemų atsiradimo dažniausia priežastis - vaiko išgyventa netektis. GIMK specialistai, aiškindami globėjams ar įtėviams apie netektis ir gedėjimo proceso seką, sutelkia dėmesį į vaiko poreikių tenkinimą. Emocinių ir psichologinių vaiko poreikių tenkinimas priklauso nuo globėjų ar įtėvių turimų žinių apie vaikų psichiką, sveikatą (Masuro, Malcolm, Guisher-Pine, 2014). Biologinės šeimos vaidmuo globojamo vaiko gyvenime svarbus veiksnys, turintis įtakos tapatumo formavimui (Artimų giminaičių rengimo vaiko globali programa. Dalyvio knyga, 2018). GIMK specialistai suvokia, kad vaiko savivertės

jausmo formavimas neatsiejamas nuo bendravimo su biologine šeima. Išaiškinti globėjams (rūpintojams) ar tėviams, kad pozityvus požiūris į vaiko biologinę šeimą yra pagrindas tapatumui formuotis - GIMK specialisto uždavinys. Z. Giedrimas, S. Ignatovičienė, R. Breidokienė, E. Ignatovič (2013) teigia, kad vaikui svarbu sužinoti informaciją apie savo biologinius tėvus. Tyrimo dalyvės, pasisakydamos apie joms iškilusius sunkumus su GIMK programa, paminėjo, kad Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programos dalis „Globojamų vaikų traumos ir krizės“ sunkiai suprantama. Šioje programos dalyje nagrinėjamas vaikų autodestrukcinis elgesys, smurtas, pamokų praleidimas, mokyklos nelankymas. Atkreiptinas dėmesys, kad šis GIMK programos skyrius nukreiptas į stereotipinio požiūrio keitimą remiantis teorija (Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, tėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa. Dalyvio knyga, 2018).

Taip pat, kaip vieną iš sudėtingiausių ir reikalaujančių intensyvesnio pasiruošimo Pagrindinės GIMK programos dalies tema Tarnybos atestuoti asmenys išskyrė „Išsekimas. Prevencija ir intervencija“: „<...> didžiausio pasiruošimo <...> apie atsipalaidavimą ir streso įveikimą. Kur naudojame meditaciją, tai reikalauja <...> pasirengimo prieš kiekvienus mokymus <...> R4, <...> penkta dalis „Išsekimas, prevencija ir intervencija“, manau, <...> kad nepritaikytos visiškai vesti. R5“. Pagrindinės GIMK programos dalies „Išsekimas. Prevencija ir intervencija“ skyriuje GIMK specialistai aptaria su globėjais ir tėviais streso poveikį mūsų gyvenimui, jo sąsajas su darbu bei stresinių situacijų įveikimo būdus (Dalyvio knyga, 2018). Informantės pažymi, kad šis GIMK programos skyrius reikalauja rimtesnio pasiruošimo prieš kiekvieną užsiėmimą.

Tyrimo dalyvės mano, kad GIMK mokytojams svarbu atpažinti ir įvertinti potencialių globėjų ir tėvių tikruosius motyvus, pastebėti pareiškėjų stipriąsias ir silpnąsias vietas, suvokti jų vertybių sistemą: „<...> galutinis vertinimas, nes tai pati atsakingiausia dalis, kur turi nugulti visi tavo pastebėjimai, aprašymai apie tai, kaip per tuos 3 mėnesius tu pažinai šeimą, kaip supratai jų pačių motyvaciją, turėtas netektis, situaciją. R6“. Mokymus vedančios specialistės pažymi, kad globėjų ir tėvių vertinimas yra labai svarbi GIMK specialisto darbo dalis. Vertindami kandidatus į globėjus (rūpintojus) ir tėvius GIMK mokytojai ne mažiau kaip du kartus susitinka individualiai, apsilanko jų namuose, bendrauja su kartu gyvenančiais giminaičiais. Susitikimų metu GIMK specialistai užpildo klausimyną, įvertindami globėjų/tėvių pasiruošimą globai ar įvaikinimui, motyvaciją, gebėjimus (Dėl globėjų (rūpintojų) ir tėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijų patvirtinimo, 2011). Vertinimai reikalauja iš Tarnybos atestuotų

asmenų nešališko požiūrio, emocinio įsitraukimo ir energijos. Anot R. Kukauskos (2013), vertinimą atliekantys darbuotojai pasižymi subjektyvumu ir dažniausiai atkreipia dėmesį į neigiamus aspektus. R. Kukauskas (2013) pažymi, kad geras vertinimas neatsiejamas nuo vertinimo standartų formavimo ir geros praktikos suformavimo. Anot K. Fedotovos (2016), pagrindinė problema ruošiant globėjus ar tėvius yra mokymus vedančių specialistų darbo efektyvumo kriterijų pasirinkimas ir kandidatų pasiruošimo rodiklių nustatymas.

Tarnybos atestuoti asmenys nuogaštuoja dėl nepakankamo jų darbo įvertinimo ir pabrėžia, jų gaunamas darbo užmokestis neproporcingas įdirbiui. Informantės mano, kad darbo užmokesčio dydis, kasmetinių atostogų dienų skaičius turi įtakos GIMK mokytojų darbo kokybei: „<...> žiūrint iš specialisto pozicijos, kai tavo darbas nėra įvertinamas darbo atlygiu, kasmetinių atostogų laikotarpiu, kelia baimę, kad daugelis GIMK specialistų gali tiesiog atsisakyti šito darbo, nes atsakomybė ir indelis į darbą yra didžiulis. Tai nėra darbas nuo aštuonių iki penkių, tai yra darbas, kaip aš sakau, dvidešimt keturias valandas per parą ir tu nuolat galvoji apie tai, ar tu priėmei gerą sprendimą, nusprenddamas vaiko ateitį. R4, <...> vaiko teisių specialistų, tuo tarpu ir GIMK mokytojų, kaita yra didelė. Daug darbuotojų pavargsta emociškai, nusprendžia padaryti pertrauką, kadangi priimti sprendimus, tinkamai ir objektyviai įvertinti šeimą yra emociškai labai atsakingas darbas, kuomet tu iš dalies nulemi šeimos ir vaiko likimą. O ir mokami atlyginimai už tokį darbą yra nepakankami, manau darbas nėra įvertinamas atlygiu <...> R6“. Tyrimo metu nustatyta, kad Tarnybos atestuoti asmenys yra nepatenkinti savo darbo užmokesčiu ir jiems tenkančiu darbo krūviu. A. Schwartz (2011) pastebi, kad socialinės apsaugos sistema pasižymi darbuotojų kaita. Anot autorės, tai atsitinka dėl emocinių socialinių darbuotojų reakcijų į savo darbą. Mokslininkai H. C. Brown, J. Sebba, N. Luke (2014), A. Rwomire (2011) nustatė, kad socialinių darbuotojų darbo efektyvumui užtikrinti didelę įtaką turi darbo krūvio pasiskirstymas. Tyrimų autoriai rekomenduoja socialinių darbuotojų darbdaviams užtikrinti darbo krūvio valdymą. Siekiant nustatyti kaip GIMK mokymus vedančios specialistės įveikia darbe iškilusius sunkumus, išanalizavus tyrimo rezultatus, buvo išskirta viena kategorija: iškilusių problemų sprendimo būdai (8 lentelė).

8 lentelė. GIMK specialistų darbe iškilusių sunkumų sprendimo būdai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Iškilusių problemų sprendimo būdai	Priėmimas, išklausymas, diskusija	<...> mes išklausome nuomonę pareiškėjo, visada sakome, kaip reikia <...>R1, <...> priimam kito žmogaus nuomonę, tačiau irgi ir savo nuomonę labai konkrečiai pateikiame, argumentuojame <...>R2, <...> ir mes diskutuojame, mūsų požiūriai gali ir nesutapti <...> R3
	Filmuotos medžiagos demonstravimas	<...> rodome filmuotą medžiagą, kurioje, interviu būdu psichologas, tiesiog pasakoja apie tokius vaikus <...> R1, <...> nurodome kokius filmus pažiūrėti, kokius straipsnius gali paskaityti <...> R3

	Papildomas laikas pasiruošimui	<...> tiesiog pasiruoši, aš būtent, kalbant apie tą temą su kuria aš susiduriu <...>R4, <...> paprasčiausiai namų darbus padarau, pasižymiu, kai ką susirašau ant lapuko <...>R7

Iššūkiai ir sunkumai Tarnybos atestuotų asmenų darbe yra susijusios su būsimais globėjais ir įtėviais. Tyrimo dalyvės prie kasdieninio darbo iššūkių priskyrė potencialių globėjų/įtėvių ir GIMK specialistų požiūrių nesutapimus. Informantės teigia, kad svarbu išklausti žmonių nuomonę, priimti, neturint išankstinių nuostatų ir įvardija šį metodą kaip problemų sprendimo būdą: „<...> jai nesutampa konkrečiais klausimais, tai visos nuomonės mokymų metu yra išklausomos, priimant žmogų tokį koks jis yra, tačiau mokymai tam ir skirti, kad padėti suprasti dalyviams globos ir įvaikinimo ypatumus <...> R6, <...> aš leidžiu tam žmogui savo nuomonę turėti, visada pasakau, kad labai gerai, kad atėjote į mokymus ir kai mes aptarsime tą ar kitą temą, aš Jūsų paklausiu, ką Jūs turite pasakyti dabar, ar Jūs dar vis taip pat galvojat <...> R7“. Tyrimo dalyvės pažymi, kad svarbu diskutuoti mokymų metu: „<...> ir mes diskutuojame, mūsų požiūriai gali ir nesutapti <...> duodame žmonėms suprasti, kad jų nuomonė klaidinga <...> R3, <...> yra diskutuojama, tai tikrai pagyvina procesą <...> R5“. GIMK specialistams tenka glaudžiai bendrauti su būsimais globėjais ir įtėviais. Sėkmingam bendradarbiavimui užmegzti svarbus Tarnybos atestuotų asmenų lankstumas ir komunikabilumas (Brown, Anderson, Rodgers, 2014). Mokslininkai akcentuoja, kad tarpusavio ryšių kūrime GIMK specialistai privalo vadovautis pagarba kitų mokymų dalyvių nuomonei ir empatija. Tokiu būdu sukurtas teigiamas ryšis leis globėjams jaustis atvirais ir išgirstiems.

Informantės pažymėjo, kad turi sunkumų su medžiagos perteikimu globėjams ir įtėviams. GIMK mokymus vedančios specialistės šią problemą sprendžia naudodamos filmuotą medžiagą: „<...> rodome filmuotą medžiagą, kurioje, interviu būdu psichologas, tiesiog pasakoja apie tokius vaikus, kaip jiems padėti, nes mes galvojame, kad čia yra mūsų silpnoji vieta, gal dėl to geriau paklausti žmogaus, kuris yra labiau įsigilinęs į tokių vaikų psichiką, į tokių vaikų problemas, kad ta medžiaga būtų labiau profesionali <...> R1, <...> nurodome kokius gali filmus pažiūrėti, kokius straipsnius gali paskaityti apie, šitą temą <...> R3“. GIMK mokymų medžiagos struktūra nukreipta į savęs įsivertinimo procesą, kaip teorinė dalis su praktiniais užsiėmimais taip ir filmuota medžiaga. Tarnybos atestuoti asmenys siekia užtikrinti, kad būtų teikiamos kokybiškos GIMK mokymų paslaugos ir išnaudoja visas jiems prieinamas priemones mokymų kokybei užtikrinti (Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieška, rengimas, atranka ir pagalbos jiems paslaugų teikimas, 2017).

Sudėtingų temų dėstymas iš GIMK specialistų reikalauja papildomo pasiruošimo: „<...> tiesiog pasirošiu <...> pasisemiu patirties iš kitų specialistų <...> R4, <...> paprasčiausiai namų darbus padarau, pasižymiu, kai ką susirašau ant lapuko ir kartu su ta tema turiu. Na, man tai reikia daugiau pasiruošimo <...> R7“. Informantės pabrėžė, kad sudėtingiausios GIMK programos temos yra „Išsekimas. Prevencija ir intervencija“ bei „Globojamų vaikų traumas ir krizės“.

Apibendrinat, galima teigti, kad GIMK specialistai nuolat patiria iššūkius savo kasdieniniame darbe. Tokios problemos, kai globėjų ir įtėvių požiūrių keitimas, įstatyminės bazės kaita, nepakankamas globos ir įvaikinimo procesų viešinimas sukelia neigiamas emocijas. Tačiau, nepaisant iškilusių sunkumų, Tarnybos atestuoti asmenys demonstruodami filmuotą medžiagą, pokalbių ir diskusijų pagalba, skirdami papildomą laiką pasiruošimui, randa būdus tinkamai pateikti GIMK programą potencialiems globėjams ir įtėviams, perteikti savo žinias suprantamais ir prieinamais būdais.

4.2.5. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų naudingos darbui asmeninės savybės ir vertybės

Pasitikėjimu grindžiamos atmosferos sukūrimui, santykių užmezgimui yra svarbios GIMK specialistų asmeninės savybės ir vertybės, kuriais jie vadovaujasi gyvenime. Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus, buvo išskirtos dvi kategorijos: reikalingos darbui asmeninės savybės, naudingos darbui asmeninės vertybės (9 lentelė).

9 lentelė. GIMK specialistų asmeninių savybių ir vertybių reikšmė

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Reikalingos darbui asmeninės savybės	Empatija	<...> tai yra empatija, kad įsijausti į kito žmogaus jausmus, situaciją, nesmerkti jo <...> R1, <...> pirmiausia empatiškumas, tai yra gebėjimas įsijausti, suprasti kitą žmogų <...> R2, <...> kantrybė, empatija, na... mokėjimas be tokių didelių emocijų paaiškinti, ko tu nori iš žmogaus <...> R3
	Komunikabilumas	<...> komunikabilumas, tai čia pirmoje vietoje ir būtina <...> R4, <...> nuoširdaus ryšio palaikymas ir bendravimas net ir pasibaigus mokymams <...> R6, <...> gebėjimo laikytis ribų, valdyti grupės procesus <...> R5
	Sąžiningumas ir atsakingumas	<...> sąžiningu, nesuteikti informacijos, kuri yra netiksli <...> R5, <...> tai pirmiausia sąžiningumas ir drąsa priimant sprendimus <...> R7, <...> atsakingumas, rašant išvadas, nes tu esi atsakingas už kito žmogaus likimą, tai yra na.... labai atsakingas darbas <...> R1
Naudingos darbui asmeninės vertybės	Šeima	<...> mano pagrindinė vertybė, kuri yra man svarbi kaip GIMK mokytojai, yra mano šeima <...> R1, <...> kaip ir daugeliui žmonių man pav. labai svarbi šeim a<...> R2, <...> svarbi šeima, santykiai tarp šeimos narių <...>R6
	Darbas	<...> darbas tikrai, kuris patinka <...> R2, <...> darbas tau jau yra vertybė <...> R6, <...> darna šeima, ramybė, darbas <...> R3

Tyrimo dalyvių nuomone, GIMK specialistų darbo kokybė taip pat priklauso ir nuo asmeninių mokytojų savybių. Tarnybos atestuoti asmenys turi užmegzti ryšį su būsimais globėjais ar tėviais, suprasti jų jausmus, pažinti arčiau. Informantės pasisakė, kad GIMK specialistas turi būti empatiškas: „<...> visų pirma, tai yra empatija, kad įsijausti į kito žmogaus jausmus, situaciją, nesmerkti jo, neturėti pirminio nusistatymo prieš jį, na tiesiog, įsijausti į tą žmogų svarbiausia savybė <...> R1, <...> pirmiausia empatiškumas, tai yra gebėjimas įsijausti, suprasti kita žmogų, ką jis jaučia geranoriškumas, draugiškumas <...> R2, <...> empatija, pasakyti globėjui, kad aš tikrai tave labai gerai suprantu, bet situacija yra tokia, ir parodyti supratimą <...> R7“. Tyrimo dalyvės sutinka, kad GIMK specialistas privalo būti empatiškas ir sugebantis palaikyti pasitikėjimą (Brown, Gerrits, Anderson, 2017). Mokslininkų teigimu, empatija padeda motyvuoti globėjus ir tėvius, subalansuoti visų suinteresuotų asmenų poreikius ir valdyti dvigubus vaidmenis. Gerų santykių su potencialiais globėjais/įtėviais kūrimas padeda laiku pastebėti problemas ir rasti sprendimo būdus. Pasitikėjimas, problemų pripažinimas, bendrų sprendimų paieška - trys veiksniai, kurie užtikrina bendrą GIMK specialistų ir globėjų/įtėvių judėjimą į priekį (Brown, Serbinski, Gerrits, Anderson, 2016).

Anot tyrimo dalyvių, svarbią reikšmę GIMK specialistų darbe turi gebėjimas komunikuoti. Geri bendravimo įgūdžiai yra ne mažiau svarbūs: „Komunikabilumas, tai čia pirmoje vietoje ir būtina <...> R4, <...> komunikabilumas <...> būtina <...> R6, <...> gebėjimas bendrauti, gebėjimas ugdyti, gebėjimas paaiškinti <...> R7, <...> gebėjimo laikytis ribų, valdyti grupės procesus, gebėti klausytis, glaustai reikšti nuomonę, tuo pačiu glaustai bet išsamiai <...> R5“. Bendravimas yra pagrindinis globėjų įsivertinimo įrankis ir stiprybių atradimo instrumentas. Tyrimas patvirtina išvadą, kad komunikabilumą galima apibūdinti kaip ryšį tarp socialinių - pedagoginių žinių ir socialinės - pedagoginės situacijos, arba plačiąją prasme, kaip galimybę atrasti reikalingas žinias ir poveikio elementus konkretaus vaiko pedagoginės psichologinės problemos sprendimui (Vašniova, 2016). Konstruktyvus Tarnybos atestuotų asmenų ir globėjų ir įtėvių bendravimas, grįstas pagarba ir pasitikėjimu, formuoja tvirtus pasitikėjimu grindžiamus santykius.

Taip pat tyrimo dalyvės paminėjo kad, GIMK specialistas turi atsakingai vertinti globėjų ir įtėvių gebėjimus ir sąžiningai, atsakingai rašyti išvadas: „<...> atsakingumas, rašant išvadas, nes tu esi atsakingas už kito žmogaus likimą, tai yra na., labai atsakingas darbas <...> R1, <...> sąžiningu, nesuteikti informacijos, kuri yra netiksli <...> R5, <...> tą pačią išvadą <...> labai sunki dalis <...> jeigu žmogus tau labai patinka, patiko tau pareiškėjas, tačiau tu matai, kad negalima dėl tam tikrų priežasčių duoti tos teigiamos išvados ir tau tenka kovoti pačiai su savimi <...> R2. Tai pirmiausia sąžiningumas ir drąsa

priimant sprendimus, vertinant šeimos gebėjimus globoti ir įvaikinti <...> būti sąžiningu ir teisingu. Nes jeigu tau tas žmogus nevisiškai patinka ir tu rašai išvadą ir išvada leidžia jam būti globėju arba ne ir va čia neturi sugroti, kad va man tas žmogus nepatinka, todėl aš jo, na, kažkaip tai nevertinsiu. Irgi nepamiršti, kad vis tik tai globos centras yra vaikas ir vaikui ieškomi globėjai, o ne globėjams vaikas <...> R7“. GIMK mokytojos paminėjo, kad potencialių globėjų ir įtėvių vertinimas kelia sunkumų. Tarnybos atestuoti asmenys, rašydami išvadas, kartais turi abejonių dėl globėjų ir įtėvių gebėjimų užtikrinti vaiko raidos, emocinius bei psichologinius poreikius. Kaip teigia Z. Giedrimas (2014), GIMK programos tikslas padėti vaikui surasti šeimą, o ne šeimai surasti vaiką. Todėl GIMK mokytojai privalo atsakingai vertinti pasirengimą globai ar įvaikinimui ir nesivadovauti savo asmenine simpatija arba antipatija. Individualus bendravimas su kandidatais į globėjus ir įtėvius suteikia galimybę GIMK specialistams dar kartą įvertinti kandidatų gebėjimus. Kilus abejonėms, potencialiems globėjams ar įtėviams suteikimas laikas trūkumams pašalinti arba atsisakyti globos ar įvaikinimo (Giedrimas, 2014).

Anot tyrimo dalyvių, Tarnybos atestuotų asmenų darbe svarbu vadovautis ir asmeninėmis vertybėmis. Dauguma tyrimo dalyvių šeimą žmogaus gyvenime įvardijo kaip svarbiausią vertybę: „<...> šeima <...> reikalinga kiekvienam žmogui ir dėl to aš visada vadovaujuosi tai, kad šeima turi būti pirmoj vietoj <...> R1, <...> kaip daugeliui žmonių man, pav. labai svarbi šeima <...> R2. Tai šeima ir darna šeima <...> R3. Dar svarbi šeima, santykiai tarp šeimos narių. R6“.

Žmogus gimsta, auga ir didesne savo gyvenimo dalimi nenutraukiamai surištas su šeima. Santykiai šeimoje lemia gyvenimo pilnaties jausmą. Nors socialiniai, politiniai ir ekonominiai procesai sąlygoja įvairių problemų atsiradimą, tačiau šeima išlieka asmenybės formavimo pagrindu. Tik šeima savo vertybinėmis orientacijomis, tarpusavio santykiais, gyvenimo stiliumi įtakoja ne tik vaiko asmenybės formavimą bet ir paruošia jį būsimam šeimyniniam gyvenimui (Alpikjejeva, Alpikjejev, Bursakova, 2014). Pilnavertė šeima yra kiekvieno individo poreikis ir kaip asmenybės socializacijos faktorius daro auklėjamąjį poveikį vaiko asmenybės formavimui (Mustafajeva, 2015).

Informantės pabrėžia, kad mėgstamas darbas taip pat suteikia pasitenkinimo: „<...> darbas tikrai, kuris patinka ir kaip ir sakiau anksčiau, kas man pasitenkinimą suteikia darbe, matyti laimingus žmonių veidus, gebėjimas džiaugtis netgi už kitus žmonės, matyti, kad jie laimingi, jiems yra gerai. R2, <...> sąžiningai atlikti savo darbą, nes darbas tau jau yra vertybė <...> R6“.

O. Kuzmen (2014) savo tyrime patvirtina, kad dauguma žmonių į darbą žiūri kaip į galimybę tapti profesionalu, užsiimti mėgstama veikla, realizuoti savo planus. Mokslininkė teigia, kad profesinis išsilavinimas tampa ne tik prestižo reikalu, bet vertybe,

kurios dėka gaunamos žinios ir įgūdžiai, padedantys realizuoti profesinėje veikloje ir gyvenime.

Apibendrinant galima teigti, kad Tarnybos atestuoti asmenys, atlikdami savo darbą, stengiasi sąžiningai vertinti būsimus globėjus ir tėvius, suteikti jiems emocinį palaikymą ir atvirai komunikuoti, o šeimą ir darbą laiko svarbiausiomis žmogaus vertybėmis, kurios suteikia pasitenkinimo ir prasmės gyvenimui.

4.2.6. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų kvalifikacijos tobulinimas

Tarnybos atestuoti asmenys teikia didelę reikšmę savo profesionaliam tobulėjimui ir nuolat kelia savo kvalifikaciją. GIMK mokymus vedančioms specialistėms buvo užduotas klausimas apie kvalifikacijos tobulinimo būdus. Išanalizavus gautus tyrimo dalyvių atsakymus, buvo išskirta viena kategorija: profesinio tobulėjimo būdai (10 lentelė).

10 lentelė. GIMK specialistų kvalifikacijos kėlimo metodai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Profesinio tobulėjimo būdai	VVTAIT organizuojami mokymai	<...> dalyvauju organizuojamuose Įvaikinimo tarnybos mokymuose <...> R3, <...> visada važiuojame į mokymus, kuriuos organizuoja Įvaikinimo tarnyba <...> R4, <...> lankau mokymus, kuriuos organizuoja Vaiko teisių ir įvaikinimo tarnyba <...> R6
	Dalinimasis patirtimi, atvejų aptarimas	<...> bendrauju su kolegomis, mėgstu atvejų aptarimus<...>R5, <...> apie bendravimą su kolegomis, patirčių dilinamąsi, tokių mokymų metu, kas yra labai svarbu mūsų darbe <...> R1, <...> galimybę pasimatyti su kitais mokytojais, specialistais, su kuriais mes tiesiog aptarinėjame kažkokius atvejus, aš galiu paklausti apie tą... patarimą kažkokį, aptarti <..> R2, <...> susitinku su kitais GIMK mokytojais, tuomet mes aptariame atvejus, tai irgi turi naudos ir leidžia pasisemti patirties ir kolegų <..> R6
	Savišvieta	<...> skaitau, savišvieta užsiėmu, skaitau teises aktus, naujoves ir apie vaikų auklėjimą, na įvairiais labai klausimais<...> R3, <...> ieškome papildomų mokymų mums aktualiomis temomis, kuriomis jaučiamės ne visada tvirtai, tokios, kaip seksualinė prievarta <...> R4, <...> skaitau mokslinius straipsnius, knygas <...> R6

GIMK specialistų profesionalumui ir kokybiškam globėjų ir tėvių apmokymui turi įtakos nuolatinis kvalifikacijos kėlimas. Tyrimo dalyvės pabrėžia, kad nuolat dalyvauja VVTAIT organizuojamuose mokymuose: „<...>šiais metais dalyvavau mokymuose, kurių tema „Bendruomeninių paslaugų teikimas likusiems be tėvų globos vaikams, patiriantiems riziką vaikams, turintiems proto ir/ar psichikos negalią vaikams bei jų šeimoms“ <...> R2, <...> dalyvauju organizuojamuose Įvaikinimo tarnybos mokymuose <...> R3, <...> visada važiuojame į mokymus, kuriuos organizuoja Įvaikinimo tarnyba <...> R4, <...> lankau mokymus kuriuos organizuoja Vaiko teisių ir įvaikinimo tarnyba <...> R6“. VVTAIT teikia

didelę reikšmę darbuotojų kvalifikacijos kėlimui ir nuolat organizuoja mokymus Tarnybos atestuoties asmenims. 2018 m. VVTAIT atskaitoje nurodoma, kad 64 GIMK specialistai dalyvavo seminare skirtame Vaiko teisių sistemos pertvarkai, 91 GIMK specialistas dalyvavo mokymuose dėl kompetencijų darbe su artimais giminaičiais, 110 GIMK specialistų iš klausė mokymus dėl bendravimo ypatumų su negalia turinčiais vaikais, 137 Tarnybos atestuoti asmenys dalyvavo konferencijoje, skirtoje aptarti GIMK specialistų ir globos centrų veiklos organizavimo klausimus (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019). Įgyvendinant Vaiko gerovės 2016-2018 veiksmų planą, per šį laikotarpį VVTAIT organizuojuose seminaruose, konferencijose bei mokymuose dalyvavo 457 GIMK specialistai (VVTAIT 2018 metų veiklos ataskaita, 2019).

GIMK mokymus vedančios specialistės labai vertina dalinimosi patirtimi galimybes per įvairius mokymus ir konferencijas. Susitikdamos, jos nepraleidžia progos pasitarti su kolegomis ir aptarti sunkius atvejus iš savo praktikos: „<...> patinka keliauti į mokymus, seminarus, nes ten aš turiu puikią galimybę pasimatyti su kitais mokytojais, specialistais, su kuriais mes tiesiog aptarinėjame kažkokius atvejus, aš galiu paklausti <...> patarimą kažkokį, aptarti <...> R2, <...> apie bendravimą su kolegomis, patirčių dilinamąsi, tokių mokymų metu, kas yra labai svarbu mūsų darbe <...> R1, <...> bendrauju su kolegomis, mėgstu atvejų aptarimus, kurių nėra praktiškai šiuo metu daroma, arba mažai labai <...> R5. Dalyvaudama mokymuose, įgydama praktikos ir patirties ir dalindamasi patirtimi su savo kolegomis. R7“. Bendraudami tarpusavyje, GIMK specialistai skleidžia gerą patirtį bei plėtoja įgūdžius ir žinias. Tarnybos atestuoti asmenys pasitarimus su kolegomis sunkiems atvejams aptarti prilygina supervizijai. Kolegų patirtys, parama dažnai padeda išspręsti darbe iškilusius sunkumus ir surasti geriausią problemos sprendimo būdą. Kaip teigia J. Šinkūnienė ir A. Katkonienė (2010) siekiant išaiškinti supervizijos poreikį socialines paslaugas teikiančiuose įstaigose pastebėta, kad trūksta informacijos apie supervizijos paslaugas. Supervizija padeda darbuotojams atskleisti savo potencialą, motyvuoja, padeda įsivertinti. Mokslininkės rekomenduoja įteisinti supervizijas, kaip kvalifikacijos kelimo metodą (Šinkūnienė, Katkonienė, 2010)

Taip pat svarbių žinių atnaujinimo šaltiniu tyrimo dalyvėms yra savišvieta: „<...> skaitau, savišvieta užėsiėmu, skaitau teisės aktus, naujoves ir apie vaikų auklėjimą, na įvairiais labai klausimais <...> R3, <...> skaitau literatūrą, užsienio visokius puslapius pavartau, kuo gyvena, kokios naujovės <...> R5, <...> skaitau mokslinius straipsnius, knygas <...> R6“. Mūsų visuomenėje vyksta gili permaininga, o ypač vaiko teisių apsaugos srityje. GIMK specialistai, kaip savo srities profesionalai, privalo būti kompetentingi, nuolat atnaujinti žinias, pasižymėti lanksčiu mąstymu, gebėjimu modeliuoti ir prognozuoti procesus.

Tarnybos atestuotiesiems asmenims savarankiška savišvieta leidžia papildyti ir konkretizuoti savo žinias. Kalbėdami šiandien apie nuolatinį žinių atnaujinimą neturime pamiršti aukštus mokslinio-techninio progreso tempus, kurie ir verčia žmogų mokytis visą savo sąmoningą gyvenimą. Šiuolaikinis išsilavinimas savo didele dalimi yra savišvieta, tai mokymas visą gyvenimą, kuris praturtina ir išlaisvina kūrybinį potencialą, tampa gyvenimo būdo dalimi (Ivanov, Avanesian, Goreinov, 2014)

Apibendrinant, galima teigti, kad GIMK specialistai, stengdamiesi tinkamai atlikti savo profesines pareigas, nuolat dalyvauja VVTAIT organizuojamuose mokymuose, konferencijose, dalinasi patirtimi su savo kolegomis, domisi globos ir įvaikinimo naujovėmis, skleidžia gerą patirtį bei plėtoja įgūdžius ir žinias.

4.3. Dalinės empirinio tyrimo dalies išvados

Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirčių analizė atskleidė:

Vertindamos GIMK programą, tyrimo dalyvės pabrėžia GIMK programos reikšmę. Jų teigimu, GIMK programa padidina potencialių globėjų ir tėvių kompetencijas ir žinias, suteikia galimybę suvokti vaiko vystymosi poreikius ir auklėjimo ypatumus, perprasti emocinę būseną. Suteikia informacijos, kokios galimos pagalbos gali tikėtis globėjai (rūpintojai) ateityje. Padeda įsivertinti pasiruošimą globai ar įvaikinimui, patikrinti apsisprendimo globoti ar įvaikinti tvirtumą. Mokymai padeda formuoti būsimų globėjų (rūpintojų), tėvių kompetencijas ir tėvystės įgūdžius. GIMK programos privalumas yra struktūruotos teorinės medžiagos pateikimas, praktinių užsiėmimų ir vaizdinės medžiagos derinimas. Praktinių užduočių atlikimas yra susietas su teorine dalimi. Visi praktiniai užsiėmimai nukreipti į motyvacijos ir gebėjimų analizės ugdymą bei savęs įsivertinimo procesą. GIMK programa suteikia galimybę mokymų dalyviams dalintis savo patirtimi, išgyvenimais, aktyviai dalyvauti diskusijose. GIMK programos trūkumas yra perteklinės teorinės informacijos gausa. Atnaujintos programos temos yra sunkiai suvokiamos net patyrusiems mokytojams, jų dėstymas tampa išsūkiu ir reikalauja papildomo pasiruošimo. Sumažėjus GIMK programos temų skaičiui, kartu sumažėjo ir praktinių užsiėmimų. Užsiėmimai nepritaikyti vesti mažose grupėse ir Tarnybos atestuoti asmenys pritaiko GIMK programą pagal save ir savo poreikį. Nepakankamai skiriama dėmesio biologinių vaikų paruošimui pokyčiams. Nepaisant tyrimo dalyvių išsakytų nuogastavimų dėl atnaujintos GIMK programos trūkumų ir nepritaikymo dėstymui, GIMK specialistės sutiko, kad GIMK

programos turinys atitinka tikslą - parengti būsimus globėjus (rūpintojus) ir tėvius. Tyrimo dalyvės tikisi, kad ateityje GIMK programa bus pakoreguota ir pritaikyta jų poreikiams.

Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistės savo parengimą dirbti pagal GIMK programą vertina gerai, ypač pabrėžia praktinių patimų naudą, galimybę dalintis patirtimi, reflektuoti. Teorinis ir praktinis GIMK mokytojų parengimas suteikia vertingų žinių apie globojamų vaikų emocinę būseną ir išgyvenimus, o galimybė reflektuoti leidžia apjungti praktiką ir patirtį. Tačiau informantės išsakė ir pageidavimus dėl GIMK specialistų paruošimo tobulinimo, ypač atnaujintos GIMK programos redagavimo ir teorinės dalies pritaikymo dėstymui. Tyrimo dalyvių teigimu, pageidautina, kad GIMK specialistai vestų mokymus ne savo savivaldybėse.

Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų veiklos ypatumai sėjami su sėkminga globa ar įvaikinimu. Minėtus veiksnius GIMK specialistės įvardijo kaip pagrindinį motyvą dirbti šį darbą. GIMK specialistai aiškiai suvokia savo vaidmenį globos ar įvaikinimo procese ir siekia sukurti pasitikėjimu grįstus santykius su savo klientais. Potencialūs globėjai ar įvaikintojai dažnai ateina į GIMK mokymus skeptiškai nusiteikę. Tačiau profesionalaus GIMK specialistų darbo dėka, jie pakeičia savo išankstines nuostatas. Pasitikėjimu grįstos atmosferos kūrimas mokymų metu palengvina bendravimą ir tarpusavio ryšio nustatymą. Atviras nuoširdus bendravimas užkerta kelią nesutarimams. Tarnybos atestuoti asmenys dažnai susiduria su visuomenėje susiformavusiais stereotipais globojamų vaikų atžvilgiu. GIMK mokymus vedančios specialistės įsitikinusios, kad gerosios patirties apie globą ir įvaikinimą sklaida, straipsnių publikacija žiniasklaidoje, trumpų filmų kūrimas, informaciniai ir edukaciniai renginiai bendruomenėse padeda išsklaidyti mitus apie globojamus vaikus ir prisideda prie globos ir įvaikinimo idėjos populiarinimo.

Tyrimu nustatyta, kad **būsimų globėjų (rūpintojų) ir tėvių nuostatų, pažiūrų keitimas kelia sunkumų GIMK specialistų darbe**. Globėjai ir tėviai turi nepagrįstą lūkesčių būsimu vaiko atžvilgiu bei neįvertina savo apsisprendimo tvirtumo. GIMK specialistės atkreipia dėmesį į nepakankamą globos ir įvaikinimo proceso viešinimą ir palankaus visuomenės požiūrio formavimą. Mokymus vedančios specialistės teigia, kad GIMK programos temos apie vaikų seksualinę prievartą, biologinę šeimą, vaikų traumas ir krizes, išsekimą, prevenciją ir intervenciją kelia sunkumų ir reikalauja iš Tarnybos atestuotų asmenų emocinio stiprumo ir papildomo pasiruošimo. Mokymo medžiagos perteikimo sunkumams pašalinti, GIMK specialistės panaudoja praktinius užsiėmimus ir filmuotą medžiagą. GIMK mokytojos pažymėjo, kad vertinimo išvados rašymas būsimiems globėjams (rūpintojas) ir tėviams yra reikšminga ir atsakinga mokymo proceso dalis ir neretai kyla

abejonių dėl kandidatų gebėjimo užtikrinti vaiko poreikių tenkinimą. GIMK mokymus vedančios specialistės nepatenkintos darbo užmokeščiu ir kasmetinių atostogų trukme.

Empatija, komunikabilumas, atsakingumas ir sąžiningumas padeda GIMK specialistėms formuoti pasitikėjimu grįstus santykius su globėjais (rūpintojais) ir tėvais. Pasitenkinimo ir prasmės gyvenimui Tarnybos atestuotiesiems asmenims suteikia mėgstamas darbas ir šeima.

GIMK mokytojų darbas reikalauja nuolatinio tobulėjimo, žinių atnaujinimo, bendravimo įgūdžių lavinimo, kūrybinių metodų taikymo. GIMK specialistės, stengdamosios tinkamai atlikti savo profesines pareigas, nuolat dalyvauja VVTAIT organizuojamuose mokymuose, konferencijose, dalinasi patirtimi su savo kolegomis, domisi globos ir įvaikinimo naujovėmis, užsiima savišvieta. Tarnybos atestuoti asmenys pasitarimus su kolegomis vertina kaip supervizijos formą ir pageidauja, kad tokie pasitarimai vyktų dažniau.

IŠVADOS

1. Vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimas numato, kad kiekvienam, likusiam be tėvų globos, vaikui būtų užtikrinta globa (rūpyba) šeimoje, šeimynoje ar pas budinčius globotojus. Vaikų globos šeimoje, pas budinčius globotojus ir įvaikinimų skaičiai kasmet auga. Tai lemia gerosios patirties sklaida, informacijos viešinimas, paslaugų globėjams ir tėviams prieinamumas ir kokybė, tėvių ir globėjų mokymai, teigiamo požiūrio į įvaikinimą bei globą visuomenėje formavimas. Šiuo metu mūsų šalyje sparčiai rengiami būsimi globėjai, bet vaikų skaičius institucinėse globos įstaigose mažėja lėtai. Nepaisant valstybės dedamų pastangų užtikrinti vaikų, likusių be tėvų priežiūros, įvaikinimą, globą (rūpybą) šeimoje, šeimynoje, pas budinčius globotojus, institucinėje globos sistemoje vis dar gyvena 26,2 % vaikų.

2. Vieninga globėjų (rūpintojų) ir tėvių rengimo sistema (PRIDE programos pagrindu) Lietuvoje veikia nuo 2008 metų, 2012 metais jos pavadinimas pakeistas į Globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programą. GIMK programoje pateikiama informacija, kuri padeda susiformuoti nuostatas, įvertinti motyvaciją, gebėjimus, sprendimo įvaikinti ar globoti vaiką priežastis, suteikiamos pedagoginės – psichologinės ir vaiko raidos poreikių žinios. GIMK programa susideda iš šešių dalių. Išaugęs būsimų globėjų (rūpintojų) skaičius parodo GIMK mokymų poreikį ir svarbą. Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuoja globėjų (rūpintojų) ir tėvių atrankos sistemą, parengimą bei mokymą, teisinį statusą, patikrinimo tvarką, Tarnybos atestuotų asmenų rengimo tvarką, konsultavimo ir pagalbos globėjams ar tėviams paslaugų teikimą. Mokymus potencialiems globėjams ir tėviams organizuoja Tarnybos atestuoti asmenys.

3. Tarnybos atestuotų asmenų mokymus pagal GIMK programą organizuoja VVTAĮT. Tarnybos atestuoti asmenys privalo užtikrinti vaikų, likusių be tėvų globos interesus, įvertinti būsimų globėjų ir tėvių pasirengimą globai ar įvaikinimui, viešinti GIMK programos paslaugas, teikti individualias konsultacijas globėjams ir tėviams. Užsienyje vaikų, likusių be tėvų priežiūros, problema taip pat opi. Rusijos Federacijoje veikia Globėjų mokyklos, kuriose mokymus būsimiems globėjams ir tėviams veda teisininkai, socialiniai darbuotojai, gydytojai ir psichologai. Prancūzijoje globėjų ir tėvių paruošimas nebeegzistuoja. Specialistai paslaugas pradeda teikti po to, kai vaikas atsiranda globėjų ar tėvių šeimoje.

4. Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirčių analizė atskleidė, kad:

Tyrimo dalyvės palankiai vertina GIMK programos reikšmę globėjams ir tėviams. GIMK programos privalumas yra struktūruotos teorinės medžiagos pateikimas, praktinių užsiėmimų ir vaizdinės medžiagos derinimas. GIMK programos trūkumas yra perteklinės

teorinės informacijos gausa, sumažėjęs temų ir praktinių užsiėmimų skaičius, nepritaikymas vesti mažose grupėse, nepakankamas dėmesys biologinių vaikų paruošimui pokyčiams.

GIMK specialistės savo teorinį ir praktinį parengimą dirbti pagal GIMK programą vertina gerai. Tačiau informantės išsakė pageidavimų dėl GIMK programos redagavimo ir teorinės dalies pritaikymo dėstymui. Tyrimo dalyvių teigimu, pageidautina, kad GIMK specialistai vestų mokymus ne savo savivaldybėse.

Sėkmingą globą ar įvaikinimą GIMK specialistės įvardijo kaip pagrindinį motyvą dirbti šį darbą, tačiau pabrėžia, kad susiduria su visuomenėje susiformavusiais stereotipais globojamų vaikų atžvilgiu. Tyrimo dalyvių teigimu, gerosios patirties apie globą ir įvaikinimą sklaida, padeda išsklaidyti mitus apie globojamus vaikus ir prisideda prie globos ir įvaikinimo idėjos populiarinimo.

Būsimų globėjų (rūpintojų) ir įtėvių nuostatų ir pažiūrų keitimas, nepagrįsti lūkesčiai, nepakankamas globos ir įvaikinimo proceso viešinimas, visuomenėje vyraujantys stereotipai apie globą ir įvaikinimą kelia sunkumų GIMK specialistų darbe. Tyrimo dalyvių teigimu, GIMK programos temos apie vaikų seksualinę prievartą, biologinę šeimą, vaikų traumas ir krizes, išsekimą, prevenciją ir intervenciją kelia sunkumų ir reikalauja iš Tarnybos atestuotų asmenų emocinio stiprumo ir papildomo pasiruošimo. Mokymo medžiagos perteikimo sunkumams pašalinti, GIMK specialistės panaudoja praktinius užsiėmimus ir filmuotą medžiagą. Informantės pabrėžia, kad būsimų globėjų ir įtėvių vertinimas ir išvadų parengimas kelia sunkumų ir abejonių. Tyrimo dalyvės nepatenkintos darbo užmokesčiu ir kasmetinių atostogų trukme.

Empatija, komunikabilumas, atsakingumas ir sąžiningumas padeda GIMK specialistėms formuoti pasitikėjimu grįstus santykius su globėjais (rūpintojais) ir įtėviais. Pasitenkinimo ir prasmės gyvenimui Tarnybos atestuotiems asmenims suteikia mėgstamas darbas ir šeima.

GIMK specialistės, stengdamosios tinkamai atlikti savo profesines pareigas, nuolat dalyvauja VVTAIT organizuojamuose mokymuose, konferencijose, dalinasi patirtimi su savo kolegomis, domisi globos ir įvaikinimo naujovėmis, užsiima savišvieta. Tarnybos atestuoti asmenys pasitarimus su kolegomis vertina kaip supervizijos formą ir pageidauja, kad tokie pasitarimai vyktų dažniau.

REKOMENDACIJOS

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

- ✓ Atsižvelgiant į Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų pastabas dėl kasmetinių atostogų trukmės, LR SADM atsakingiems specialistams įvertinti galimybę padidinti kasmetinių atostogų dienų skaičių GIMK mokymus vedantiems specialistams.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos:

- ✓ Atsižvelgiant į Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų išsakytas pastabas dėl atnaujintos GIMK programos trūkumų, inicijuoti diskusijas tarp VVTAIT, Globos centrų, GIMK specialistų dėl Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programos tobulinimo. GIMK specialistų šališkumui išvengti, įvertinti galimybę, organizuojant GIMK mokymus globėjams (rūpintojams) ir tėviams, kviesti Tarnybos atestuotus asmenis iš gretimų savivaldybių.
- ✓ Skatinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą, nuolat organizuoti mokymus, konferencijas, seminarus globos (rūpybos) ir įvaikinimo klausimais, kur Tarnybos atestuoti asmenys galėtų skleisti gerąją praktiką ir dalintis patirtimi.
- ✓ Siekiant išvengti Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų šališkumo vertinat globėjų (rūpintojų) ir tėvių pasiruošimą globai ir įvaikinimui, suformuoti globėjų (rūpintojų) ir tėvių gerąją vertinimo praktiką, paruošti globėjų (rūpintojų) vertinimo standartus ir nustatyti GIMK specialistų darbo efektyvumo kriterijus.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, miestų ir rajonų savivaldybėms, Globos centrams:

- ✓ Užtikrinti gerosios patirties sklaidą apie globą (rūpybą) ir įvaikinimą. Viešinti žiniasklaidoje GIMK programos tikslus, griauti susiformavusius visuomenėje stereotipus apie globojamus vaikus, publikuoti straipsnius respublikinėje ir regioninėje spaudoje, internetinėse svetainėse, kurti trumpus filmus, socialinę reklamą, organizuoti bendrus šventinius ir edukacinius renginius su vietos bendruomene. Atsižvelgiant į Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų pastabas dėl darbo užmokesčio ir priklausomai nuo Globos centrų finansavimo, kelti GIMK specialistų pareiginės algos koeficientus.

Tyrėjams, magistrantams:

- ✓ Plėtoti tyrimus globėjų (rūpintojų) ir tėvių vertinimo standartų formavimo ir GIMK specialistų darbo efektyvumo nustatymo srityse.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai :

1. Asmenų, norinčių tapti vaiko globėju (rūpintoju), šeimos steigėju, dalyviu, budinčiu globotoju ar įvaikinti vaiką, rengimo, vertinimo, konsultavimo ir pagalbos jiems teikimo rekomendacijos (2019). *TAR*, 15900;
2. Asmenų, siekiančių įgyti Tarnybos atestuotų asmenų rengėjų kvalifikaciją, atrankos tvarkos aprašas (2018). *TAR*, 4708;
3. Asmenų, siekiančių įgyti teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, atestacijos tvarkos aprašas (2013). *Valstybės žinios*, 61(3048);
4. Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo (2014). *TAR*, 1624;
5. Globos centro veiklos ir vaiko budinčio globotojo vykdomos priežiūros organizavimo ir kokybės priežiūros tvarkos aprašas (2018). *TAR*, 877;
6. Įvaikintojų pasirengimo įvaikinti vaiką patikrinimo tvarkos aprašas, (2004). *Valstybės žinios*, 98(3653);
7. LR Civilinis kodeksas. Trečioji knyga: Šeimos teisė (2000). *Valstybės žinios*, 74(2262);
8. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003). *Valstybės žinios*, 52(2316);
9. Vaiko gerovės valstybės politikos strategija (2005). *Valstybės žinios*, 25(802);
10. Vaiko globos organizavimo nuostatai (2002). *Valstybės žinios*, 35(1275);
11. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) nuostatai (2018). *TAR*, 11971;
12. Vaiko teisių apsaugos konvencija (1989). *Valstybės žinios*, 60(1501);
13. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, 33(807);

Mokslinė ir specialioji literatūra:

14. *Artimų giminaičių rengimo vaiko globai programa. Dalyvio knyga* (2018), Vilnius;
15. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, N., (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė;
16. Braslauskienė, R., (2015). Įvaikinimas Lietuvoje: situacija ir nuostatos. *Socialinis darbas*, 1(1), 66-72;
17. Brown, H. C., Sebba, J., Luke, N., (2014). *The Role of the Supervising Social Worker in Foster Care*. Prieiga per internetą: <https://docplayer.net/3249685-The-role-of-the->

- supervising-social-worker-in-foster-care-an-international-literature-review-helen-cosis-brown-judy-sebba-and-nikki-luke.html;
18. Brown, J., Anderson, L., Gerrits, J., (2017). Challenges facing foster parent resource worker in Canada. *International Journal of Social Welfare*, 26, 63 – 74. doi: 10.1111 / ijsw.12219;
  19. Brown, J., Anderson, L., Gerrits, J., Serbinski, S., (2016). Engagement Tactics with Foster Parents: Experiences of Resource Workers. *Social work & social sciences review*, 18(3), doi: 10.1921/swssr.v18i3.956;
  20. Brown, J., Anderson, L., Rotgers, J., (2014). Roles of Foster Parent Resource Workers. *Children and Youth Services Review*, 46(6):120–127, doi: 10.1007/s10826-014-9959-7;
  21. Canali, C., Vecchiato, T., (2013). *Foster care in Europe: what do we know about outcomes and evidence?* Prieiga per internetą: [https://www.researchgate.net/publication/266763375 Foster care in Europe what do we know about outcomes and evidence](https://www.researchgate.net/publication/266763375_Foster_care_in_Europe_what_do_we_know_about_outcomes_and_evidence);
  22. Diogo, E., Branko, F., (2017). Being a Foster Family in Portugal-Motivations and Experiences. *Societies MDPI*, doi: 10.3390 / soc7040037;
  23. Eriksson, P. K., (2016). Losing control in pre-adoption services: Finnish prospective adoptive parents' emotional experiences of vulnerability. *Social Work & Society*, 14, 1(16), 1-17. Prieiga per internetą: <https://www.socwork.net/sws/article/view/460/968>;
  24. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N., (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas;
  25. Geiger, J. M., Piel, M. H., Julien-Chinn, F. J., (2016). Improving Relationships in Child Welfare Practice: Perspectives of Foster Care Providers. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 34, 23-33. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10560-016-0471-3>;
  26. Gilligan, R., (2019). The family foster care system in Ireland – Advances and challenges. *Children and Youth services Review*, 100, 221-228. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740918309010?via%3Dihub>;
  27. Giedrimas, Z., (2014). Potencialių globėjų ir įtėvių švietimas, keičiant jų nuostatas *Socialinis ugdymas / Socialinės inovacijos socialinių industrijų plėtrai*. 39 (3), 74-85;
  28. Giedrimas, Z., Ignatovičienė, S., Breidokienė, R., Ignatovič, E., (2013). *Vaikas, gimęs mūsų širdyse: atmintinė vaiko globėjams ir įtėviams*. Vilnius: Viešoji įstaiga „Pagalbos paaugliams iniciatyva“;

29. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieška, rengimas, atranka ir pagalbos jiems paslaugų teikimas (2016). Prieiga per internetą: http://vaikoteises.lt/media/file/gimk%20dar/GIMK_ataskaita_2016_2_.docx.pdf;
30. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieška, rengimas, atranka ir pagalbos jiems paslaugų teikimas (2017). Prieiga per internetą : https://vaikoteises.lt/media/file/2017%20m.%20GIMK%20ataskaita_galutine.docx;
31. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių paieškos, rengimo, atrankos, konsultavimo ir pagalbos jiems paslaugų teikimo rekomendacijos (2011). Prieiga per internetą: http://vaikoteises.lt/media/file/gimk%20dar/Tarnybos_rekomendacijos_del_GIMK.pdf
32. Gončiarova, N., Tamutienė, I., (2016). Įvaikinimo trukdžiai Lietuvos Respublikoje. Ekspertų požiūris. *Viešoji politika ir administravimas*, 15(2), 251–263;
33. Gudžinskienė, V., Navaitis, G., (2016). Įvaikinimas: deinstiucionalizacija - palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas*, 14 (2), 134 – 147, doi: 10.13165/SD – 16 – 14 – 2 – 01;
34. Gvaldaitė, L., (2017). Priėmimas globojant vaiką: patirtis, kurianti naują kultūrą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 14, 48-63;
35. Gvaldaitė, L., Šimkonytė, S., (2016). Vaikų globos namų deinstiucionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį? *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. 12, 55-73;
36. Hanson, L., Henderson, G., Kurlus, I., (2018). Adoption and Permanence Planing in Scotland: Impact of The Adoption and Children (Scotland) Act 2007 on key Processes and Timescales. *Child&Family Social Work*, 24(1), 115-122. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1111/cfs.12588>;
37. Herbert, C. G., Kulkin, H., (2017). An investigation of foster parent training needs. *Child & Family Social Work*, 23(3), 256-263, <https://doi: 10.1111/cfs.12413>;
38. Juškėnienė, G., Nasvytienė, D., (2016). Globos namuose gyvenančių paauglių moralinių sprendimų lygmens ir pagarbos taisyklėms dermė: keturių atvejų analizė. *Ugdymo psichologija*, 27, 5–34;
39. Kardelis, K., (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: leidykla Liucijus;
40. Knuiman, S., Rijk, C. H., Hoksbergen, R. A., Baar, A. L., (2013). Children without Parental Care in Poland: Foster Care, Institutionalization and Adoption. *International Social Work: Exploring and promoting comparative and international Social Work in A Global Age* : Prieiga per internetą: <http://metatoc.com/papers/7110-children-without-parental-care-in-poland-foster-care-institutionalization-and-adoption>;

41. Kukauskas, R., (2013). *Tinkamas vertinimas. Praktikos vadovas*. [Žiūrėta 2020-03-22]. Prieiga per internetą: <https://www.pastoge.lt/uploads/dokumentai/Tinkamas-ivertinimas.-Praktinis-vadovas.pdf>;
42. Lietuvos gyventojų požiūrio į institucinės globos pertvarką ir Lietuvos gyventojų požiūrio į įvaikinimą, globą ir rūpinimąsi tyrimo pristatymas (2016). Prieiga per internetą: http://www.pertvarka.lt/wp-content/uploads/mediavault/2016/06/Lietuvos-gyventoju-pozuorio-i-pertvarka-ir-globa-ir-ivaikinima-tyrimas_TUXEDO.pdf;
43. Mosuro, S., Malcolm, D. J., Guishard-Pine, J., (2014). Mental Health Awareness and Coping in Foster Carers: The impact of a counselling skills intervention. *Educational and Child Psychology*, 31(3), 64-70. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/305173197_Mental_Health_Awareness_and_Coping_in_Foster_Carers_The_impact_of_a_counselling_skills_intervention_Mosuro_S_Malcolm_D_GuishardPine_J_2014_Educational_and_Child_Psychology_31_3_64-70;
44. Nash, J. J., Flynn, R. J., (2016). Foster and adoptive parent training: A process and outcome investigation of the preservice PRIDE program. *Children and Youth Services Review*, 67, 142–151;
45. *Pagrindinė globėjų (rūpintojų), budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programos GIMK dalis. Dalyvio knyga, I-VII dalys* (2018), Vilnius;
46. *Pakeliui į tėvystę: praktinė patirtis įgyvendinant Globėjų ir įtėvių rengimo programą* (2016). [Žiūrėta 2019-05-12]. Prieiga per internetą: https://ppi.lt/files/leidiniai/knygele_1.pdf;
47. Pakula, M., Wawer, R. (2013). Edukacja zawodowych rodzin zastępczych w Polsce. *Edukacja-technika-Informatyka*, 4(1), 219-225;
48. Pecora, P. J., Whittaker, J. K., Barth, R. P., Borja, W., (2018). *The Child Welfare Challenge: Policy, Practice and Research*. Routledge: Taylor and Francis Group [Žiūrėta 2019-11-26]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/328542210_The_Child_Welfare_Challenge_Policy_Practice_and_Research_4th_Edition;
49. Ponnert, L., (2016). Emotional kinship care and neutral non-kinship care - the struggle between discourses: Discourses of foster care. *Child & Family Social Work*, 22(2), 1084-1093, doi: 10.1111/cfs.12328;

50. Price, J. M., Roesch, S., Walsh, N. E., Landsverk, J., (2015). Effects of the KEEP Foster Parent Intervention on Child and Sibling Behavior Problems and Parental Stress during a Randomized Implementation Trial. *Child and Adolescent Services Research Center*. 16 (5), 685-695, doi:10.1007/s11121-014-0532-9;
51. Raudeliūnaitė, R., Urbikaitė, J., (2011). Vaikų globos šeimoje ypatumai. *Socialinis darbas*, 10(1) , 27-35;
52. Regionalny Ośrodek polityki Społecznej w Białymstoku (2013). *Analiza losów wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu województwa podlaskiego*. Białystok: drukarnia Biały kruk ;
53. Rimkus, V., (2016). Socialinės pagalbos poreikis šeimoje globojamam vaikui ir jo globėjui: globėjų požiūrio analizė. *Tiltai*, 1, 105–131. Prieiga per internetą: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/1268-4821-1-PB%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/1268-4821-1-PB%20(2).pdf);
54. Rimkus, V., (2016, gegužės 26). Vaiko globa šeimoje ir pagalba globėjams. *Regionų naujienos*, [Žiūrėta 2019-07-25]. Prieiga per internetą: <http://www.regionunaujienos.lt/vaiko-globa-seimoje-ir-pagalba-globejams/>;
55. Rwomire, A., (2011). The Role of Social Work in National Development. *Social Work and Society*, 9(1). Prieiga per internetą: <https://www.socwork.net/sws/article/view/10/39>;
56. Schmidt, V., Bailey, J. D., (2014). Institutionalization of Children in the Czech Republic: A Case of Path Dependency. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 41(1), 53-75. Prieiga per internetą: https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/Institutionalization%20of%20Children%20in%20the%20Czech%20Republic_0.pdf;
57. Schwartz, A., (2011). Foster Care Workers' Emotional Responses to Their Work. *The Journal of Sociology and Social Welfare*. 38(3), 31-51;
58. Semanchin Jons, A., Rittner, B., Affroni, M., (2016). Foster Parent Strategies to Support the Functional Adaptation of Foster Youth. *Journal of Public Child Welfare*, 10(3), 1-19, doi: 10.1080/15548732.2016.1148092;
59. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pranešimas 2016-2017 m. (2017), Vilnius. Prieiga per internetą: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/13488_socialinis-pranesimas-2016-17.pdf;
60. Socialinės paramos šeimai informacinės sistemos (SPIS) duomenų analizė, (2018). Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lt/media/file/SPIS%20ataskaita%20sutvarkyta.pdf>;

61. *Specializuota asmenų, ketinančių teikti socialinės priežiūros paslaugas ir bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga* (2018), Vilnius;
62. Šinkūnienė, J., Katkonienė, A., (2010). Socialinių darbuotojų profesinės veiklos motyvacijos veiksniai. *Socialinis darbas*, 9(1), 64-73;
63. Tarnybos atestuotų asmenų, įgyjusių teisę vykdyti asmenų pasirengimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką, sąrašas (2018). Prieiga per internetą: <http://www.vaikoteises.lt/media/file/gimk/2018-07-02%20GIMK%20kontaktai.pdf>
64. *Tęstinė globėjų (rūpintojų) budinčių globotojų, įtėvių, bendruomeninių vaikų globos namų darbuotojų mokymo ir konsultavimo programa GIMK. Dalyvio knyga* (2018), Vilnius;
65. Tidikis, R., (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas;
66. Valackienė, A., Mikienė, A., (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: KTU leidykla Technologija;
67. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktoriaus įsakymas BV-66, (2018). Prieiga per internetą: [https://vaikoteises.lt/media/file/Isakymas%20del%20GIMK%20programos%20virtinimo_2018%20birzelis\(1\).pdf](https://vaikoteises.lt/media/file/Isakymas%20del%20GIMK%20programos%20virtinimo_2018%20birzelis(1).pdf);
68. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2019 metų veiklos planas (2018). Prieiga per internetą: <http://www.vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/globa/>;
69. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2018 metų veiklos ataskaita (2019). Prieiga per internetą: <http://www.vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/globa/>;
70. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2019 metų veiklos ataskaita (2020). Prieiga per internetą: <http://www.vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/globa/>;
71. Valstybinio audito ataskaita. Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko geriausius interesus? (2014). Prieiga per internetą: <http://vaikoteises.lt/media/file/%20Ataskaita-vaiku-globa-kontrolė.pdf>;
72. Vanderfaeillie, J., van Holen, F., Maeyer, S., Gypen, L., Belenger, L. (2016). Support Needs and Satisfaction in Foster Care: Differences between Foster Mothers and Foster Fathers. *Journal of Child and Family Studies*. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10826-015-0320-6>;

73. Zbarauskaitė, A., (2011). *Prierašumas: iššūkiai ir galimybės globoti vaiką ar paauglį.* [Žiūrėta 2019-04-05]. Prieiga per internetą: http://vaikoteises.lt/media/file/Prierašumo_globojant_knygele.pdf;
74. Алпикеева, Л., Алпикеев, А., Бурсакова, М., (2014). Семья как фактор личностного развития ребенка. *Вестник ОГУ*, 7(168), 185-190;
75. Бессчетова, О., (2014). Становление института приемной семьи в отечественной и европейской социальной практике. *Известия Саратов. ун-та. Нов. сер. Сер. Социология. Политология*, 14(1), 5-7. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-instituta-priemnoy-semi-v-otechestvennoy-i-evropeyskoj-sotsialnoy-praktike>;
76. Вашнева, В., (2016). *Система компетенций специалистов обеспечивающих защиту прав и законных интересов детей воспитывающихся в замещающих семьях.* Prieiga per internetą: <https://www.maam.ru/detskijasad/sistema-kompetencii-specialistov-obespechivayuschih-zaschitu-prav-i-zakonyh-interesov-detei-vospityvayuschih-sja-v-zameschayuschih-semjah.html>
77. Гайсина, Г., (2013). *Семейное устройство детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей: российский и зарубежный опыт.* Prieiga per internetą: <https://docplayer.ru/276502-G-i-gaysina-semeynoe-ustroystvo-detey-sirot-i-detey-ostavshih-sya-bez-popecheniya-roditeley-rossiyskiy-i-zarubezhnyy-opyt.html>;
78. Горькая, Ж., Савицкая, Е., (2017). Ключевые компетенции приемных родителей. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Социальные, гуманитарные, медико-биологические науки*, 19(4), 24-32. Prieiga per internetą: http://www.ssc.smr.ru/media/journals/izvestia_hum/2017/2017_4_24_34.pdf;
79. Долгошеева, С., Базарова, А., (2018). *Функционирование приемных семей и их социальное благополучие (по материалам социологического исследования в Еравнинском районе Республики Бурятия).* Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.24158/spp.2018.2.4>;
80. Евстратова, Ю., (2014). Исследование мотивации приема ребенка у кандидатов в замещающие родители (на материале обучения по программе Школа приемных родителей). *Историческая и социально-образовательная мысль*, 1(23), 26-28. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/issledovanie-motivatsii-priema-rebenka-u-kandidatov-v-zameschayuschie-roditeli-na-materiale-obucheniya-po-programme-shkola-priemnyh/viewer>;

81. Забалова, Е., (2013). Генезис института приемной семьи. *Психология. Вестник Кемеровского государственного университета*, 3(55), 141-144. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/genezis-instituta-priemnoy-semi>;
82. Иванов, В., Аванесян, А., Горейнов, М., (2014). Самообразование и профессионализм как основа успешности современного человека. *Концепт, научно методический электронный журнал*, 18, 1-5. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/samoobrazovanie-i-professionalizm-kak-osnova-uspeshnosti-sovremennogo-cheloveka/viewer>;
83. Колмогорова, Л., (2015). Формирование основ психологической культуры супругов в процессе подготовки к замещающему родительству. *Вестник Новосибирского государственного педагогического университета*, 6 (28), 131-317, doi:10.15293/2226-3365.1506.14;
84. Кузмен, О., (2014). Работа, профессиональное образование и семья, в ценностных ориентациях современной молодежи. *Мониторинг общественного мнения*, 1(119), 144-150. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/rabota-professionalnoe-obrazovanie-semya-v-tsennostnyh-orientatsiyah-i-predstavleniyah-studencheskoy-molodezhi-rossii/viewer>;
85. Лапшова, Е., (2011). Особенности усыновления иностранцами детей - российских граждан. *Вестник Московского университета МВД России*, 1, 95-97. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-usynovleniya-inostrantsami-detey-rossiyskih-grazhdan/viewer>;
86. Мусаев, М., (2011). Проблема усыновления удочерения детей в современной России. *Вестник Московского университета МВД России*, 2, 162-165. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-usynovleniya-udocherenie-detey-v-sovremennoy-rossii/viewer>;
87. Мустафаева, Д., (2015). Потребность в создании полноценной семьи как социально культурная ценность. *Социальные структуры, институты и процессы. Вестник университета*. Prieiga per internetą : <https://cyberleninka.ru/article/n/potrebnost-v-sozdanii-polnotsennoy-semi-kak-sotsialno-kulturnaya-tsennost/viewer>;
88. Петрановская, Л., (2018). *Дитя двух семей. Приемный ребенок в семье*. Москва: Издательство АСТ.
89. Полякова, О., (2017). Особенности психолого-педагогического консультирования кандидатов в приемные родители в процессе подготовки в Школе приемных родителей. *Вестник КГУ. Педагогика. Психология. Социокинетика*, 5, 119-122.

- Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-psihologo-pedagogicheskogo-konsultirovaniya-kandidatov-v-priyomnye-roditeli-v-protssesse-podgotovki-v-shkole-priemnyh>;
90. Полякова, О., Орлова, А., (2016). *Школа приемных родителей: принципы, устройство, документы*. [Žiūrėta 2019-08-15]. Prieiga per internetą: <https://gaginschool.edusite.ru/DswMedia/kniga.pdf>;
91. Савенко, О., (2015). Формы устройства детей оставшихся без попечения родителей в зарубежных странах. *Вестник университета им О. Е. Кутфина. Вектор юридической науки*, 2, 126-135. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/formy-ustroystva-detey-ostavshih-sya-bez-porecheniya-roditeley-v-zarubezhnyh-stranah>;
92. Сагитова, И., Хасанова, С., (2016). Специфика воспитания ребенка (детей) в замещающей семье: правовой и социально-психологический аспекты. *Казанский педагогический журнал*, 1(114), 205-209. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/spetsifika-vospitaniya-rebenka-detey-v-zameschayuschej-semie-pravovoy-i-sotsialno-psihologicheskij-aspekty>;
93. Спиваковский В., (2012). Рефлексия профессиональной позиции как фактор успешной трудовой деятельности. Развитие личности. *Теория и практика отечественной системы непрерывного образования*, 2012(2), 152-164. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/refleksiya-professionalnoy-pozitsii-kak-faktor-uspeshnosti-trudovoy-deyatelnosti/viewer>;
94. Федотова, К., (2016). Приемная семья: проблемы и теоретические подходы к их решению. Социализация детей в социально опасном положении, детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. *Социальное обслуживание семей и детей: научно-методический сборник. Опыт учреждений социального обслуживания*. 7, 40-49. Prieiga per internetą: http://homekid.ru/content/docs/izdaniya/serealnui_sbornik/vse-vupyski/v7/40-49.pdf;
95. Шестакова, Л., Сафонов, Д., (2019). О месте, роли и значении поисково-творческих методов обучения в образовательном процессе. *Наука без границ*, 7(35), 106-110. Prieiga per internetą: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-meste-rol-i-znachenii-poiskovo-tvorcheskih-metodov-obucheniya-v-obrazovatelnom-protssesse/viewer>;
96. Ярская-Смирнова, Е., Присяжнюк, Д., Вербилович, О., (2015). Приемная семья в России: Публичный дискурс и мнения ключевых авторов. *Журнал социологии и социальной антропологии*, 4(81), 157-171. Prieiga per internetą:

<https://cyberleninka.ru/article/n/priemnaya-semya-v-rossii-publichnyy-diskurs-i-mneniya-klyuchevyh-aktorov/viewer>;

Internetiniai tinklapiai:

97. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>;
98. Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Prieiga per internetą: http://vaikoteises.lt/media/file/gimk%20dar/Nori_ivaikinti_ar_globoti_pasi.pdf
<http://www.vaikoteises.lt/ivaikinimas-ir-globa/globa/https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>;
99. Зарубежный опыт работы службы сопровождения приемных семей во Франции. Prieiga per internetą: <https://pandia.ru/text/78/247/52961.php>;
100. Школа приемных родителей. Prieiga per internetą: <https://lawinfo24.ru/family/opeka/shkola-priemnyx-roditelej>;

SANTRAUKA
GLOBĖJŲ (RŪPINTOJŲ) IR ĮTĖVIŲ MOKYMO IR KONSULTAVIMO (GIMK)
SPECIALISTŲ PATIRTYS RENGIANČIŲ IR KONSULTUOJANČIŲ
ĮTĖVIUS/GLOBĖJUS

Magistro darbas

Darbo autorė: Ana Išorienė

Darbo vadovė: prof. dr. Vida Gudžinskienė

Aktualumas. Vaikų teisių apsaugos sistemoje vykstantis deinstytucializacijos procesas privalo užtikrinti, kad vaikai, patekę į krizinę situaciją ar netekę biologinių tėvų, būtų įvaikinti arba jiems būtų nustatyta globa šeimoje, šeimynoje ar pas budinčius globėjus. Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programa skirta paruošti būsimus globėjus (rūpintojus) ir įtėvius priimti sprendimą paimiti vaiką į savo šeimą. GIMK mokymus būsimiems globėjams (rūpintojams) ir įtėviams organizuoja GIMK specialistai. Nors šiuo metu Lietuvoje sparčiai ruošiami globėjai/įtėviai, tačiau išlieka būtinumas aukštos kvalifikacijos GIMK mokymus vedančių specialistų rengime, kurie sugebės suteikti globojančioms ar įvaikinusioms šeimoms visapusišką pagalbą, saugos ir gins vaiko interesus, skatins globėjus/įtėvius nuolat tobulinti savo žinias psichologijos ir pedagogikos srityje.

Darbo objektas – GIMK specialistų veikla ruošiant globėjus/įtėvius.

Darbo tikslas – atskleisti GIMK specialistų, ruošiančių globėjus/įtėvius, veiklos specifiką.

Tyrimo metodai. Teoriniai metodai – mokslinės literatūros, teisės aktų ir dokumentų apžvalga, apibendrinimas ir analizė.

Empiriniai metodai – GIMK specialistų patirčiai atskleisti pasirinktas kokybinis tyrimas. Duomenų rinkimo būdas – pusiau struktūruotas interviu metodas. Tyriamieji – globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistai. Gautų duomenų analizei taikytas turinio (content) analizės metodas kurio tikslas - atskleisti GIMK specialistų darbo ypatumus ir specifiką mokant ir konsultuojant globėjus ir įtėvius, išaiškinti kylančius sunkumus ir jų įveikimo būdus, įvertinti GIMK specialistų pasirengimą dirbti pagal GIMK programą.

Tyrimo rezultatai. GIMK mokymus vedančios specialistės sutinka, kad GIMK programa padeda potencialiems globėjams/įtėviams įsivertinti pasiruošimą globai arba įvaikinimui, formuoja kompetencijas ir tėvystės įgūdžius. GIMK programos privalumas – struktūruotos teorinės medžiagos pateikimas, praktinių užsiėmimų ir vaizdinės medžiagos derinimas, praktinių užduočių susietumas su teorine dalimi. GIMK programos trūkumas – perteklinės teorinės informacijos gausa, praktinių užsiėmimų skaičiaus sumažėjimas,

programos medžiagos nepritaikimas vesti mažose grupėse. GIMK specialistės savo parengimą dirbti pagal GIMK programą vertina gerai, tačiau turėjo patabų dėl atnaujintos GIMK programos redagavimo ir teorinės dalies pritaikymo dėstymui, pageidavo vesti GIMK mokymus ne savo savivaldybėse. GIMK mokytojus motyvuoja dirbti sėkminga globa/įvaikinimas, pasitikėjimu grįsta atmosfera mokymų metu. GIMK mokymus vedančioms specialistėms kelia sunkumų visuomenėje susiformavę stereotipai globojamų vaikų atžvilgiu, nepagrįsti globėjų/įtėvių lūkeščiai, kai kurių GIMK programos temų perteikimo sunkumai, nepakankamas globos/įvaikinimo procesų viešinimas, vertinimo išvadų rašymas. GIMK mokymus vedančios specialistės nepatenkintos darbo užmokesčiu ir kasmetinių atostogų trukme. Empatija, komunikabilumas, atsakingumas ir sąžiningumas – savybės, kurios svarbios GIMK specialisto darbe, pagrindinės GIMK mokytojų vertybės – darbas ir šeima. Tyrimo dalyvės nuolat tobulina savo kvalifikaciją, dalyvaudamos mokymuose, konferencijose, savišvietos pagalba, tačiau pageidavo dažnesnių pasitarimų su kolegomis organizavimo.

Raktiniai žodžiai: *Globėjų (rūpintojų) ir įtėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) programa, GIMK specialistai.*

SUMMARY

EXPERIENCES OF PROFESSIONALS AT GIMK (TRAINING AND COUNSELING OF GUARDIANS (CARERS) AND PARENTS) IN TRAINING AND CONSULTING PARENTS / GUARDIANS

Master's thesis

Author of the work: Ana Išorienė

Supervisor of the work: prof. dr. Vida Gudžinskienė

Relevance. The process of deinstitutionalization within the framework of the protection of the rights of the child must ensure that children who are in crisis or have lost their biological parents, must be adopted or they would receive family custody in a family or on-call patrons. Guardianship and Parenting Training and Counseling Program (GIMK) is designed to prepare future carers and adoptive parents to make the decision to take the child to their family. GIMK training is provided for prospective carers and adoptive parents by GIMK professionals. Although there is a rapid training of foster parents in Lithuania right now, there remains a need for highly qualified GIMK professionals, who will be able to provide comprehensive assistance to foster or adoptive families, protect the interests of the child and encourage foster parents to continuously improve their knowledge of psychology and pedagogy.

The object of the study - Revealing the work of GIMK specialists in preparing guardians / adoptive parents.

The goal of the study - to disclose the specifics of the the GIMK practitioners preparing guardians/adoptive parents.

Research methods. Theoretical methods - review, summary and analysis of scientific literature, legal acts and documents.

Empirical methods - a qualitative study was chosen to reveal the experience of GIMK specialists. The method of data collection is a semi-structured interview method. The subjects are caregivers and adoptive parents training and counseling (GIMK) specialists. The content analysis method was applied to the analysis of the obtained data in order to reveal the peculiarities and specifics of GIMK specialists 'work in training and counseling caregivers and adoptive parents, to explain the difficulties and ways to overcome them, to assess GIMK specialists' readiness to work according to GIMK program.

Research results. GIMK Training Leaders agree that the GIMK program helps potential carers/adoptive parents to assess their care or adoption readiness, develop competencies and parenting skills. The advantage of the GIMK program is the presentation of structured theoretical material, the combination of workshops and visual material, and the linkage of practical tasks to the theoretical part. The disadvantage of the GIMK program - abundance of excess theoretical information, decrease in the number of practical classes, inability of the program material to lead in small groups. GIMK specialists evaluate their preparation to work according to the GIMK program as good, but they had advice on the editing of the updated GIMK program and the adaptation of the theoretical part to the teaching, they wanted to conduct GIMK trainings outside their municipalities. GIMK teachers are motivated by a successful adoption/guardianship and a trust-based atmosphere during their training years. Specialists conducting GIMK training are challenged by the emergence of stereotypes in society regarding children under guardianship, unfulfilled expectations of the guardians/adoptive parents, difficulties in communicating some GIMK program topics, publicizing inadequate care/adoption processes, writing evaluation findings. GIMK training professionals are dissatisfied with salaries, workloads and the duration of annual leave. Empathy, communication, responsibility and honesty - qualities that are important in the work of a GIMK specialist, core values of GIMK teachers - work and family. Participants of the study are constantly improving their qualifications through training, conferences, self-education, but wanted more meetings with colleagues.

Key words: *Guardianship and Parenting Training and Counseling Program (GIMK), GIMK specialists.*

PRIEDAI

1. Interviu klausimynas GIMK specialistams.

Darbo baigimo data, parašas:

Interviu klausimynas GIMK specialistams rengiantiems bei konsultuojantiems globėjus ir tėvius

Esu Ana Išorienė, Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto Socialinio darbo magistrantūros iššestinių studijų studentė. Šiuo metu rašau magistrinį darbą tema „Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirtys rengiant ir konsultuojant tėvius/globėjus.“ Darbo tikslas – atskleisti GIMK specialistų, dirbančių pagal globėjų ir tėvių mokymo ir konsultavimo programą, sukauptą patirį. Todėl, prašau Jūsų atsakyti į klausimus, kurie padės atskleisti GIMK mokytojų parengtį dirbti pagal GIMK programą, GIMK programos reikšmę, GIMK specialistų veiklos ypatumus, problemas bei jų sprendimo galimybes. Užtikrinu, kad Jūsų tapatybė nebus atskleista, bus išsaugotas konfidencialumas, visa gauta informacija bus panaudota tik tyrimo tikslams.

Interviu klausimynas

Interviu dalis	Interviu klausimynas
GIMK programos reikšmė ir specifika	1. Jūsų nuomone, dėl ko reikalingi GIMK mokymai globėjams ir tėviams? 2. Su kokiomis problemomis susiduria potencialūs globėjai ar tėviai? 3. Kokias matote GIMK programos stipriasias vietas? 4. Kokias matote GIMK programos silpnasias vietas? 5. Kokie pakeitimai GIMK programoje būtų naudingi?
GIMK mokytojų profesinis parengimas	6. Ką labiausiai vertinate GIMK mokymuose? 7. Ką siūlote gerinti GIMK mokytojų rengime? 8. Ką duoda GIMK mokymai jų klausytojams?
GIMK mokytojų veiklos ypatumai, problemos, iškilusių problemų sprendimo galimybės	9. Kas Jums suteikia daugiausia pasitenkinimo šioje veikloje ? 10. Kokius ypatumus turi GIMK mokytojo veikla ruošiant globėjus/tėvius ir konsultuojant jau globojančius vaikus globėjus/tėvius? 11. Kaip Jums pavyksta sukurti pasitikėjimu grindžiama atmosferą mokymų metu ? 12. Kaip Jus elgiatės jai nesutampa Jūsų, kaip GIMK mokytojo, ir globėjų požiūriai?

GIMK mokytojų veiklos problemos, iškilusių problemų sprendimo galimybės	<p>13. Kokie išskyla sunkumai Jums, kaip mokytoju, mokant bei konsultuojant globėjus ar tėvius?</p> <p>14. Kokia GIMK programos dalis kelia Jums daugiausia sunkumų?</p> <p>15. Kaip Jus sprendžiate iškilusius sunkumus? Kokias priemones taikote?</p>
Motyvai, savybės ir vertybės	<p>16. Kas pastūmėjo Jus tapti GIMK mokytoju?</p> <p>17. Kaip Jus galvojate, kokios asmeninės savybės yra būtinos GIMK mokytoju jo darbe? Pakomentuokite.</p> <p>18. Kokios asmeninės vertybės Jums yra svarbios, kaip GIMK mokytoju ?</p>
Žinios, kvalifikacijos tobulinimas	<p>19. Kokiais būdais Jus tobulinate savo kvalifikaciją?</p> <p>20. Kokias GIMK mokymų perspektyvas matote atliekant šį darbą?</p> <p>21. Ką Jus galite patarti būsimiems GIMK mokytojams?</p>
Informacija apie tyrimo dalyvius	<p>22. Jūsų amžius?</p> <p>23. Lytis?</p> <p>24. Išsilavinimas?</p> <p>25. Prieš tapdama(-as) GIMK mokytoju, kokia specialybę įgijote?</p> <p>26. Koks Jūsų, kaip GIMK mokytojo, stažas?</p> <p>27. Kiek mokymų kursų jau esate vedęs/vedusi ?</p>

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020-04-20

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Edukologijos ir socialinio darbo instituto studentė Ana Išorienė, patvirtinu, kad šis rašto magistro baigiamasis darbas „Globėjų (rūpintojų) ir tėvių mokymo ir konsultavimo (GIMK) specialistų patirtys rengiant ir konsultuojant tėvius/globėjus“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Ana Išorienė
(vardas, pavardė)